

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

Бр. 9

СЕПТЕМВАР 1898.

XIX

СЛУЖБЕНИ ДЕО

МИ
АЛЕКСАНДАР I.

по милости Божијој и вољи народној

Краљ Србије

ПРОГЛАШУЈЕМО И ОБЈАВЉУЈЕМО, СВИМА И СВАКОМЕ, ДА ЈЕ НАРОДНА СКУПШТИНА РЕШИЛА И ДА СМО МИ И ПОТВРДИЛИ И ПОТВРЂУЈЕМО:

ЗАКОН

о

Установљењу мушке Учитељске школе у Јагодини

Члан 1.

Овлашћује се министар просвете и црквених послова, да може установити још једну мушку Учитељску Школу са интернатом у Јагодини.

Ова школа биће уређена по закону о уређењу Учитељске Школе од 5 Октобра 1870 године и по закону о изменама и допунама истог закона од 7 фебруара 1896 године.

Члан 2.

Ова мушка Учитељска Школа до краја ове рачунске године издржаваће се из буџета министарства просвете и црквених послова за 1898 годину, а из партије: „Б: Средње Школе;“ а у напредак њен ће се редовни буџет уносити у буџет министарства просвете и црквених послова.

Члан 3.

Закон овај важи од дана кад га Краљ потпише. Препоручујемо Нашем министру просвете и црквених послова и Нашем министру финансија, да овај закон обнародују и о извршењу се његовом старају; властима пак заповедамо да по њему поступају, а свима и свакоме да му се поковавају.

26 јула 1898 год.

у Нишу

Александар С. Р.

(М. П.)

Видео и ставио државни печат,
чувар државног печата,
Министар правде,
К. Н. Христић с. р.Министар
просвете и црквених послова,

Андре Ђорђевић с. р.

Министар финансија,

Стев. Д. Поповић с. р.

МИ
АЛЕКСАНДАР I.

по милости Божијој и вољи народној

Краљ Србије

ПРОГЛАШАВАМО И ОБЈАВЉУЈЕМО СВИМА И СВАКОМЕ ДА ЈЕ НАРОДНА СКУПШТИНА РЕШИЛА И ДА СМО МИ ПОТВРДИЛИ И ПОТВРЂУЈЕМО: |

ЗАКОН

о

ИЗМЕНАМА И ДОПУНАМА

У ЗАКОНУ

о

УРЕЂЕЊУ ВИШЕ ЖЕНСКЕ ШКОЛЕ

од 19 јануара 1879 године

Члан I

Члан 4 а) да гласи:

При упису у ма који разред Више Женске Школе ученице плаћају годишње:

а) уписнине 5 динара; и

б) школарине по 20 динара.

Уписнина се уноси у фонд сиромашних ученица Више Женске Школе, из кога ће се, по могућству, помагати сиромашне ученице, које су врло доброг учења и владања.

Уписнине се не може ослободити ни једна ученица, а школарине се ослобођавају само сиромашне ученице врло доброг учења и владања.

Школарина се уноси у школску касу, одакле ће се набављати потребне књиге за наставничку и ученичку књижицу и све остале школске и канцеларијске потребе.

Ближа правила о руковању о трошењу новаца из ученичког фонда и школске касе прописаће министар просвете и црквених послова.

У члану 7 као и у свима осталим члановима у којима се налази реч: „управитељка“ замењује се речју: „управитељ“, и да се истоме члану дода нова алинеја која гласи: „Управитељ Више Женске Школе може бити оно лице, које је служило најмање 15 година као професор средње школе, да

је жењен и да има 40 година живота; а има сва права директора непотпуне средње школе.

Члан II

Члан 10 да се замени овако:

„Класне учитељице Више Женске Школе могу бити оне, које су редовно свршиле философски факултет овде или на страни; или оне, које су свршиле Вишу Женску Школу и положили учитељски испит с врло добрим успехом, а поред тога су као ванредне ученице слушале философски факултет, или су служиле као учитељице основних школа најмање пет година, а да им резултат годишњих оцена за то време износи најмање 4½; или оне, које су служиле као више учитељице у девојачким школама најмање 3 године; или најзад, садашње учитељице Више Женске Школе, који служе најмање 5 година а положили су учитељски испит.

Класне учитељице имају почетну плату 1500 динара годишње, која се после сваких пет година периодски повишава са 250 динара на годину. Периодских повишица има шест, тако да им је највећа плата на крају тридесете године и износи 3000 динара годишње.

При периодској повишици рачунају им се и оне године службе, које су провеле као учитељице основних или девојачких школа.

Што се тиче рока службе и пензије, класне учитељице имају сва она права, која и учитељице основних школа.“

Члан III

Члан 12 да се исмени овако: „Управитељ се поставља Краљевим указом на предлог министра просвете и црквених послова, а класне учитељице поставља министар просвете и црквених послова.“

Члан IV

Прва алинеја члана 12 да се измени овако:

„За предавање појединих наука, које не би могле предавати класне учитељице, могу се поставити професори и сунпенти средњих школа, било као редовни, било као хонорарни наставници.

Редовни професори и сунпенти постављају се Указом Краљевим на предлог министра просвете и црквених послова и имају сва права професора и сунпената средњих школа. Хонорарне наставнике поставља министар просвете, с овом наградом: за предавање научних предмета и туђих језика месечно по 10 динара од сваког недељног часа; за предавање науке хришћанске месечно по 8 динара од сваког недељног часа; за предавање вештина месечно по 6 динара од сваког недељног часа.

Хонорар се неће издавати: а) за време законом прописаног великог школског одмора; и б) ако хо-

норарни наставник, из којег било разлога, дуже од месец дана не буде могао долазити на своју дужност.“

Члан V

Овај закон ступа у живот од дана кад га Краљ потпише.

Препоручујемо Нашим министрима: просвете и црквених послова и финансија, да овај закон обнародују и о извршењу се његову старају: властима заповедамо да по њему поступају, а свима и свакоме да му се покоравају.

26 Јула 1898 године
у Нишу

(М. П.)

Видео и ставио државни печат,
чувар државног печата.

Министар правде,

К. Н. Христић с. р.

Александар с. р.

Министар
просвете и црквених послова,

Андре Ђорђевић с. р.

Министар финансија,

Стев. Д. Поповић с. р.

МИ

А Л Е К С А Н Д А Р I.

по милости Божјој и вољи народној

Краљ Србије

ПРОГЛАШУЈЕМО И ОБЈАВЉУЈЕМО СВИМА И СВАКОМЕ, ДА ЈЕ НАРОДНА СКУПШТИНА, САЗВАНА У РЕДОВНИ САЗИВ ЗА 1898 ГОД., РЕШИЛА И ДА СМО МИ ПОТВРДИЛИ И ПОТВРЂУЈЕМО:

ЗАКОН

О

НАРОДНИМ ШКОЛАМА

I Опште одредбе

Чл. 1.

Задатак је народним школама да мушкој и женској деци дају опште образовање и васпитање.

Чл. 2.

Народне се школе деле на ниже и више. Ниже су народне школе: забавишта и основне школе, мушке и женске. Више су народне школе: грађанске (односно продужне) за мушку и девојачке за женску децу.

Чл. 3.

Народне су школе јавне и приватне. Јавне су оне школе, које отварају и о свом трошку издржавају: општине, срезови, окрузи или држава. Приватне су оне школе, које отварају и издржавају приватна лица, поједине задужбине (фондови) или поједина удружења.

Чл. 4.

Општинске, среске, окружне и приватне народне школе отварају се по одобрењу министра просвете и црквених послова.

Чл. 5.

Све народне школе, јавне и приватне, стоје под врховним надзором министра просвете и црквених послова. Он прописује наставне планове и програме као и сва потребна правила за све школе и све наставничке испите.

II Ниже народне школе

1. Забавишта

Чл. 6.

Забавиштима је задатак, да забавом поучавају и васпитавају децу, мушку и женску, у узрасту од навршене 5 до 7 године и да их припремају за учење у основној школи.

Чл. 7.

У којим ће се местима отворати забавишта и о државном трошку, одлучује министар просвете и црквених послова.

Похођење државних забавишта је обавезно и за мушку и женску децу децу и може трајати две године.

2. Основне школе

Чл. 8.

Основној школи, као општој васпитној школи, задатак је: да учи и васпитава мушку и женску децу од 7 до 15 године.

Чл. 9.

Основна школа има четири разреда од којих сваки траје годину дана.

Чл. 10.

У основној школи се учи:

1. Наука хришћанска,
2. Српски језик са словенским читањем,
3. Српска Историја,
4. Земљопис Србије,
5. Основи природних наука и јестаственице,
6. Рачуница и геометријски облици,
7. Пољопривредне науке (само у сеоским школама).
8. Цртање и Краснопис,
9. Певање,
10. Гимнастика,
11. Ручни рад,
12. Поуке за домаћице (само за женску децу).

Чл. 11.

Општина, у којој има најмање 50 деце за школу, дужна је отворити основну школу.

О изузецима одлучује министар просвете на предлог окружног надзорника и окружног школског одбора.

Чл. 12.

Основне су школе неподељене и подељене, према томе, да ли у њима ради један или више учитеља, односно учитељица.

Ако у једној школи нема више од 70 ученика или ученица, радиће један учитељ или једна учитељица; ако има више радиће два; а ако број пређе 140 поставиће се и трећи и за сваких даљих 60 ученика по један учитељ или учитељица.

Чл. 13.

Школска година у варошкој основној школи почиње 16 августа а у сеоским 1 септембра, а свршава се 15 јуна идуће године. Време од овога дана до 16 августа, односно до 1 септембра одређује се за главни школски одмор. Осим тога предавања се сем недељних и празничних дана неће држати: сваког четвртка после подне, о Божићу од 23 декембра до краја године, о Ускресу од Великог Четвртка до Томине недеље, и о берби седам дана, кад то месни школски одбор одреди.

Чл. 14.

Свако мушко и женско дете, које живи у Србији, дужно је да сврши основну школу.

Чл. 14.

У основну школу примају се деца, која 1 септембра те године не буду млађа од 7 ни старија од 10 година.

О изузетним случајевима одлучује министар просвете.

Чл. 16.

Женска деца уче се у основној школи с мушком заједном само онде, где нема засебне школе за женску децу.

Чл. 17.

Упис ученика врши се овако:

У првој половини месеца маја дотични свештеник подноси школском одбору, по протоколу рођених, списак све живе мушке и женске деце у осмој години. Сву ту децу одбор уписује за ученике I разреда. Ако број ове деце не буде довољан, узимаће се поступно старија деца до десете године која дотле нису уписана. Првенствено ће се уписати мушка и она деца, чији родитељи зажеде да своју децу школују.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Чл. 18.

До почетка школске године средњи лекар је дужан бесплатно прегледати сву децу уписану за школу и болесну децу предложити да се стално или привремено ослободе од школе.

Чл. 19.

Свако дете које буде уписано у основну школу мора је уредно походити.

Као оправдање за недолазак служиће болест или други важни узроци, који се морају доставити учитељу, а он цени, је ли изостанак оправдан или није. Изостанци се бележе један пре а један после подне.

Свако пола дана сматра се као један изостанак.

Чл. 20.

За неуредно похођење школе родитељи и старатељи ученички биће кажњени: за првих 10 неоправданих изостанака опоменом, а за даље казниће се новчаном казном, у корист школске касе, и то по 0-20 динара за сваки неоправдани изостанак.

Ове казне изриче месни школски одбор, а извршује председник или његов заступник који, ако не наплати казну у року од 30 дана, платиће је сам.

Ова одредба вреди и за државна забавишта. Дужност и одговорност старалаца и родитеља простире се и на све оне, који узимају децу у службу.

У случају, да се новчана казна не може наплатити, замениће се затвором, рачунајући 2 динара за дан затвора. Дан затвора рачуна се у 24 часа.

Чл. 21.

Из школе се ученици могу исписати:

- а) због болести и слабости без наде на оздрављење;
- б) због болести, које би биле опасне по друге ученике, — обоје по бесплатном уверењу средњег или општинског лекара;
- в) због крајње инокостине и сиромаштине;
- г) због престарелости ако мушкарац пређе петнаесту а девојчица тринаесту годину.

Чл. 22.

Преко године бележиће се на крају свака два месеца оцене о успеху у наукама и владању ученика, а тако исто и сви подаци о ученицима, које пропише министар просвете и црквених послова.

Чл. 23.

На крају сваке школске године у свакој школи држаће се годишњи испити и ученици превести у старије разреде.

Све ближе одредбе о овим испитима и о превођењу ученика као и о издавању сведочанства и прелазу у друге школе прописује министар просвете и црквених послова.

Чл. 24.

Деца, која приватно уче морају учити по програму за редовне основне школе и полагаати испит у јавним основним школама. Такса за те испите биће за школску касу 20 динара, и за сваког учитеља, који буде испит вршио, по пет динара. Али нико нема права да полаже у једној години испит из два или више разреда. О изузецима овог последњег за старију децу одлучује министар просвете и црквених послова.

III Више народне школе

1. Грађанске школе

Чл. 25.

Грађанским је школама задатак, да у својих ученика ојачају и прошире основно образовање и васпитање и да их припреме за привредни грађански живот.

Чл. 26.

У грађанске се школе примају они ученици, који су свршили основну школу а пису старији од 15 година.

Чл. 27.

Грађанске се школе деле на градске и сеоске: у првима преовлађује занатско-трговински, а у другима пољопривредни правац наставе.

Чл. 28.

У грађанским се школама учи:

1. Наука Хришћанска,
2. Српски језик, у вези с поуком у писменим саставима за послове и потребе грађанског живота,
3. Историја српска и општа,
4. Земљопис српских земаља и општи,
5. Јестаственица,
6. Физика и Хемија,
7. Рачуница и Геометрија,
8. Грађанске и моралне поуке,
9. Основи народне економије у градским а Управа добара у сеоским,
10. Књиговодство (поглавито у градским школама),
11. Пољска привреда (само у сеоским школама),
12. Ручни рад (према месним приликама и потребама),
13. Цртање и Краснопис,
14. Гимнастика,

15. Певање и Свирање, где има могућности, и
16. Немачки или Француски по могућству и не-
обавезно.

Чл. 29.

Учење у грађанским школама траје три године.
Ако у грађанској школи раде два или више
наставника, министар им може допустити да на-
ставу врше по предметима место по разредима.

Чл. 30.

Одредбе чл. 12, 13, 22 и 23 важе и за гра-
ђанске школе.

Чл. 31.

Где не буде могућности за установљење гра-
ђанске школе, може се отворити продужна школа
по наређењу министра просвете и цркв. послова.

2. Продужне школе

Чл. 32.

Продужним је школама задатак, да обнавља-
њем очувају и допуне у ученика писменост и знање
стечено у основној школи.

Чл. 33.

У продужној се школи учи све оно, што се
учи и у основној школи. Осем тога, а према месним
потребама и приликама, могу се давати ученицима
стручне поуке из појединих грана пољске привреде
и ручнога рада (пчеларства, свиларства, воћарства,
виноградарства, плетарства итд.).

Чл. 34.

Настава у продужној школи траје највише две
године. Према месним приликама министар просвете
и цркв. послова може наредити, да продужне школе
раде само пре или само после подне, само у радне
или недељне дане, или само неколико месеца преко
године.

Чл. 35.

У којим ће местима похођење продужне школе
бити обавезно, одлучује министар просвете и цркв.
послова. У том случају и за неуредно похођење
продужне школе вреде одредбе чл. 19. и 20.

Чл. 36.

За продужне школе постављаће се засебни учи-
тељи, где не би било могућности, да раде учитељи
из месних основних школа.

3. Девојачке школе

Чл. 37.

Задатак је девојачким школама, да прошире
основно образовање и васпитање девојчица и да
их унапреде у женском раду и домаћем газдинству.

Чл. 38.

У девојачку школу примају се оне ученице,
које су свршиле основну школу.

Чл. 39.

Учење у девојачким школама траје три године.

Чл. 40.

У девојачким школама учи се:

1. Наука хришћанска,
2. Српски језик у вези с поучком у писменим
саставима за послове и потребе грађанског живота,
3. Историја српска и општа,
4. Земљопис српских земаља и општи,
5. Јестественница,
6. Физика и Хемија,
7. Рачуница и Геометрија,
8. Домаће газдинство,
9. Женски ручни рад,
10. Цртање и Краснопис,
11. Гимнастика,
12. Певање и Свирање, по могућству, и
13. Немачки или Француски језик по могућству
и необавезно.

Чл. 41.

Девојачке школе могу бити с интернатом или
без интерната. Које ће ученице и колико плаћати
за заједничко издржавање у државним девојачким
школама одредиће министар просвете и црквених
послова.

Чл. 42.

Одредбе чл. 12, 13, 22 и 23 овог закона важе
и за девојачке школе.

IV Наставници

Чл. 43.

Наставници су у народним школама:

1. у забавиштима: забавиље;
2. у основним школама: учитељи и учитељице;
3. у грађанским и девојачким школама: виши
учитељи и више учитељице.

Поред наставника постављају се приправници
и приправнице ради практичног спремања за учи-
тељски позив.

Сви наставници и приправници морају бити
српски грађани.

Чл. 44.

Наставнике у свима јавним народним школама
поставља министар просвете и црквених послова.

Чл. 45.

За забавиље могу бити постављена она лица,
која су свршила најмање девојачку школу и про-
писани курсе за забавиље.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Чл. 46.

За учитеља и учитељицу може бити постављено оно лице, које је служило као приправник или као приправница најмање две године и положило учитељски испит.

Чл. 47.

Учитељице се постављају само у женским школама, но у недостатку мушких кандидата могу бити постављене и у прва два разреда мушке школе.

Чл. 48.

За вишег учитеља може бити постављен учитељ, који је служио најмање десет година и за то му је време рад оцењиван најмање са врло добар, а уз то положио виши учитељски испит, или професорски приправник, који је положио професорски испит или виши учитељски испит.

За вишу учитељицу може бити постављена она учитељица, која је служила најмање 10 година, а за то јој је време рад оцењиван са врло добар, а уз то још и положила виши учитељски испит.

Првенство на више учитељско место у грађанским или девојачким школама имају они кандидати, који поред положенога испита знају и ручни рад (слојд или женски рад) или коју од ових вештина: цртање, свирање или певање, или су се одликовали на школској књижевности.

Чл. 49.

За приправника или приправницу у основним школама може бити постављено оно лице, које је редовно свршило учитељску школу односно Вишу Женску Школу са учитељским испитом или које је положило испит зрелости у средњој школи.

Чл. 50.

Наставнице у јавним народним школама могу бити само девојке и жене учитеља основних школа.

Садање удате учитељице, које нису жене учитеља, могу се и даље задржати у служби; но ако ма на који начин престану бити учитељице, не могу се више у службу вратити.

Чл. 51.

Кад се наставник први пут уводи у дужност, он ће чинодејством месног свештеника пред школским одбором, односно пред управником, положити ову заклетву.

„Ја, Н. Н., ступајући у звање наставника, заклињем се Свемогућим Богом да ћу Краљу Србије Александру I бити веран, да ћу се Устава савесно придржавати, да ћу законима и законским наредбама власти бити покоран, да ћу своју наставничку дужност ревностно и тачно вршити, да

ћу се клонити свега онога што се не слаже с мојим звањем. Тако ми Господ Бог помогао и тако да могу дати одговор на његовом страшном суду.“

Наставнике уводи у дужност школски управитељ или, где овога нема, председник школског одбора.

Чл. 52.

Забавиље имају годишњу плату 600 динара, која се после пет година повишава на 720 динара годишње.

Забавиље у државним забавиштима плаћају се из државног буџета.

Чл. 53.

Учитељи имају почетну плату 800 динара годишње, која се после сваких пет година периодски повишава по одредбама овога закона. Периодских повишица има шест: прве три су повишице су по 250 динара, а друге три по три стотине (300) динара на годину, тако да је највећа плата учитељима 2450 динара годишње.

Учитељице имају почетну плату 750 динара годишње, која се после сваких пет година периодски повишава са 250 динара на годину а по одредбама овога закона. Периодских повишица има такође шест, тако, да је највећа плата учитељицама основних школа 2250 динара на годину.

Учитељи и учитељице примају своје плате и повишице из окружног школског приреза.

Чл. 54.

Виши учитељи имају почетну плату 1800 динара на годину, која се после сваких пет година периодски повишава по 360 динара годишње, тако, да им је највећа плата 3600 динара на годину.

Више учитељице имају почетну плату 1500 динара годишње, која се после сваких пет година периодски повишава са 250 динара на годину, тако, да им је највећа плата 2750 динара на годину.

Виши учитељи и више учитељице добивају своје плате и повишице из државног буџета.

Чл. 55.

Учитељима и учитељицама, кад постану виши учитељи, односно више учитељице, урачунају се године службе проведене у основној школи као да су их провели у грађанској, односно девојачкој, школи и према томе ће им се одређивати плата и периодска повишица.

Чл. 56.

Приправници и приправнице немају никакве плате.

Чл. 57.

Право на повишицу плате, која је на реду, добива учитељ после сваке пете године ако му општи

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

результат оцена за то време износи врло добар. Година, у којој је учитељ добио слабу оцену, неће му се рачунати ни за повишицу ни за пензију.

Ако би учитељ које године ма из каквих оправданих узрока, и без своје кривице, остао неоцењен, та ће му се година рачунати и за повишицу и за пензију.

Ако који учитељ у току једне школске године пређе из једне школе у другу, онда ће му се оцена рачунати у оној школи у којој је дуже радио.

Све ово важи за учитељице, више учитеље и више учитељице.

Чл. 58

Сем редовне плате учитељи и учитељице основних школа имају бесплатан стан и огрев, који су им дужне давати дотичне школске општине.

Стан мора имати најмање две собе с кујном и потребним стајама и не сме бити удаљенији од једног километара од школе.

Ближа правила о грађењу школа и учитељских станова прописује министар просвете и црквених послова у договору с министром грађевина.

Чл. 59.

Ако школска општина не би могла дати стан, биће дужна за стан и огрев дати повчану накнаду, која у Београду износи 50, у окружним градовима 36, у осталим градовима 30, а по селима 20 динара месечно.

Чл. 60.

Но ако у једноме месту учитељују отац и кћи, мати и кћи или две неудате сестре, имају право само на један стан односно на једну накнаду за стан и огрев.

Удата учитељица нема права на стан односно на накнаду за стан и огрев.

Чл. 61.

Поред редовне плате и станарине, могу се из буџета министарства просвете давати учитељима и учитељицама и нарочити додаци, по месту службе, из призрења на тежобу или важност службе у томе месту. Оваква места могу доносити од 250 до 500 динара на годину, као додатак ономе ко у њима служи. Но чим се учитељ с тога места премести на обично место, које нема права на додатак, он тим губи и тај додатак.

Која ће места имати права на већи, а која на мањи додатак, одређиваће Министарски Савет на предлог министра просвете и црквених послова. Правом овим не могу се никад користити већи или мањи градови.

Чл. 62.

Наставници који наврше десет година службе, имају право на пензију на случај старости, душевних и телесних слабости или наступиле неспособности. Ономе, који је навршио десет година службе, ово право доноси 40 процената његове систематичне плате; а свака даља година доноси право на 2-4, тако, да онај, који наврши 35 година наставничке службе, добије као издржање колико му износи последња плата.

Ова им се пензија издаје из буџета министарства просвете, а по решењу министра просвете и црквених послова.

Чл. 63.

Наставничка се служба не може оставити у свако доба, већ само на свршетку школске године, у ком се случају мора окружни школски надзорник барем шест недеља напред извести. Који би наставник сам оставио школу противно овом пропису, губи право на двомесечну плату, а ако се опет у службу врати, неће му се пређашње године наставничке службе рачунати, ни за одређивање плате, ни за пензију.

Чл. 64.

Наставници су дужни:

- а) држати се при настави тачно прописаних програма, упуштава и уџбеника, који се надлежно прописују;
- б) чувати поверене им школске ствари (књиге, учила и т. д.) за шта су и материјално одговорни;
- в) извештавати на време родитеље, старатеље и школски одбор о ученичким изостанцима;
- г) замењивати болесне или одсутне учитеље према наредби управитељевој;
- д) узимати учешћа у учитељском већу ради старања о настави и васпитању ученика;
- ђ) водити децу у цркву, а учитељи су дужни још и појати недељом и празником, и
- е) владати се у служби и ван ове како то додикује образованим људима и учитељском позиву.

Чл. 65.

Наставници казниће се дисциплинарно за:

1. неморално и недостојно владање у приватном животу, које понижава наставнички позив, (нијанчење, картање, неуредан живот и т. д.);
2. нечовечно поступање с децом;
3. невршење или немарно и неуредно вршење својих дужности (чл. 64);
4. непослушност према наредбама претпостављених власти;
5. злоупотребу у служби; и

6. сплеткарење, свађање и неслагање с друговима у служби и са школским одбором.

Чл. 66.

Казне, којима ће се наставници казнити за дела побројана у горњем члану, ове су:

1. опомена;
2. укор;
3. губитак плате до 5 дана;
4. губитак плате до 15 дана;
5. губитак плате до једног месеца;
6. губитак плате до 3 месеца;
7. премештај у друго место без накнаде селидбених трошкова;

8. отпуст из службе без губитка стечених права на величину плате и године службе, ако би се опет у службу повратили;

9. отпуст из службе са губитком неких или свих стечених права.

Чл. 67.

Отпустом из службе казниће се:

- а) наставник, над којим би често биле употребљаване мање казне а он се не би поправно; и
- б) наставник, који би земаљским судовима био осуђен на затвор дужи од месец дана за преступе или злочинства.

Чл. 68.

За добивену слабу оцену наставник се може казнити премештајем у друго место без права на селидбене трошкове. Наставник пак, који би у пет година добио три слабе оцене или узастопце две слабе оцене, отпустиће се из службе, ако нема десет година учитељске службе, а ако има десет година, ставиће се у пензију.

Овако отпуштени наставник не може бити примљен поново у службу док поново не положи учитељски испит.

Наставник, који би био за неморална дела отпуштен, не може се више никако примити у учитељску службу.

Чл. 69.

Казне могу изрицати: месни управитељи казне под 1), 2) и 3) 66. члана; окружни надзорници казне под 1), 2), 3), 4), и 5) члана 66. а министар просвете и црквених послова и све остале казне. Но казну отпуштања са губитком свих стечених права у служби министар изриче по саслушању Главног Просветног Савета.

Чл. 70.

О свима казнама, које изреку месни управитељи и окружни надзорници, извештава се мини-

стар просвете и црквених послова. Жалбе на казне, које изреку месни управитељи, подносе се окружном надзорнику, а противу одлуке као и противу казне изречене од окружног надзорника подноси се жалба министру просвете, против чије одлуке нема места жалби. Жалба се подноси у року од 10 дана не рачунајући дан саопштења изречене казне.

Чл. 71.

Ни једна се казна над наставником не може изрећи, док се његова кривица не иследи и он претходно не саслуша.

Чл. 72.

Кривице наставника извиђаће се или редовним путем преко земаљских власти или, у случајима чисто школске природе, преко окружних школских надзорника.

Ако би који наставник био стављен под суд и у притвор, издаваће му се само половина плате. Ако се такав наставник огласи за невина, враћа се у службу и враћа му се задржана плата. Ако се пак пусти из недостатка доказа, а кривица је таква, да понижава учитељски позив, решиће министар просвете како о враћању задржане плате тако и о опстанку дотичног наставника у служби.

Наставник, који и за најмање време издржава казну затвора по осуди, неће за то време уживати плату.

V Управа и надзор у народним школама

1. У п р а в а

Чл. 73.

Непосредно управу и надзор у народним школама врше школски управитељи.

Чл. 74.

У сваком месту, при свакој школи, један ће се од старијих и бољих учитеља тога места поставити за управитеља школског. Где је само један учитељ, он ће вршити и дужност управитеља.

У већим местима може се према потреби поставити и више управитеља.

Чл. 75.

Управитеље у грађанским и девојачким школама поставља министар просвете и црквених послова, а управитеље у основним школама школски надзорник.

За управитеље грађанских и девојачких школа могу се поставити и професори средњих школа, а е платом коју имају школски надзорници.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Чл. 76.

Школском је управитељу дужност:

- 1) да, поред наставе повереног му разреда, води непосредан надзор над наставом, васпитањем и редом у школама, које су његовој управи поверене;
- 2) да доводи предавања наставника и уверава се о тачном вршењу програма и прописаних наредба;
- 3) да у случају преке потребе даје наставницима одсуство до три дана, о чему је дужан увек накнадно извести окружног надзорника;
- 4) да сâм врши или наређује замену наставницима на случај њиховог краћег боловања и одсуствовања;
- 5) да уводи у дужност наставнике и приправнике и овима даје потребне поуке и упутства;
- 6) да чува и уредно држи школску књижницу, збирку учила и архиву, за што је и одговоран;
- 7) да води преписку са свима властима;
- 8) да учитељима саопштава све наредбе школских и других власти и о њихном се извршењу стара;
- 9) да се брине о одржавању школске зграде у добром стању и да на време предлаже потребне оправке;
- 10) да на крају сваког месеца подноси тачан и опширан извештај о целокупном стању поверених му школа школском надзорнику.

Чл. 77.

За вршење управитељских дужности управитељи основних школа имају додадак од школске општине:

- а) управитељи, који под својом управом имају више од 6 наставника, 150 динара на годину;
- б) управитељи, који имају 3—6 наставника, 100 динара годишње.

Чл. 78.

Сви наставници једнога места чине учитељско веће тога места.

Где је у једном месту више управитеља, веће се може ради лакшега рада поделити на онолико посебних већа колико је управитеља.

Чл. 79.

Већа се састају само на позив управитеља.

Главни је задатак већа, да се узајамним договором утврде начини за једнако и хармонично поступање у настави и васпитању поверене им омладине.

2. Надзор

Чл. 80.

Стручни надзор над народним школама врше: главни надзорник (референт за основну наставу у министарству просвете и црквених послова) и окружни школски надзорници.

За сваки округ поставља се по један надзорник, ако је број наставника у њему до 150. У округу, у коме има више од 150 наставника, поставља се и други надзорник.

Ако је у ком округу мање од 80 наставника, може се спојити с другим оближњим округом у један школски округ.

Београд има засебног надзорника, који ради у министарству просвете и црквених послова.

Чл. 81.

Место становања школског надзорника је у окружном граду а канцеларија у згради окружног начелства, сем ако министар просвете не би нашао за потребно, да му одреди друго које место.

У округу, где су два надзорника или где је створен нарочити школски округ, министар ће одредити надзорницима место становања.

Трошкове канцеларијске подноси школски округ.

Чл. 82.

За надзорнике могу бити постављени:

1. професори учитељских и средњих школа, који су положили професорски испит из педагошко-филозофске групе, а служили најмање 10 година у скулентском и професорском звању.

У оскудици ових кандидата за надзорнике се могу поставити и други професори средњих и учитељских школа, који су у поменутим звањима служили најмање 10 година, а при том су познати као добри школски радници и као школски писци.

2. Виши учитељи грађанских школа с професорским квалификацијама, који су у грађанској школи служили као виши учитељи најмање 10 година.

3. учитељи, који су служили у основној и грађанској школи најмање 15 година, од којих 5 година морају бити године службе у грађанској школи и да су им оцене рада одличне.

Чл. 83.

Надзорници се постављају Краљевим указом на предлог министра просвете и црквених послова и деле се по плати на пет класа: надзорници V класе имају 2500 динара, IV класе 3000, III класе 3500, II класе 4000, и I класе 4500 динара годишње плате.

У једној класи надзорник мора провести најмање 5 година.

Плата надзорницима издаје се из буџета министарства просвете.

Чл. 84.

Надзорник, који наврши 30 година наставничке и надзорничке службе, има права на онолику пензију колика је његова последња плата.

Чл. 85.

У име накнаде трошкова и дневнице за путовање ради прегледа школа сваки надзорник има годишњи додатак од 1000 до 1200 динара, који ће му министар одредити према броју школа и величини школског округа. Овај се додатак плаћа из буџета министарства просвете. За време одсуства или боловања у току школске године надзорник нема право на додатак.

Чл. 86.

Дужности школског надзорника су:

а) да бар три пут у једној школској години прегледа све јавне и приватне народне школе свога округа. Последњи преглед мора извршити у току два последња месеца школске године и тада дати наставницима годишње оцене рада и успеха и преводити ученике (ученице) из нижих у старије разреде;

б) да надгледа службени рад управитеља и одбора школских;

в) да се брине о отварању нових школа или нових разреда;

г) да поставља школске управитеље у основним школама;

д) да објављује школске законе и наредбе преко управитеља или надлежних школских власти;

ђ) да решава спорове између наставника и школских одбора;

е) да ислеђује кривице наставника, за које их може казнити одређеним казнама, а за веће да доставља министру просвете;

ж) да одлучује о уписивању и исписивању ученика из основних школа у договору са школским одбором;

з) да одређује време за омањи школски одмор према месним приликама;

и) да одлучује о прекидању наставе у ванредним приликама;

ј) да се брине о попуњавању упражњених наставничких места и да тога ради подноси министру потребне предлоге;

к) да одређује заменике болесним наставницима за дуже време;

л) да наставницима даје одсуство до петнаест дана;

љ) да води преписку између управитеља с једне и министра просвете с друге стране;

м) да сазива и руководи месна, средња и окружна учитељска и управитељска већа ради претресања разних школских питања; и

н) да подноси министарству тромесечне и годишње извештаје о прегледању школа свога округа и чини све потребне предлоге.

Ближа упуства о посебним дужностима школских надзорника прописале министар просвете и црквених послова.

VI. Подизање и издржавање народних школа

Чл. 87.

Политичке општине (градске и сеоске) и окрузи дужни су да подижу и да издржавају основне народне школе по одредбама овога закона, а остале народне школе само тада ако могу и ако за потребно нађу.

1. Школска општина и њене дужности

Чл. 88.

Свака политичка општина, која је по чл. 11. овог закона дужна да отвори основну школу или која добровољно отвори још и другу коју народну школу, чини школску општину.

Но једну школску општину могу састављати и два и више села из разних политичких општина. О саставу школске општине у овом случају одлучује окружни школски одбор на предлог школског надзорника.

Чл. 89.

Школску општину представља и о вршењу се њених дужности стара месни одбор, који састављају: председник оне општине у којој је школа, управитељ школе, и три грађанина, или, у случају ако школску општину састављају села из разних политичких општина, по један грађанин из сваког села. Чланови школског одбора треба да су по могућности писмени.

Чланове овог одбора бира на две године одбор политичке општине, у којој је школа, по свршетку школске године. Ако је школска општина састављена из делова разних политичких општина, онда ће одбори тих општина бирати чланове школског одбора по размери, којом су у школској општини разне политичке општине заступљене.

На случај да се који од изабраних грађана не би примио избора, решаваће се по одредбама општинског закона, које се односе на општинске одборнике.

О избору или променама у одбору извештаваће се увек школски надзорник.

Чл. 90.

Председник политичке општине у којој је школа уједно је и председник школског одбора, а ако је он спречен, заступа га најстарији члан општинског суда.

Пословођа је одбора свагда управитељ школе.

Благајника бира школски одбор из своје средине, но то не може бити никад председник.

У седницама се решава кад има бар половина чланова и један више, а решава се већином гласова.

Чланови, који на позив не би дошли, а изостапак не би важним узроком оправдали, казне се са 3 динара у корист месне школске касе.

Ту казну изриче и извршује председник школског одбора или његов заступник и предаје је школском благајнику.

Ако је осуђени члан школског одбора из друге политичке општине, онда ће, по тражењу председника школског одбора, извршити казну председник дотичне општине.

Чл. 91.

Седнице школског одбора држе се свагда у школској згради.

Чл. 92.

Седнице школског одбора сазива по потреби посла председник; али је председник дужан сазвати седницу свагда, кад то захте управитељ школе, и то најдаље за пет дана од дана управитељевог захтевања. Ако то не учини, казниће се по жалби управитељевој први пут са пет, а у поновљеним случајевима са по десет динара у корист месне школске касе.

Ову казну изриче окружни школски надзорник, а извршује је државна извршна власт.

Чл. 93.

Преписка школског одбора с окружним школским одбором, окр. надзорником и осталим земаљским властима, сматра се као службена и не плаћа ни поштарине ни таксене марке. Ово важи и за преписку управитеља сваке јавне народне школе.

Чл. 94.

Дужности су школске општине:

1. да подиже, оправља и обдржава зграду за школу, стан за учитеље и школског послужитеља, онако како је то прописано правилима о грађењу народних школа;

2. да даје прописано земљиште за школска дворишта а по селима и за школске градине пола хектара;

3. да даје огрев за школу и учитеље, и то свагда у почетку школске године за целу зиму а за учитеље и у току године;

4. да до 15. новембра сваке године састави школски буџет за идућу рачунску годину и да га пошаље окружном школском одбору на одобрење;

5. да набавља: школски намештај и сва наставна средства, која прописује министар просвете, као и књиге и писаћи материјал за сиротну децу;

6. да поставља и плаћа потребан број школских послужитеља; и

7. да рукује школским фондом, који се састоји од имања, или завештања, или из каквих било засебних прихода дотичне школе, а по правилима, која ће о томе прописати министар просвете.

За невршење ових дужности министар просвете и прквених послова казниће повчано 5—30 динара председника, благајника и чланове школске општине, а по предлогу школског надзорника, ако се њихова кривица докаже.

Осуда је одмах извршна, а извршује је државна власт.

Ове се казне уносе као ванредан приход у месну школску касу.

Чл. 95.

За тачно намиривање потреба школских, свака ће школска општина имати своју школску касу у коју ће улазити:

а) оно што на потребе школске издаје политичка општина, као издатке по своме буџету или као позајмицу;

б) оно што школи припадне од добровољних прилога или завештања;

в) доходи од имања или од чега год, чим би школа као са својом својином могла располагати; и

г) све изречене казне по чл. 90. 92 и 94. овог закона.

Школском касом располаже школски одбор по овоме закону и по министарским наредбама, а рукује њоме благајник одборски, који рачуне о њој полаже политичкој општини дотичне школе и окружном школском одбору.

Годишњи извештај о рачунима школске касе шаље се школском надзорнику.

Чл. 96.

Имање школске општине различно је од имања политичке општине и састоји се или од земаља општином уступљених на употребу школи и наставницима или од појединих добротвора завештаних или купљених школи.

Школско имање не може се отуђити ни задужити без одобрења министра просвете нити за шта

друго осем школе употребити. Ако би која школска општина престала, имаће њено припада оној школској општини, с којом се она ујединила.

Кад се из старих школских општина нова школска општина образује, нова школска општина нема никаква права на имаће старијих школских општина, осем ако би јој ове добром вољом хтеле што учинити, а то се мора редовним путем свршити.

Чл. 97.

Ни једно се село не може одвојити из своје школске општине, ради образовања нове или спајања са којом школском општином, пре истека школске године, и докле год не исплати онај део трошкова, који је за грађење или за издржавање школе за текућу годину на његов део разрезан.

2. Школски округ и његове дужности.

Чл. 98.

Све школске општине једнога округа сачињавају засебни школски округ.

Чл. 99.

Школски округ представља и о вршењу се његових дужности стара окружни школски одбор, који састављају:

1. окружни начелник,
2. окружни школски надзорник,
3. окружни лекар,
4. окружни инжињер,
5. по један изасланик из сваког среза, кога среска скупштина избере за три године.

Председник је окружног одбора окружни начелник, а ако је он спречен заступа га окружни школски надзорник. Деловођа је одбора управитељ основне школе у окружној вароши.

У седницама се решава кад има бар половина чланова и један више, а решава се већином гласова.

Чланови се позивају писменим позивом, који се саопштава најмање на три дана раније.

Чланови, који на позив председников не би дошли а изостанак не би важним узроком оправдали, казниће се са 16 динара у корист окружне школске касе.

Ту казну изриче председник одбора или његов заступник, а извршује је полицијска власт и предаје је окружној школској каси.

Одборске седнице држе се свагда у згради окружног начелства.

Чланови школскога округа, који не живе у окружном месту, добивају по 5 динара дневно на име дневнице и попутнине, а ова се сума исплаћује из окружног школског приреза.

Чл. 100.

Састанке окружног школског одбора сазива по потреби посла председник или његов заступник, али је председник дужан сазвати састанак свагда, кад то захте окружни школски надзорник, и то најдаље за 10 дана. Ако то не учини, он ће по жалби надзорничковој бити кажњен по закону о чиновницима грађанског реда за нетачно вршење службе.

Чл. 101.

Дужности су школскога окружног одбора:

1. да се стара о подизању прописних школских зграда у општинама, које још немају својих школа; а дужне су да их отварају, као и о обдржавању и оправљању оних, које већ постоје;

2. да настојава, да поједине школске општине врше дужности, које им прописује чл. 94. овога закона;

3. да даје плату и повишице наставницим основних школа, као и наставницима оних народних школа, које су по решењу окружне скупштине и одобрењу министра просвете и црквених послова установљене;

4. да крајем сваке рачунске године саставља школски буџет за идућу рачунску годину и да га шаље министру просвете на преглед и одобрење најдаље до 15. децембра;

5. да прегледа и одобрава буџете појединих школских општина, као и рачуне њихових благајника и да им издаје разрешнице;

6. да води надзор над руковањем свима фондовима намењеним народним школама у своме округу, а да о неправилности руковаоца извештава министра просвете и црквених послова, како би он могао према њима на време предузимати законске мере, ради обезбеђења интереса фондовских.

Чл. 102.

Окружни школски прирез разрезиваће се на све пореске главе у округу, а по сразмери непосредне порезе и наплаћиваће се уз државни порез под засебном рубриком.

Наплаћени школски прирез предаваће се окружној благајни, која ће по распореду, који буде утврдио окружни школски одбор, уредно слати потребне суме новаца среским властима, ради издавања плате наставницима.

Чл. 103.

Сваки школски округ има своју касу, у коју ће улазити:

1. сав окружни школски прирез;
2. сви добровољни прилози или завештања намењена свима или појединим народним школама у томе округу; и
3. казне, које су по одредбама овога закона а у корист ове касе изречене и наплаћене (члан 99. и 100).

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Окружном школском касом располаже окружни школски одбор, а рукује окружни благајник по одредбама овога закона и по наредбама и прописима министра просвете и цркв. послова.

Благајник је дужан поднети рачуне школском одбору на преглед, а и месном рачуноспитачу Главне Контроле, који даје разрешнице председнику одбора као наредбодавцу и благајнику као рачунополагачу.

Чл. 104.

Град Београд и сви градови, у којима се председници постављају Краљевим указом, чине сваки за се школску општину, која има све оне дужности школске општине и школскога округа, које су прописане овим законом. За вршење ових дужности сваки град има свој школски одбор.

Чл. 105.

- Школски одбор састављају :
1. Председник општине ;
 2. Школски надзорник (само у Београду и окружним градовима) ;
 3. Месни лекар, кога одреди министар просвете и црквених послова ;
 4. Пет општинских одборника, које одбор из своје средине изабере ;
 5. Управитељ основне школе, који је у исто време и деловођ школског одбора.

Прелазна наређења

Чл. 106.

Грађанске школе отвориће се још у почетку 1898—99. школске године, а првенствено у оним местима, у којима се буду укинуле више или ниже гимназије.

За ове ће се школе употребити оне зграде, у којима су биле смештене укинуте гимназије; а девојачке школе отвориће се, ако за њих буде буџетске могућности.

Чл. 107.

У недостатку кандидата с квалификацијама прописаним чл. 48. овог закона, за прве више учитеље у грађанским школама могу се привремено поставити: предавачи средњих школа, који још нису положили професорски испит, и учитељи основних школа који су служили као стални учитељи најмање 10 година а за то време имали просечну оцену најмање 4½.

Ово исто важи и за привремене више учитељице по девојачким школама.

Привремени виши учитељи и привремене више учитељице поставиће се за сталне, када буду положили прописани виши учитељски испит, а дотле задржавају сва раније стечена права.

Они од садашњих учитеља, који су свршили Учитељску Школу, служили као учитељи 20 год. и за сво то време оцењивани као врло добри и од-

лични, могу бити постављени за више учитеље без полагања испита.

Чл. 108.

Овлашћује се министар просвете и црквених послова, да на трошкове око отварања грађанских и девојачких школа као и на плате наставника у тим школама, може утрошити уштеде из буџета министарства просвете и црквених послова за 1898. рачунску годину, а из партије, која је одређена на плате свих наставника средњих школа.

Чл. 109.

За прве окружне школске надзорнике могу се поставити и они професори средњих школа, који имају мање од 10 година професорске службе.

Окружни школски надзорници, који буду постављени, примаће плату и додатке до краја ове рачунске године из буџета министарства просвете и црквених послова, а из партије, која је одређена на плате и додатке свих наставника средњих школа.

Чл. 110.

Учитељи и учитељице основних школа примаће до 31. децембра 1898. године плату из буџета министарства просвете и црквених послова за исту годину.

Завршно наређење

Чл. 111.

Овај закон ступа у живот 1. септембра 1898. год. и тада престају важити ови закони :

- 1., Закон о основним школама од 31. децембра 1882. године (са свима доцнијим изменама и допунама у њему);
- 2., Закон о учитељским платама од 31. марта 1881. године, и
- 3., Закон о надзиравању школа, од 21. марта 1881. год. у колико се односи на основне школе.

Препоручујемо Нашим министрима: просвете и црквених послова, финансија и унутрашњих дела, да овај закон обнародују и о извршењу се његову старају; властима пак заповедамо да по њему поступају, а свима и свакоме да му се покоравају.

26. јула 1898. год.
у Нишу

Александар с. р.

(М. П.)

Видео и ставио државни печат
чувар државног печата,
Министар правде,
К. Н. Христић с. р.

Министар
просвете и црквених послова,
Андре Борђевић с. р.
Министар финансија,
Стев. Д. Поповић с. р.
Министар
унутрашњих дела,
Јевр. А. Андоновић с. р.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

УКАЗИ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА

МИ
АЛЕКСАНДАР I.

по милости Божјој и вољи народној

Краљ Србије

На предлог нашег министра просвете и црквених послова, а по саслушању Нашег Министарског Савета, и на основу члана 2., 4., 137. и 141. закона о средњим школама, решили смо и решавамо:

I.

Да се укину ове више и ниже гимназије: друга и трећа у Београду, у Крушевцу, Неготину, Величком Градишту, Јагодини, Ђважевцу, Лесковцу, Параћину и Смедереву као и реалка у Ужичу.

II.

Да се сведу на шесторазредне средње школе, гимназије у Пожаревцу, Шапцу, Врању и Чачку; а на четвороразредне средње школе, гимназије у Ваљеву и Пироту.

III.

Да се београдска реалка претвори у потпуну средњу школу, под називом „Друга београдска гимназија“.

IV.

Да све средње школе имају уређење реалне гимназије, по да прва београдска гимназија има засебан одсек — класичну гимназију; а друга београдска гимназија да има засебан одсек — реалку.

Наш министар просвете и црквених послова нека овај указ изврши.

4. августа 1898. год.

у Нишу

Александар с. р.

*Министар просвете и црквених послова,
Андра Ђорђевић с. р.*

ОДЛИКОВАЊА

Указима Њег. Вел. Краља одликовани су:

Орденом св. Саве IV реда: *Милева Вуловићка*, управитељка Више Женске Школе у Београду, 2. авг. ове год.

Орденом св. Саве V реда: *Круна Аћимовићка*, управитељка Више Женске Школе у Крагујевцу; *Светозар Цветковић*, парох београдски; *Димитрије Р. Илић*, свештеник штурбички и *Сава Атанасијевић*, свештеник из Пожеге, 2. авг. о. г.

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Њег. Вел. Краља постављен је: за управника друге класе: *Јован Бадемлић*, директор београдске реалке, 1. авг. о. г.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Њег. Вел. Краља постављени су:

у **Богословији**: за професора: *Драгољуб Поцовић*, суспенат прве београдске гимназије, 4. авг. ове год.

у **зајечарској гимназији**: за директора и професора: *Јован В. Несторовић*, професор пожаревачке гимназије, 13. авг. ове год., по потреби службе.

у **јагодинској учитељској школи**: за управитеља: *Сретен М. Ацић*, професор Учитељске Школе у Алексинцу, 4. авг. о. г., по потреби службе.

у **Вишој Женској Школи** у Београду: за управитеља: *Јован Ђ. Докић*, директор и професор треће београдске гимназије, 4. авг. ове год., по потреби службе.

ПРЕМЕШТАЈИ

Указима Њег. Вел. Краља премештени су:

у **другу београдску гимназију**: за професоре: *Богдан Јанковић*, професор прве београдске гимназије, и *Драгомир Обрадовић*, професор крагујевачке гимназије, 1. авг., ове године, по потреби службе;

у **крагујевачку гимназију**: за професоре: *Ахило Калман*, професор смедеревске н. гимназије, 1. авг. о. г., по потреби службе и *Светислав Обрадовић*, професор пиротске гимназије, 3. авг. ове год., по молби;

у **зајечарску гимназију**: за професора: д-р *Мига Лукић*, професор нишке гимназије, 3. авг. о. г., по потреби службе;

у **врањску гимназију**: за професоре: *Ђорђе Нишић*, директор и професор зајечарске гимназије, и *Никола Ракић*, професор треће београдске гимназије, 3. авг. ове год., по потреби службе;

у **ваљевску гимназију**: за професора: *Милан Зарић*, професор пиротске гимназије, 3. авг. о. г., по потреби службе;

у **београдску реалку**: за професора: *Коста Петровић*, професор друге београдске гимназије, 1. авг. о. г., по потреби службе;

у **ужичку реалку**: за професоре: *Милан Великовић*, професор чачанске гимназије, 1. авг. о. г.

и *Михајло Живковић*, професор чачанске гимназије, 3. авг. о. г., обојица по потреби службе;

у велико-градиштанску н. гимназију: за професоре: *Љубомир Тирић*, *Гаврило Илић* и *Мирко Пејић*, професори пожаревачке гимназије, 1. авг. о. г., по потреби службе;

у књажевачку н. гимназију: за професора: *Милан Јефтић*, професор зајечарске гимназије, 1. авг. о. г., по потреби службе.

ПЕНСИОЊОВАЊА

Указом Њег. Вел. Краља пензионовани су:

Васа Филиповић, директор и професор чачанске гимназије; *Милош Давидовић*, директор и професор крагујевачке гимназије; *Димитрије Довијанић*, директор и професор друге београдске гимназије; *Петар Живковић*, директор и професор ваљевске гимназије; *Димитрије Јосић*, директор и професор велико-градиштанске н. гимназије; *Алекса Новакоскић*, директор и професор јагодинске гимназије; *Светозар Марковић*, професор прве београдске гимназије; *Милош Милованоскић* и *Живко Поповић*, професори београдске реалке; *Иван Дамњановић*, професор крагујевачке гимназије; *Анрија Матић*, професор ваљевске гимназије; *Владимир Зделар*, професор прве београдске гимназије; *Риста Николић*, професор велико-градиштанске н. гимназије; *Панта Милановић*, професор крагујевачке гимназије; *Радован Јовановић*, професор нишке гимназије; *Владислав Тигелбах*, професор треће београдске гимназије и *Димитрије Тричковић*, професор крушевачке гимназије, 1. авг. о. г.

РАЗРЕШЕЊА

Указом Њег. Вел. Краља отпуштени су из државне службе, на основу § 76.:

Никола Теофановић, професор ваљевске гимназије; *Јаша Продановић*, професор чачанске гимназије; *Душан Јовановић* и *Живојин Хаџић*, професори нишке гимназије; *Божа Јовановић*, професор треће београдске гимназије и *Милош Марковић*, професор крагујевачке гимназије.

УКАЗИ МИНИСТАРСКОГ САВЕТА

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

СТАВЉЕНИ НА РАСПОЛОЖЕЊЕ

У име Њег. Вел. Краља указом Министарског Савета од 5. авг. о. г. стављени су на расположење:

у другој београдској гимназији: професори: *Миланко Марковић*, *Богољуб Тирић*, *Љубомир Мил-*

ковић, *Мита Живковић*, *Павле Аршинов*, *Коста Ф. Ковачевић*, *Драгутин Антић*, *Љубомир Јовановић*, *Живојин Јуришић*, *Војислав Буловић*, *Петар С. Павловић*, *Хенрих Дилер*, *Милош Ст. Динић*, *Милутин Драгутиновић*, *Павле С. Павловић*, *Милан Д. Дукић*, *Миленко Вукићевић*, *Богдан Јанковић*, *Драгомир Обрадовић*, д-р *Милорад З. Јовичић* и д-р *Ђорђе Петковић*;

у трећој београдској гимназији: професори: *Васа Димић*, *Фрања Елезовић*, *Стеван Сремац*, д-р *Сима Тројановић*, *Андре Гавриловић*, *Душан Стојичевић*, *Павле Љотић*, д-р *Миливоје Јовановић*, и *Светолик Стевановић* и супленат *Стеван П. Нешић*;

у крушевачкој гимназији: директор и професор *Димитрије Ј. Милојевић*; професори: *Кузман Пашировић*, *Коста Н. Пауновић*, *Милун Иброван*, *Коста Берић*, *Гаврило Јовановић*, *Живојин Ђурђевић* и *Светислав Здравковић*;

у неготинској гимназији: директор и професор *Ђорђе Х. Нишић*; професори: *Владислав Сангнер*, и *Милан Банић*;

у јагодинској гимназији: професори: *Никола Тодоровић*, *Светислав Матић*, *Сретен Николић* и *Аким Анђелковић*;

у велико-градиштанској н. гимназији: професори: *Љубомир Тирић*, *Јован Јазорац*, *Драгутин Јанковић*, *Гаврило Илић* и *Мирко Пејић*;

у књажевачкој н. гимназији: директор и професор *Димитрије Алексијевић*; професори: *Јован Пашићан*, *Риста Стојановић*, *Никола Лазич* и *Милан Јефтић*;

у лесковачкој н. гимназији: директор и професор *Мирко М. Поповић*; професори: *Милутин Витковић* и *Ђури Илић*;

у параћинској н. гимназији: директор и професор *Сретен Пашић*; професори: *Чедомиљ Петровић*, и *Јосиф Стојановић*, и супленат *Јован Ђорђевић*;

у смедеревској н. гимназији: директор и професор *Светозар Атанаковић*; професори: *Цветко Петковић*, *Михајло Бобић*, *Бошко Савић*, *Михајло Ивковић*, *Милан Димитријевић* и *Михајло Јовановић*;

у ужичкој реалци: директор и професор *Јован Шингал*; професори: *Живко Петровић*, *Миша Петровић*, *Милан Велковић*, *Светозар Мојковић*, *Илија Букановић* и *Михајло Живковић*.

ПОСТАВЉЕЊА

У име Њег. Вел. Краља, указима Министарског Савета постављени су:

у првој београдској гимназији: за директора прве класе: *Михајло Марковић*, директор и профе-

сор исте гимназије, 11. авг. ове год., и за професора: *Хенрик Лилер*, професор на расположењу, 11. авг. ове год.;

у другој београдској гимназији: за директора прве класе: *Сретен Ј. Стојковић*, професор друге београдске гимназије, 11. авг. ове год., по потреби службе, и за професоре: *Миленко Марковић*, *Фрања Елезовић*, *Богољуб Ђурић*, *Љуба Миљковић*, *Мита Живковић*, *Стеван Сремац*, *Петар С. Павловић*, *Милутин Драгутиновић*, *Миленко Вукићевић*, *Милан Д. Дукић*, *Мирко Поповић* и др. *Бока Петковић*, професори на расположењу, и *Коста Стојановић* и др. *Милан Шевић*, професори прве београдске гимназије, по потреби службе — сви 11. авг. ове год.;

у зајечарској гимназији: за директора друге класе: *Јован В. Несторовић*, директор и професор исте гимназије; за професоре: *Живојин Бурђевић* и *Владислав Сантнер*, професори на расположењу; *Михајло Атанасијевић*, професор шабачке гимназије, по потреби службе и *Јаша Продановић*, пређашњи професор, и за сунлента: *Радослав Лазаревић*, професорски кандидат, сви 11. авг. ове год.;

у крагујевачкој гимназији: за директора друге класе: *Миливоје Симић*, директор и професор врањске гимназије, и за професоре: *Никола В. Лазвић* и *Гаврило Јовановић*, професори на расположењу, 11. авг. ове год.;

у нишкој гимназији: за директора друге класе: *Коста Изковић*, директор и професор исте гимназије, и за професоре: *Бузман Пашић*, *Сретен Пашић* и *Милан Вељковић*, професори на расположењу; *Јован Марјански*, професор шабачке гимназије и *Михајло Борђевић*, професор крагујевачке гимназије, по потреби службе, 11. авг. ове год.;

у ваљевској гимназији: за директора: *Петар Р. Живковић*, директор и професор у пененци; за професоре: *Драгутин Јанковић* и *Михајло Живковић*, професори на расположењу, и за сунленте: *Живко Романовић* и *Никола Јанчић*, професорски кандидати, 18. авг. ове год.;

у врањској гимназији: за директора: *Ђорђе Х. Нишић*, професор на расположењу; за професора: *Милутин Витковић*, професор на расположењу, и за сунленте: *Јован Борђевић*, сунленат на расположењу, и *Теодосије Бошковић*, сунленат широтске гимназије, по потреби службе, 18. авг. ове год.;

у широтској гимназији: за директора *Мита Живковић*, професор друге београдске гимназије, по потреби службе, и за професоре: *Гаврило Илић*, професор на расположењу, и *Никола Ранојевић*, професор шабачке гимназије, по потреби службе, 18. авг. ове год.;

у пожаревачкој гимназији: за професоре: *Милан Димитријевић*, професор на расположењу, и *Душан Јовановић*, пређашњи професор, 18. авг. ове године;

у чачанској гимназији: за директора: *Јован Шилихал*, професор на расположењу, и за професоре: *Живко Петровић*, *Миша Петровић* и *Милан Банић*, професори на расположењу, 18. августа ове године;

у шабачкој гимназији: за директора: *Светозар Атанацковић*, професор на расположењу; за професоре: *Бошко Савић* и *Илија Букановић*, професор на расположењу, и за сунлента: *Сима Цветковић*, професорски кандидат, 18. авг. ове год.;

у крагујевачкој гимназији: за професора: *Коста Берић*, професор на расположењу;

у Учитељској Школи у Алексинцу: за професора: *Павле С. Павловић*, професор на расположењу, 18. авг. ове год.;

у Учитељској Школи у Јагодини: за професора: *Светислав Матић*, професор на расположењу, и за сунлента: *Лука Зрнић*, сунленат пожаревачке гимназије, по потреби службе, 21. авг. ове год.;

у Вишој Женској Школи у Крагујевцу: за управитеља: *Јован П. Митровић*, директор и професор широтске гимназије, по потреби службе, 12. авг. ове год.

ПЕНСИОНОВАЊА

У име Њег. Вел. Краља, указима Министарског Савета пензионовани су: *Владимир Јовановић*, професор прве београдске гимназије, 16. авг. ове год., и *Милун Иброван*, професор на расположењу.

РАЗРЕШЕЊА

У име Њег. Вел. Краља, указом Министарског Савета разрешени су од дужности, на основу §. 76.: *Михајло Изковић*, професор на расположењу, *Стеван Нешић*, сунленат на расположењу и *Милан Томић*, сунленат чачанске гимназије.

ПРЕТПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Претписом министра просвете постављени су: у београдској Вишој Женској Школи: за класну учитељицу: *Леошава Бошковићева*, предавач исте школе, 11. августа ове год.

у првој београдској гимназији: за учитеља језика IV класе: *Јаћим Стевовић*, предавач исте школе, 10. авг. ове год.;

у другој београдској гимназији: за учитеља језика IV класе: *Милан Вујановић*, предавач исте школе, 10. авг. ове год.;

у београдској реалци: за учитеља језика IV класе: *Живојин Ђорђевић*, предавач исте школе, 10. авг. ове год.;

у чачанској гимназији: за учитеља језика IV класе: *Петар Велимировић*, предавач исте школе, 10. авг. ове год.

ПРЕМешТАЈИ

Претписом министра просвете премештени су:

у прву београдску гимназију: за привр. учитеља музике II класе: *Милош Број*, привр. учитељ музике и нотног певања исте класе у алексиначкој Учитељској Школи, по молби, 26. јула ове год.;

у врањску гимназију: за учитеља музике и нотног певања III класе по новом закону: *Владимир Р. Ђорђевић*, учитељ музике и нотног певања III класе по староме у ваљевској гимназији, по молби 16. авг. ове год.

у пиротску гимназију: за учитеља музике и нотног певања: *Карло Мађејка*, учитељ музике и нотног певања исте класе у неготинској гимназији, по потреби службе, 16. авг. ове год.

ПЕНСИОНОВАЊА

Претписом министра просвете пензионовани су:

у београдској Вишој Женској Школи: *Милева Св. Вуловићка*, управитељка исте школе, 3. авг. ове год.;

у крушевачкој гимназији: *Велимир Виторовић*, учитељ језика, 12. авг. ове год.;

у јагодинској гимназији: *Ђура Бранковић*, учитељ цртања, 13. јула ове год.

РАЗРЕШЕЊА

Претписом министра просвете разрешени су од дужности:

у првој београдској гимназији: *Милан Костић*, предавач, 16. јула ове год. и *Добросав Урошевић*, предавач, 10. авг. ове год.

у другој београдској гимназији: *Таса Милушић*, др. *Петар Вукићевић*, др. *Максим Арер*, др. *Јован Х. Васиљевић* и *Радомир Мајсторовић*, предавачи, 10. авг. ове год.;

у трећој београдској реалци: *Миладин Шеварлић*, *Риста Одавић* и *Тешимир Старчевић*, преда-

вачи, 10. авг. ове год. и *Радослав Васовић*, предавач 14. авг. ове год.;

у ваљевској гимназији: *Пантелија Сарић*, *Владимир Радивојевић*, *Милан Димитријевић*, *Јован Поповић* и *Аранђел Јотић*, предавачи, 10. августа ове год.; и *Атанасије Настовић*, учитељ језика, 14. авг. ове године;

у врањској гимназији: *Вучко П. Јоксимовић*, *Јован Миленковић*, *Матија Станојловић*, *Богољуб Премовић*, *Данило Катић* и *Јован Николић*, предавачи, 10. авг. ове год., *Драгутин Костић*, предавач, 24. авг. ове год., и *Александар Кузмановић*, привремени учитељ језика, 16. авг. ове год.;

у зајечарској гимназији: *Урош Ковачевић*, предавач, 1. јула ове год.; *Павле Вујић*, предавач, 22. јула ове год.; *Јеремија Живановић*, предавач, 26. јула ове год.; *Владимир Тодоровић*, *Мијајло Марковић* и *Димитрије Карапанчић*, предавачи, 10. авг. ове год. и *Илија Берић*, учитељ језика, 17. јула ове год.;

у крагујевачкој гимназији: *Јеротије Тошаловић*, предавач, 8. јула ове год.; *Сава Божић*, предавач, 13. јула ове год.; *Гргуур Вујић*, предавач, 16. јула ове год.; *Јордан Х. Видојковић*, предавач, 30. јула ове год.; др. *Добросав Игњатовић*, *Стеван Стевановић*, *Миленко Ранчић* и *Тодор Радивојевић*, предавачи, 10. авг. ове год. и *Петар Стокић*, предавач 12. авг. ове год.;

у крушевачкој гимназији: *Живан Михајловић*, *Радивоје Илић*, *Љубомир Матић*, *Светислав Раденковић* и *Божедар Милозановић*, предавачи, 10. авг. ове год.; *Емил Муџа*, учитељ језика, 13. јула ове год. и *Недељко Вукотић*, вероучитељ, 18. јула ове године;

у неготинској гимназији: *Драгољуб Поповић* и *Владимир К. Петковић*, предавачи, 10. авг. ове год.; *Јован Станојјевић*, предавач, 12. августа ове год. и *Милош Николић*, учитељ језика, 13. јула ове године;

у нишкој гимназији: *Аврам Поповић*, *Димитрије Поповић*, *Тодор Коблишка*, *Љубомир Јовановић*, *Сретен Вукашиновић* и *Милоје Ракић*, предавачи, 10. авг. ове год.;

у пиротској гимназији: *Михајло Димитријевић*, предавач, 13. јула ове год.; *Паули Спасић*, *Сима Поповић* и *Радомир Комненовић*, предавачи, 10. авг. ове год.; *Владимир Стојановић*, привр. учитељ језика, 30. јула ове год. и *Младен Бошњак-овић*, привр. учитељ музике и нотног певања, 16. авг. ове год.;

у пожаревачкој гимназији: *Љубомир Стевановић*, *Милош Милошевић*, *Сава Томић*, *Душан Илић*, *Миливоје Добросављевић*, и *Божедар Ђорђевић*,

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

предавачи, 10. авг. ове год. и *Август Валента*, учитељ музике и нотног певања, 13. јула ове год.;

у *чачанској гимназији*: *Радован Врачарић*, *Мина Миљковић*, *Божидар Лазаревић*, *Живојин Видановић* и *Живојин Томић*, предавачи 10. августа ове године;

у *шабачкој гимназији*: *Љубомир Вуловић*, *Добросав Марковић* и *Милан Петровић*, предавачи 10. авг. ове год.; *Ђорђе Пауновић*, предавач, 12. авг. ове год. и *Коста Куртовић*, учитељ језика 16. јула ове год.

у *београдској реали*: *Светолик Марковић*, предавач, 12. јула ове год.; *Миливоје Поповић*, учитељ језика, 13. јула ове год. и *Петар Убавкић*, учитељ моделисања и топографског цртања, 12. авг. ове год.;

у *ужичкој реали*: *Настас Петровић*, предавач, 13. јула ове год.; *Урош Кубуровић*, *Милутин Кулешкић*, *Јован Дравић*, *Никола Николић*, *Милош Трифуновић*, *Михајло Стојанчевић* и *Коста Јовановић*, предавачи, 10. авг. ове год.; *Атанасије Савић*, предавач, 12. авг. ове год.; *Стеван Мачура*, учитељ језика, 13. јула ове год. и *Симеун Роксандић*, привр. учитељ цртања и моделисања, 10. авг. ове год.

у *Вишој Женској Школи у Београду*: *Анђелија Аћимовићка*, предавач, 16. авг. ове год. и *Даница Никетићева*, *Бисенија Савићева*, *Катарина Павловићева*, *Теодора Ђурићева* и *Анка Тоцаловићева*, помоћнице, 7. авг. ове год.;

у *Вишој Женској Школи у Крагујевцу*: *Александра Ђурићева* и *Даринка Ђерићева*, помоћнице, 7. авг. ове год.;

у *велико-градештанској н. гимназији*: *Љубомир Мојковић* и *Јован Кангерга*, предавачи, 13. јула ове год. и *Милан Стокић*, предавач, 10. августа ове године;

у *јагодинској гимназији*: *Милош Анђелковић* и *Драгутин Поповић*, предавачи, 10. авг. ове године; и *Милан Аранђеловић*, предавач, 12. августа ове године;

у *књажевачкој н. гимназији*: *Тихомиљ Вељковић*, предавач, 13. јула ове год. и *Петар Стаменковић* и *Андрија Хрњичек*, предавачи, 10. августа ове год.;

у *лесковачкој н. гимназији*: *Радоје Домановић*, предавач, 13. јула ове год.; *Сретен Дожудик* и *Прокопије Гребенаревић*, предавачи, 10. авг. ове године и *Јанча Илић*, привр. учитељ цртања, 15. авг. ове год.

у *параћинској н. гимназији*: *Лазар Тришковић*, предавач, 10. авг. ове год. и *Никола Ђорић*, учитељ цртања, 15. авг. ове год.;

у *смедеревској н. гимназији*: *Љубомир Матић*, *Василије Димитријевић* и *Јован Ђековић*, предавачи, 10. авг. ове год. и *Милан Павловић*, привр. учитељ музике и нотног певања 15. авг. ове год.

РАСПИСИ И ОДЛУКЕ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВ. ПОСЛОВА

Свима директорима средњих школа

Ради једноликости у вршењу административних послова по средњим школама и ради прегледности наредаба, што их министарство просвете буде давало, препоручујем Вам да за поверену Вам школу набавите две књиге тврдо укоричене и с довољним бројем чистих листова. Једна ће се од тих књига употребити за школски **летопис** и друга за министарске **наредбе**. У прву ће се књигу уносити кратким излагањем све што се знаменитије деси у школи у току школске године, а да је *потекло из саме школе*, на било да се то односи на службену радњу целе колегије, појединих наставника, или било да су догађаји ванслужбене природе, али су од вредности и значаја за цео завод (ученичке екскурзије, излети, приређивање ђачких игара, саветске одлуке о школским питањима, приређени концерти, прослава Св. Саве итд.). У другу ће се књигу уносити кратак садржај свих важнијих наредаба министарства просвете, на било да се односе на просветне прилике у опште или на саму школу.

Садржај ових књига ће се на крају сваке године преносити у годишњи извештај о школи, како је то прописано расписом министра просвете од 27. маја прошле године ПБр. 6558.

ПБр. 12181.

8. августа 1898. год.
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,
Андре Ђорђевић с. р.

Свима директорима средњих школа

По члану 26. зак. о средњим школама, школарине се ослобођавају ученици који су *сиромашног* стања а *одличног* учења и доброг владања.

Да се при вршењу ове законске одредбе не би различно тумачило „сиромашно“ стање и „одлично учење“, налазим за потребно наредити ово:

1., За сиромаштво ученика ради ослобођења од школарине узмеће се она иста мера сиромаштва, која већ постоји у школи ради давања државног благодејања и давања школских уџбеника на послу, и која је обележена у расписима овога ми-

нистарства од 24. септембра 1888. г. ПБр. 8417 и од 11. новембра 1888. год. ПБр. 12.766 (стр. 110. и 112. Просв. Зборника);

2., За одличног сматраће се онај ученик, чији резултат годишњих оцена свију научних предмета буде износио $4\frac{1}{2}$; за ученике I разреда овај се резултат изводи из оцена добивених на пријемном испиту.

ПБр. 12265.

11. августа 1898. год.
Београд.

Министар
просвете и црквених послова,
Андра Ђорђевић с. р.

Свима директорима средњих школа

У прилогу под ./. шаље Вам се један примерак формулара, према коме ће се вршити упис ученика за све разреде средњих школа.

Рубрике у овоме обрасцу и саме показују, чиме ће ову пријаву попунити родитељ, старалац или и сам ученик који се уписује; а овај ће се формулар моћи набавити преко државнога књижара у месту у коме је школа, пошто је под данашњим издата наредба Управи Државне Штампарије, да од ових пријава потребан број достави свакој књижари у ономе месту, у коме се налази државна средња школа. Пријаве ћете набавити из канцеларијских трошкова и даваћете их бесплатно родитељима и ученицима ради попуњавања. Пошто пријаве буду попуњене, Ви ћете их примати од ученика редом по разредима и у дане, које за тај посао будете одредили, а по пријему свих пријава средићете их по азбучном реду, те ће оне тако послужити као сталан и тачан извор за податке, који ће се после уносити у главну уписну књигу.

Пошто се на овај начин упис ученика изврши, Ви ћете све прилоге, које ученици уз ову пријаву буду приложили (крштеницу, сведоџбу и т.д.) — ученицима вратити на њихову употребу, а сређене по азбучном реду пријаве увезите, или их на левој иници гумирајте и улените, па их тако неко време причувајте ради података, који се у њима буду налазили. — Према свему овоме од ученика ће се приликом пријаве за упис у који разред гимназијски наплаћивати само законом прописана **уписнина** и **школарина**, а за пријављивање о упису у школу неће се никаква такса наплаћивати.

ПБр. 12191.

12. августа 1898. год.
Београд.

Министар
просвете и црквених послова,
Андра Ђорђевић с. р.

Свима директорима средњих школа

Чланом 83. Закона о средњим школама створена су разредна већа, а чланом 86. одређена су им права и дужности. А једна од најглавнијих дужности разредних већа јесте: да „истражује путеве за што боље васпитање ученика“ и да „утврђује начине подједнаког наставничког поступања према ученицима.“ У подједнаком поступању наставника према ученицима и лежи главна погодба за могућност моралног утицаја на ученике, могућност ученичког васпитавања. Али да се дође до једнаког поступања наставничког с ученицима, потребно је да сви наставници имају о појединим ученицима више мање једнако мишљење, потребно је да је индивидуалност ученичка јасна и позната. У својим односима и поступцима према ученицима наставници се неће огрешити и о правичност само тако, ако буду своје ученике добро познавали, ако им буду знали све њихове добре и лоше стране, све врлине и мане. Само ће тада наставници моћи с великом мером поуздања процењивати ученичке поступке, њихно понашање и владање. Само ће тада и наставничке похвале и покуде, награде и казне над ученицима, изрицане било појединце било колегијално, моћи бити одмерене и праведне, а само се тако и може утицати на ученичко поправљање.

Један од путова, да наставници дођу до познавања својих ученика и до правилног мишљења о њима, лежи у тачном вођењу школског дневника. Разредни дневник треба да буде огледало ученичке тачности и исправности. Ту треба да је све, из чега ће наставници моћи склонити свој суд о овом или оном ученику и његовом раду и владању. Тога ради сам нашао за потребно да наредим: да се досадашњи облик школског дневника замени другим, за горњу сврху подеснијим, од кога Вам се у прилогу под ./. шаље један табак с напоменом, да је Управи Државне Штампарије већ наређено да на штампа потребан број оваквих формулара, те ћете их моћи већ ове школске године набавити и употребити.

Сами наслови рубрика одређују и упућују шта ће се у коју стављати. У прву, дакле, рубрику „Предмети“, иза рубрике „Дана и часа“, наставник ће кратком белешком означити: шта је на часу из свога предмета с ученицима радио и прешао. Белешка нека је кратка и концизна али исцрпна. Из каквих је разлога потребно ово радити лако је погодити. И самом предметном наставнику ће ове белешке добро доћи ради прегледности пређене наставне грађе, а за разреднога старешину, односно за директора, ова је рубрика неопходна ради контроловања наставничког рада у смислу прои-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

саних им дужности (чл. 66. и 82. закона). Друге две рубрике за овом („Нису дошли“, „Задоцнили“), наставници ће најтачније и најсавесније попуњавати, о чему ће те и непосредно и преко разредног старешине водити озбиљног рачуна. У те ће се рубрике, *увек на крају часа*, тачно и разветно уносити имена свију оних ученика, који буду с часа сасвим изостали или се буду само задоцнили. Овај посао не сме заузимати много времена, нити ће се вршити прозивањем ученика. Разредни ће редари, по реду и начину како то буде утврдио разредни старешина, казивати имена ученика, који нису дошли или су задоцнили, а наставник ће их у дневник уписивати. Разуме се да ће, ради брзине овога посла и ради контроловања редарске тачности, бити дужност разредног старешине да сваком ученику одреди клупу и место у њој, најбоље с једнаким бројем ученика у свакој клупи, како би један поглед наставников празнину одмах опазио и о тачности се извештавања уверио.

На изостанке ученичке мора се обратити највећа пажња. Неуредности ученичке у погледу задоцњавања и довољно неоправданог изостајања од школе треба најозбиљније сузбијати. Идеална би школа била она, у којој овога не би никако ни било. А у колико се која школа од овога удаљава, у толико је она све даље од стања, какво у добро управљаној школи треба да буде. Ученичким неуредностима у закашњавању и изостајању од школе моћи ће се озбиљно стати на пут само тако, ако наставници буду у овом погледу савесно вршили своју дужност, тачно бележећи сваки изостанак и свако закашњење ученичко, и ако се разредни старешина буде одмах о узроцима задоцњавања или изостајања извештавао и правдања захтевао.

По себи се разуме, да је дужност ученикова да свој изостанак код разредног старешине одмах и оправда. Невршење овога посла од стране ученика сматраће се као невршење дужности, што собом има да повлачи најпре мање, за тим и веће, законом предвиђене и допуштене казне (чл. 31. и 42. закона). Хоће ли се пак за правдање изостанака разредни старешина задовољити усменим објашњењем самога ученика или ће тражити писмена уверења од родитеља, старатеља, лекара и т.д. оставља се њему самом да оцени. Ако је разредни старешина имао могућности и прилике да се увери у часност и истинитост ученикову, нека му поверује на усмено објашњење, на његову реч. Ученике и треба навикавати да воде рачуна о својој речи, васпитавати их да буду искрени, отворени. Нека се ово нарочито покушава с ученицима најстаријих разреда, код којих се већ може претпостављати да им мла-

дићски понос неће допустити да се неистином служе, а који уједно могу и промерити и тешке последице, које их од лажних извештавања могу постићи. Разуме се да ће разредне старешине с овим веровањем на реч бити веома штедљиви и обазриви и да ће тако поступати само према ученицима које добро познају. А да је потребно да наставници своју веру у истинитост ученичкога казивања проверавају и непосредним обавештавањима од родитеља или старатеља по себи је јасно, као што је потребно да се и обмана од стране ученика у толико строже казни и да се такав ученик издвоји из оних којима ће се усмена правдања и даље примати.

Најзад у четврту рубрику: „Напомене“ стављаће наставници све што се у школи деси за време њихова часа а буде се односило на саме ученике. Ненажљивост ученичка, невршење дужности (у изради задатака итд.), неуљудност, излазак с часа због побољевања или иначе, опомена, прекор итд. све то треба да буде забележено, како би се из тих бележака могла створити што јаснија слика оних ученика, на које наставницима и разредном старешини у првом реду ваља поклонити већу пажњу. Белешке и напомене морају бити увек кратке и тачне. Нека се увек констатује сам факат, а нека се наставник не упушта у излагања својег мишљења и својега суђења о томе. Из посматрања ових факата а не из туђих суђења и, можда, туђих предубеђења треба остали наставницима да створе свој суд о ученицима, о њихном понашању, њихном владању, њиховом вршењу школских дужности итд. Својим посматрањима повераваће прибележене напомене, те ће на тај начин о ученицима стицати правилно мишљење, што је безусловна погодба и за правилно поступање према њима. Из ових ће разлога сви наставници на белешке у поменутој рубрици школског дневника обраћати нарочиту пажњу, и оне ће на састанцима разредних већа бити увек предмет озбиљног размисљања и претресања.

Лако је могућно да ће бити наставника, којима ће се то прибележавање чинити изливно, те пропуштати да у дневник унесе и ствари јачег замахаја, као год што ће, можда на другој страни, бити и таквих, који ће и за најмање школске ситнице, и за најмање дечје неупуности имати пуно тужаба, опомена и прекора, те би њиховим напомена били испуњени ступци школског дневника. И једно би и друго било погрешка, коју ће бити дужни исправљати и директори и разредне старешине, и мо- трити да се тај посао врши онако како треба.

И ако је рубрика „Напомене“ намењена у главном белешкама, које се односе на ученике, ту могу наставници прибележити и своје примедбе, које би се

односиле на школу и њене потребе и којима би се разредном старешини за времена скренула пажња на њих (набавка или припрема учила и др.).

Најзад препоручујем Вам да обратите нарочиту пажњу и на спољну страну дневника, на његову чистоту и на читкост наставничких бележака у њему. Да пак школски дневник треба добро чувати и да он не сме долазити до руку ученичких, једва да ми је потребно помињати.

ПБр. 12871.

19. августа 1898. год.

Београд.

*Министар
просвете и црквених послова,
Андра Ђорђевић с. р.*

Свима директорима средњих школа

За бележење ученичкога успеха у току године препоручујем Вам, да у школи употребите досадашње формуларе, док се не би заменили другима, ако се то нађе за потребно. Наставницима ћете допустити да сваки може имати свој дневник за своје предмете, који и код себе могу држати. Општи школски дневник мора бити само онај, који је прописан расписом овога министарства од 19. авг. 1898. год. ПБр. 12871.

ПБр. 12983.

20. августа 1898. године

Београд.

*Министар
просвете и црквених послова,
Андра Ђорђевић с. р.*

Директорима свих средњих школа

По саслушању Главног Просветног Савета одлучио сам, да се Српска Читанка за средње школе од д-р Милана Шевића, професора, други део, употребљава као уџбеник у II разреду средњих школа.

Према овоме од сада ће се употребљавати у I разреду средњих школа Српска Читанка од д-р Милана Шевића, први део; у II разреду Српска Читанка од д-р Милана Шевића, други део, и у III и IV разреду Српска Читанка од Стојана Новаковића.

Препоручујем Вам, да о овоме известите дотичне наставнике, а да саопштите и ученицима поверене Вам школе ради знања и управљања.

ПБр. 11782.

21. августа 1898. године.

Београд.

*Министар
просвете и црквених послова,
Андра Ђорђевић с. р.*

Свима начелствима

Многе учитељице основних школа по удаји не јављају промену презимена, те се доцније у овом министарству појављују разне неправилности.

С тога наређујем, да свака учитељица у року од три дана по удаји достави овом министарству своје ново презиме, с означењем: с ким се и кога дана венчала. Тако исто ће се у истоме року достављати и свака промена презимена или имена из буди којих других разлога.

ПБр. 11869.

5. августа 1898. год.

Београд.

*Министар
просвете и црквених послова,
Андра Ђорђевић с. р.*

Свима начелствима

Нека начелство извести све школске одборе у своме подручју, да сам данас доставио свима пореским одељењима распис ове садржине:

„Господин министар финансија писмом својим од 7. маја о. г. ПрБр. 7042 изволео је саопштити ми ово што следује: „Да би се учинио једном крај неуредном давању школама онога, што су им општине дужне давати, ја сам слободан предложити Вам најбољи и најкраћи пут, а тај је, да изволите наредити, да пореска одељења, где ова, наплаћујући порез, наплаћују и општински прирез, дају школским благајницима из општинског приреза по дванаестину свакога месеца од онога, што је у буџету општинском предвиђено за издржавање школа, а признанице школских благајника да предају општинама као готов новац у отплату општинских приреза“. Ја сам у свему усвојио овај предлог г. министра финансија, те с тога и препоручујем томе одељењу да се по истом управља. Оно ће се од управитеља појединих школа известити, колики је школски буџет појединих школа и која су лица школски благајници, па ће онда из покупљене суме на име општинског приреза појединих општина сваког месеца предавати благајницима школ. одбора дванаести део оне суме, која је у име школског буџета предвиђена. Ова исплата ће се вршити првенствено, и не сме се ни у ком случају задржавати за исплату општинских дуговања.

ПБр. 7963

8. августа 1898. год.

у Београду.

*Министар
просвете и црквених послова,
Андра Ђорђевић с. р.*

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Па основу члана 5. закона о средњим школама, г. министар просвете и црквених послова одлучио је:

I.

1. да Београд и подунавски округ чине школску област *двеју београдских гимназија*;
2. да крагујевачки округ, западна половина моравског округа (стари јагодински округ) и крушевачки округ без трстеничког среза чине школску област *крагујевачке гимназије*;
3. да нишки и топлички округ и источна половина моравског округа (стари ћупријски округ) без среза ресавског чине школску област *нишке гимназије*;
4. да тимочки и крајински округ чине школску област *зајечарске гимназије*;
5. да подрински округ буде школска област *шесторазредне шабачке гимназије*;
6. да руднички и ужички округ без црногорског среза и трстенички срез крушевачког округа чине школску област *шесторазредне чачанске гимназије*;
7. да врањски округ буде школска област *шесторазредне врањске гимназије*;
8. да пожаревачки округ и срез ресавски моравског округа чине школску област *шесторазредне пожаревачке гимназије*;
9. да ваљевски округ и црногорски срез ужичког округа чине школску област *четвороразредне ваљевске гимназије*;
10. да пиротски округ буде школска област *четвороразредне пиротске гимназије*.

II.

1. Ученици, који заврше своје школовање у непотпуним гимназијама: шабачкој и пожаревачкој, имају право на даље учење у београдским гимназијама;
2. Ученици, који заврше своје школовање у непотпуној врањској гимназији, имају права на даље учење у нишкој гимназији;

3. Ученици, који заврше своје школовање у непотпуној чачанској гимназији, имају права на даље учење у крагујевачкој гимназији;

4. Ученици који заврше своје школовање у непотпуној пиротској гимназији, имају права на даље учење у нишкој гимназији.

5. Ученици, који заврше своје школовање у непотпуној ваљевској гимназији, имају права на продужење учења у шабачкој и даље у београдским гимназијама.

III.

Хуманистички одсек прве београдске гимназије и реални одсек друге београдске гимназије немају својих школских области, те према томе ученици из свију крајева Србије имају права у њима се школовати.

Напомена. Члан 28. Закона о средњим школама гласи: „Средња школа дужна је примити све ученике из своје области; из друге области само онда, ако дотични разред није попуњен допуштеним бројем ученика“.

Из канцеларије министарства просвете и цркв. послова, 10. августа, 1898. год., КПБр. 12.115., у Београду.

СЛУЖБЕНЕ ОБЈАВЕ

Земљонис за III р. основне школе. С више страна стижу министарству просвете питања: који ће се Земљонис употребљавати у III р. осн. школе ове године? Ми имамо да упутимо на раније наредбе о овоме и да објавимо, да је министарство у прошлој години *расписало стечај* за израду новог уџбеника за овај предмет и да се на њ јавило више такмаца с леним радовима, који ће се одмах поднети Глав. Просв. Савету на оцену. Најбољи, примљени Земљонис даће се одмах Држ. Штампарији на израду.

ИЗВЕШТАЈИ НАДЗОРНИКА ОСНОВНИХ ШКОЛА ¹⁾

I

Извештај г. Јов. Максимовића,

проф. и надзорника за срез белички, *за срез**Јагодина — Крагујевачка.*

Господину министру просвете и цркв. послова

Претписом Вашим од 29. маја о. г. постављен сам за надзорника основних школа у срезу беличком и у Доњем Крају крагујевачком. Све отворене школе у поменутом срезу и граду обишао сам, рад и стање им прегледао у времену од 6. до 28. јуна закључно. и о том свом прегледу част ми је поднети Вам следећи извештај.

Као и пре две године, када сам по Вашем налогу имао част прегледати основне школе у срезовима парафинском и деспотовачком, тако сам и овом приликом у могућности изјавити, да сам са усрдношћу у раду и понашањем наставника, а исто тако и са марљивошћу и послушношћу њихових васпитаника у пуној мери задовољан. У данашње време где толика и толика поља нашег јавног живота и рада, час у недовољној, час у врло оскудној мери, одговарају захтевима, искрена оданост послу велике већине наших учитеља врло је допаљива и утешна појава. Посред савршеног нестатка истинито религиозних и етичких врлина у нашем и сеоском и варошком живљу; посред нерационалног начина обрађивања земље, недовољне и нестручне употребе природом пружених услова; посред на небо вапијућих грехова и непоимања своје дужности код општинских, а веома често и код среских власти — наша данашња основна школа изгледа нам као неко из свега тога издвојено, склоњено островце, на коме се, скоро по правилу, сретам са искреном, идеалном оданосћу свом узвишеном позиву, а, из године у годину, и са све стручнијим поимањем свога посла.

¹⁾ Овим почињемо штампање извештаја овогодишњих надзорника основних школа. Неко време уредништво овога листа било је прекинуло доношење ових извештаја. Али, пошто је ово у првом реду службени лист, и пошто у свима службеним радњама и извештајима увек има грађе за размислање, података за студије и често драгоцених напомена и упута на боље, то ћемо ми продужити изношење барем оних извештаја, који се одајкују једрином или исцрпношћу. Многи надзорници нису ни поднели овај општи део, по свој прилици с тога, што им није ни тражен. Њима остаје на вољу, да ово учине накнадно. Уредништво

Но та се ревност нашим учитељима има тим пре уписати у заслугу, што многи и многи чиниоци, позвани да школу и учитеље у раду им помажу, скоро по правилу, редовно, изостају са својом сарадњом. Општинске власти чија је данашња самоуправа једна скроз и скроз бедна, презрења достојна ствар, — већина су или нехатне, или немоћне да искупе у школу сву уписану децу, да набаве школи потребан материјал, да исплате учитељу станарину, да како-тако исплаћују незнатну награду школским послужитељима. Казне изречене над родитељима из школе изостале деце нигда не извршују; у једном доста имућном селу видео сам где учитељица место школске табле употребљује површину школских врата за писање, — место сунђера се скоро редовно употребљују крпе, а кад зими понестане дрва, учитељ је приморан на 2—3 дана распуштати децу. Има одличних и вредних учитеља, који по 5—6 месеца не примају станарину, а ретко у којој општини нема по два, три екс-фамулуса, који су, услед полугодишњег, деветомесечног па и годишњег непримања своје худне плате, приморани били иступати из службе, да би начинили места каквом изгладнелом очајнику, кога, без сумње, чека иста срећа! (За илустрацију последњег случаја прилажем под 1. оригиналну пријаву домузпоточког тежака, Смиљка Петковића, из које, осем горе реченога, дознајемо нешто још страшније: — општински председник је послужитељев хонорар задржао за себе, а среској власти је поднео лажне Смиљкове признанице! Послужитељ је ово јављао среској власти — али ова, услед идилично-патријархалних прилика, које покатакд владају између ње и општинских председника, није до данас у овој ствари ништа предузимала. Оскудица у времену није ми допустила да прикупим и више оваких занимљивих докумената).

Школске зграде су у срезу беличком у бедном, или у врло бедном стању. Са обзиром на педагошке и хигијенске захтеве за зидање шк. зграда, могле би, без зазора, и јагодинске и крагујевачке зграде бити убројене у исту категорију са сеоскима, али ми се чини да силне и велике отачаствене потребе ишту да за данас у овом погледу будемо скромнији. Но сасвим бедно стање сеоских школских зграда држим да се не може толико тумачити сиромаштвом дотичног становништва, колико изостанком више иницијативе и надлежног настојања за грађење истих. Осем Домуз Потока и Лоћике, ни-

Једно место среза беличког нема школске зграде, пред којом би се човек са извесним задовољством могао зауставити; — добре шк. зграде и угодан учитељски стан сматрају се и овде, као и у многим другим срезовима, као ствари необичне и чуђења достојне, и надзорнику се, за све време његова путовања, као о печем ванредном, прича о доброј школској згради у том и у том селу.

О појединим шк. зградама у овом срезу налазим за потребно ово саопштити:

Школу у Ираћини треба неизоставно и *одмах* затворити; здравствени су услови у њој тако неповољни, да је само железно здравље старог али вредног тамошњег учитеља Димитрија Илића кадро било издржати ону тескобу, влагу и гробни задах, који бије из зидова и испод патосних дасака.

Школа у Јовцу смештена је у једном колосалном чврсто саграђеном дому, али је исти у тако напуштеном, занемареном стању, да учитељи, за своје обитавање, једва могу употребити по једну собицу и кујну, а једноструки прозори на учионицама у таквом су стању да су наставници зимус са децом чешће дрхтали од студени. Чини ми се да се школска зграда у Јовцу дотле неће оправљати, док Господин Министар не припрети затварањем школе, или је, пробе ради, на неко време и не затвори. Становништво јовачко толико је пробуђено и свесно, да би онога часа све употребило да се школа што пре доведе у ред.

Исто тако стоји и са школама у лепој, доста живахој варошици Багрдану. Учионице су ниске и, према броју ученика, тескобне — при том су III и IV разред у другој згради, која је од прве подалека, мрачна и незгодна. Уз то ни код једне ни код друге зграде нема никаква дворишта за дечје игре.

Школа у Рибарима такођер је у рђавом стању, — учионица је на среди подупрта дирецима, који сасвим неживописно стрче међу клупама и изгледа да су у учионици поодавно. Данас већ никоме ни на памет не пада да је и штета и срамота да храм просвете тако изгледа.

Школа беличка је у згради веома старој, посве забатаљеној; — прозори, врата, леп на зидовима, споредне зграде, — све то вапије за што скоријом, што темељнијом оправком.

Сељаци у Врановцу, где је ове године одржан први испит, изгледа да су врло заузети за своју школу, па како немају ни добре учионице, ни честитог учитељског стана, требало би им наредити да се спремају за што скорију градњу школског дома.

Исто тако стоји и са школом у Даништу. Плац за школу, за двориште и за шк. башту — изредан

је, но сама зграда нема довољнога простора за децу и за учитељев стан. Држим да би оштра наредба Господина Министра допринела да се уз данашњу зграду дозида и учитељу стан.

Школа у Јагодини могла би за сад још поднети, премда је далеко од школе, какву би требало да има тако лепа и напредна варош, као што је Јагодина. Зграда у овај мах не може да прими у се свих 12 одељења; неки разреди били су ове године смештена по одвојеним кућама; но како поједина одељења имају сразмерно мален број ђака, те ће на јесен престати потреба за нека одељења, чини ми се да ће садашња зграда преосталим одељцима моћи дати довољно простора.

Доњокрајска школа у Крагујевцу нема потребног дворишта, а општински суд изгледа као да чека само једну оштру наредбу Г. Министра, па да и тиме снабде ову иначе добру школску зграду.

Споменућ горе рад наших учитеља и одазвав се о њему са заслуженом хвалом, имао сам на уму само ону страну наставничког рада, која од њих самих зависи — т. ј. ревност и усрдност у испуњавању наставног програма и свих виших одредаба и прописа, који се односе на рад у основној школи. Но мислећи и за добро Отаџбине забринути посматрач никако не може бити задовољан и самом садржином, практичним знањем и примењивошћу свега предаваног и од деце наученог градива. Имајући на уму сврху и намену основне школе, тако јасан и ван спора задатак, коме она има тежити, ја нисам могао без нехотичног нерасположења и незадовољства слушати знатан део дечјих одговора и пратити на какве се странпутице, на какве од свакидањег живота удаљене стазе одводи млади дечји ум, дечја свежа пажња — данашњим несходним, непрактичним, задатку основне школе не одговарајућим програмом. Искрена жалост обузимаше ме, кад посматрах како се наша бистра и даровита деца при настави најважнијег, централног предмета основне школе — матерњег језика — упућују на сасвим случајну, основној школи страну и од ње сврхе бескрајно удаљену страну самог предмета — на граматичку анализу, при чем преко научне, наравствене, поетичке, историјске итд. стране прочитаног предмета прелазе довољно овлашно, те и не доспевају да своме духу, уму и срцу асимилују и у будући живот понесу узвишене или корисне идеје прочитаних чланака. Чудновата ствар! — Код толиких становништа, са којих се могу посматрати књижевни производи, данашња основна школа пада у ту највећу погрешку, да за своје становниште узима баш филолошко-лингви-

WWW.UNILIB.RS
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

стичку страну — страну, која са задатком основне школе никакве додирне тачке не може и не сме имати, и која је ученику осн. школе, будућем занатлији, тежаку, трговцу, толико исто потребна колико зидару и калдрмцији геологија и хемија, а колару и дунђерину физиологија биљака.

У свом надзорничком извештају од 1896. године, ја сам, дотакав се тек летимично овог истог предмета, напоменуо како ми се чини да учитељи, и колико би хтели да при настави српског језика дечју пажњу обрађају самој садржини прочитаних предмета, и да се труде да деца усвоје, у свој ум, срце, карактер приме све што је у лектури за живот, за морал потребно, немају за то довољно времена, јер им као сабља за вратом стоји данашња нестручна, педантна ревизија, која — чудним случајем! — налази да је осн. школа извршила свој најважнији задатак, ако је будуће сеоске и маловарошке становнике што боље вежбала у граматичким спекулацијама, ако их је при читању узвишене, небеске идеје: *ближњег треба искрено љубити* — обавестила да је *ближњи* именица, *искрено* прилог (а ништо придев!) а *љубити* да је глагол у неодређеном начину! Данашња ревизија, очигледно не будући дорасла да читаначко градиво посматра са његове узвишеније, деликатније у овом случају једино битне стране, изабрала је ову најсухопарнију и — са обзиром на биће дечје и основне школе — најбесмисленију страну, заборављајући да дете, научив у школи да је искрено *прилог* — *ближњи именица*, — још тиме није научно ко му је *ближњи* и да га љуби свим срцем својим.

И смешно је и жалосно слушати у основној школи да се при исказивању тако узвишених идеја, као: искрено љубимо свог ближњег; родитеље треба поштовати; ја живим за Српство итд. чују од учитеља питања: каква је реч *ближњи*? где стоје родитељи? у ком падежу стоји Српство? Нама се чини да су тим индиферентним, сухопарним, сваког животног смисла лишеним питањима оне умне, моралне, патриотичне итд. мисли ако не искрњене, оно бар промашене и у свом узвишеном значењу оштећене. Бавећи се српском лектиром са тога гледишта, које захтева много времена и својом апстрак^{ка}тношћу, сухопарношћу, удаљеношћу од живота — то јест бесмисленошћу — веома умара дечји дух, учитељу остаје мало времена да градиво тумачи стварно, да га расветљује другим сличним, занимљивим и моралним причама и примерима. А што је још најважније и што се ништо не сме губити из вида, дете, чувши да се у мислима: искрено љубите свог ближњег, ја живим за Српство, расад треба чешће залевати, леју треба плевити

— траже некакви подмети и природи, спомињу падежи итд., за шта оно, по свом душевном склопу нема ни смисла ни поштовања, — престаје на саме идеје гледати као на саставни део нашег вишег и свакидањег живота, те их сматра као досадне школске шаблоне, створене само за попуњавање школских часова — те после, и кад почнемо, оставив граматiku на страну, да о горњим идејама говоримо са правог, стварнијег, животу ближег становишта, дете нам не поклања довољно пажње; ми смо својом граматиком у његовим очима изгубили изглед природности, непосредности; оно је неколико пута чуло где говоримо о незанимљивим, бесмисленим: подметима, једнинама, реченицама, падежима итд. и — услед удружења идеја — кадгод му што будемо говорили, увек ће тоталитету, чистини нашег утиска на њ сметати онај неповољни утисак, који смо у његовој души, свести оставили, говорећи му о непотребностима.

Врло је лако могуће да онај део страха, она често помућена, не сасвим чиста, непосредна љубав, коју деца гаје и према бољем, хуманијем учитељу, долази отуд, што се и код поменутога и код других предмета саопштавају и захтевају ствари, које су у дечјој свести лишене природности, реалности, разумности. То не да да поштовање, љубав према школи и учитељу буду онако идеално савршени и чисти, као што знају бити према кући, према родитељима. А мени се ипак чини, да би школа и могла и требала бити деца тако исто мила, као и кућа и родитељи.

Држим да би од стране највише просветне власти што пре требало предузети реформу наставе најглавнијег предмета осн. школе — матерњег језика — и то на тај начин, да се до сад потиснути, слабо обрађивани део његов — сама садржина, стварно тумачење исте стави на прво место, а досад нарочито и сувишно обрађивани небитни и сасвим непотребни део, граматичка анализа, изостави, а на место ње уведе само обрада правилног и правописног писања, које да се учи, не из каквих народних правила — по само практичким начином из јасно, разумљиво написаних књижевних комада. Разуме се да сам и сам за то да и будући сељак, терзија, трговац зна правилно српски писати, реченицу од реченице одвојити, али није *граматика метод којим се у основној (иа чак ни у средњој) школи то може постићи*. Ученици треба да читају не граматичких опажања ради, по удесити ствар тако да свагда пазе на саму садржину лектуре, — на тај начин ће ученици моћи много, много више прочитати но данас, свој дух, ум и срце обогатиће са много више идеја, но што је до сад бивао слу-

чај, а како ће та повећана лектира бити писана граматички правилним и лепим језиком, ученици, усвајајући саме идеје, и нехотице ће и несвесно усвајати и онај леп, правилан, елегантан начин, којим су идеје у књизи биле исказане. У осталом, то је и једини начин како се у опште учи владати и говорним и књижевним језиком. И деџи учитељи, и сваки образован човек — учили су се и научили књижевном језику само тим путем, и велика је заблуда мислити да у том послу каквог знатног удела има граматичко познавање језика. Граматика ту може послужити — и то тек донекле само писцима којима је задатак да од свог језичког изказивања мисли начине *уметност*. Да то постигну они ће се, *пored других много важнијих, битнијих помоћних средстава*, послужити и граматиком, премда она чак и овде зна бити опасна и штетна самој природности и непосредности пишчева језика.

Кад се једном распростио био глас да је Тургењев један или два своја књижевна производа написао и штампано прво на француском језику, па тек после на родном, руском, па му се то, да како, и јавно и приватно пребацивало, велики писац био је огорчен због такве бесмислице и дотичући се у једном свом писму те клевете, рече сво од прилике: „За име света зар је могуће веровати тако што?! Зар је могуће своје поетичко стварање изражавати туђим, нематерњим језиком, кад ја, ево осећам да ми је и свој рођени језик крут и непослушан, те само тешком муком изражавам своје уметничке творевине. Не, писцу није могуће радити на нематерњем језику!“ Знајући колико је и како отмено Тургењев знао француски језик, ја смело тврдим да је он граматичку овога језика познавао боље но руску, па ипак његов француски језик стоји несравњено испод руског. Очигледно, у постизавању моћи служити се лепим, свршеним језиком, граматика нема онога удела који јој се приписује. Њом не могу оскудице да накнаде ни великани, који је потпуно разумеју, а какво је тек она ништавно, оруђе наших сеоских и паланачких малишана! А они се, сирочићи, тако много муче око ње!

Но кад би се баш и доказало, у што не могу веровати, да је могуће децу или кога било граматиком учити правилном говорењу и писању, ми бисмо је ипак морали изоставити из основне школе, јер за ону незнатну формалне природе корист, што би нам она као давала, одузима нам много времена, потребнога за стицање самих идеја, мисли, знања, што се све постиже само што обилатијом, разповренијом лектиром. Како основна школа не располаже временом да то обоје постигне, остаје нам да

бирамо: или елегантан, правилан начин за изражавање мисли, или што већа количина самих тих мисли? Свакојако смо за сво друго — тим пре, што се у овом другом, како сам горе показао, као природна последица, сајржи и оно прво, — а прво, као што је такођер показано, не јемчи ни за само себе, равно је фантому, утвари!

Питање којег сам сматрао за нужно овде се дотаћи изношено је већ више пута од ваших стручњака на дневни ред, и скоро увек се, у одбрану те граматичке предрасуде, тога корова, који гуши основну наставу, чули разлози, како је она, осем што учи правилном изражавању мисли, нужна још и за развијање деџе моћи опажања и подобности тачног мишљења и грађења добрих закључака. Но то је опет нова заблуда. Ако смо ради да дете учимо мислити, то ставимо његов орган мишљења у непосредан додир — не са деци невидљивим, голим начинима мишљења, но са самим предметима, о којима дете или човек треба да мисли, да ствара судове, закључке, — и само општење, руковање, одношење к тим предметима научиће га мислити, а вежбање у мишљењу, суђењу и закључивању помоћу граматичких спекулација тако исто је неприродно, тешко и немогуће, као кад би неко, у намери да учи ковачки занат, вежбања ради млатео и ударао чекићем по пустом ваздуху, у место да одмах проба ковати какву *ствар*, као што то паметно и педагошки оправдано чине наши ковачи, дајући својој младежи да одмах у почетку учења кује ексере, потковице итд. — дакле *праве*, само лакше *предмете*. Понављам: нека се деца доводе у додир са самим предметима, о којима треба да стварају судове, закључке, или, што је томе слично, нека у својој читанци што чешће, с помоћу учитељевом, посматрају како су паметни, вешти људи радили у појединим приликама у животу — и деца ће тако брже и сигурније доћи до поузданости у суђењу и закључивању, но сваким другим заобилазним путем.

Што се тиче приговора да основна школа треба да спрема децу за гимназију, те да деца у основној школи због тога морају бити позната са граматиком, то је такођер заблуда и то већа од свих других. Основна школа, по своме бићу и својој сврси нема и не треба да има никаква посла са средњим школама, и њиним потребама — она је школа сама за себе, са наставним планом савршено друкчијим и одвојеним од средње школе. Ова последња, кад је већ нашла да је нужно да њени почетници знају граматичку, треба да у свој сопствени обим уведе припремни курс; на тај начин средња ће школа имати спремије кандидате, а основна ће се школа отрести непотребног баласта,

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

те неће, за љубав оног једног ученика, који ће поћи у гимназију, тридесет других приморани бити учити оно што је за све могуће обзире и прилике животне непотребно и бесмислено.

Осим споменуте штете коју има основно образовање дангубном, бесплодном наставом граматике, уочио сам да се деца ни самом процесу читања, шчитавања не уче природним, редовним путем, но да се и ту веома често упада у механизам. Већина учитеља не помишља да лепо и добро (држим да се то мисли под нејасним изразом „течно“) читање треба да је природна последица таког читања, које би се вршило, не због самог процеса читања, шчитавања, но због постизавања, схватања, примања у свој дух саме оне садржине која се чита; губећи из вида ту веома важну ствар, учитељи пуштају децу да дотле читају једне исте комаде, док их у полак, или сасвим не науче на памет, док их не почну читати „течно.“ Но на тај начин, кад се чита једна ствар, и пошто нам је њена садржина позната, нарушено је начело да се читање учи читајући не због самог процеса читања, но због саме ствари. Учитељи, бојећи се за своју судбину, држе да ће онај комад пред надзорником бити боље прочитан, који је дете неколико пута читало и скоро га на памет научило. Учитељи очигледно и скоро не поимају да би дете поједине комаде *боље, лешије* читало, кад би их читало *мање, ређе*. Зашто? Зато што би на тај начин имало прилике да током целе године чита ново и ново комађе, т. ј. да чита са интересом. Драж вазда нове, непознате т. ј. занимљиве садржине допринела би да се тешкоће читања саме од себе, у забави смањују и постепено нестају, и деца би тек на тај начин читала не само своју читанку, као што већином бива данас, но сваку штампану књигу, лепо и разговетно. (Израз „течно“ навлаш не споменух: чини ми се да је баш тај незгодно употребљени израз могао у овој ствари начинити забуну. Читање треба да је добро, лепо, разговетно, а израз „течно“ не само да то троје у себи не садржи, но као да их и искључује). Данашњим пак начином, деца истина понеки пут читају врло брзо и „течно,“ али ће пажљивији посматрач свагда уочити да је дечји дух и њихово интересовање далеко од читаног предмета и да исти читач неће сваки састав тако лако и брзо читати.

Да бих одлакшао преглед свог разлагања о настави српског језика у осн. школи, стављам овде ову кратку, но, како ми се чини, верну и исцрипљену карактеристику данашњег рада у том предмету:

1. више од пола времена утроши се на учење граматике, која ничему не треба;

2. учи се сам процес читања, који је на тај начин изашао као главна ствар, а у истини је само споредна ствар;

3. читају се поједини, сами по себи занимљиви, комади из читанки дотле док их деца у полак или сасвим на памет не науче, т. ј. док им не постану толико обични, незанимљиви, досадни, да им је од силног понављања неукусан и етички и естетички део њихов, и прича и морал из ње;

4. радећи на горњи начин, наставник је пропустио да са ученицима целе године, једно за другим, чита нове поучне и забавне комаде, који би деца, за то што су их занимали, заједно са својом поуком вечно у памети остали.

Разуме се да се који комад сме и понављати, али само тада, ако је интерес, прави интерес према читаној ствари толики да понављање ништа неће шкодити занимљивости и добром расположењу, без кога не усуђујмо се никада никакав наставни објекат пред васпитаника износити. Учитељ треба у том погледу сасвим да се угледа на позоришне управе, које само на истински „захтев публике“ понављају једном давате комаде. — „Али ће од тога патити пропитивање и утврђивање знања децјег!“ — То је само привидно. Вара се свако ко мисли да пропитивање игра пресудну улогу у дечјем учењу, — у пропитивању деца свагда нерадо учествују, оно их замара, оскудица занимљивости, новости чини, те оно не утиче на њих у позитивном правцу. Нека пропитивање буде што краће, што брже; — деца само онда уче, кад слушају учитеља. Па и оној неизбежној количини пропитивања неизоставно треба дати изглед новости.

Изостављање граматичке анализе из школе и чешће мењање лектире изазвало би нову потребу — стварање новог градива за читање у осн. школи. Држим да би Господин Министар добро урадио, кад би за тај посао одредио збор стручних људи — литерата и педагога — који би из наше и стране књижевности оабрали, за школу удесили и превели потребну количину читаначког градива, које би се одликовало својом морално-религиозном, уметничком и популарно-научном садржином. Простор овога извештаја не допушта ми да се у овај мах упуштам у прегрес литературе која би овој сврси одговарала, али не могу да одмах на овоме месту не укажем на три одлична дела, која никако не треба обићи. То су:

Десфеов Робинзон Крусе; *Амичисово* Срце, и *Апри Маршана*: Ти ћеш бити земљорадник.

(Спомњући Амичисово Срце, то Јеванђељеје узоритог, истинито хришћанског живота, у коме се

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

на досада јединствен начин спојила дидакса са чистом појезијом, не мислим на српско, у сваком погледу промашено, недилерарно издање истога дела. Амичисово Срце, од Дефеова Робинзона, па до данас најлепша и најсавршенија омладинска књига, створена у часовима ванредног уметничког надахнућа — заслужује да се у достојнијој, књижевнијој форми преда у руке српској младежи).

Остављајући на страну наставу српског језика и прелазећи другим предметима основне наставе, са задовољством признајем да се сви остали предмети предају далеко боље. Но поред не ретких изузетака да се рачун изврсно предаје, често онајма да се и овде много греша — много теорише и претерује са разноврсношћу и заплетеношћу задатака, веома често из страха пред каквим надзорником, професором рачунице или алгебре, који као и сваки други случајни школски надзорник, не будући познат са бићем и правом метом основне школе, тражи у њој оно, о чем се сам лично, само на другом земљишту, бави. Чини ми се да би врло добро било кад би се или дала исцрпна упутства шта, како и колико да се рачуна, или да се за поједине врете школа издаду збирке задатака, од којих наставник нигда не би смео одступати. Стварни из далека није осигурана ако се остави да настава у учитељској школи буде једино јемство за добру методу рачунања у основној школи. Како је прешколловање данашњих учитеља веома разноврсно, то се у свеј ствари појединости морају прописивати и контроловати само из министарства просвете.

Но има једна ствар у основној школи, код које се човек, и ако је она још у најнежнијем стадију развића, са задовољством мора задржати. То су нове *школске баште*, које се нечујно, чисто бојажљиво, али сигурно и незадржано јављају и из године у годину умножавају и побољшавају. Данас кад се на свима збориштима људским, у свима јавним гласилима, у многим и многим владином акту, па и у самој Краљевој речи сретамо за жарком жељом за економским преустројством, за побољшањем наше земљорадње, за подизањем воћарства, пчеларства итд. — основна школа похитала је да и сама, колико може и што пре допринесе унапређењу, започетог рада. И доиста, разгледавши ове године школске вртове поверенога ми среза, нашао сам их и више и боље урађене но пре две године у суседним срезовима. Учители су са похвалном ревношћу придружили се општем економском расположењу у народу и, према свему што сам видео и испитао, чини ми се да не претерујем ако кажем, да је сад

само питање времена, да и основна школа својим добро уређеним вртovima почне, ако и у скромнијој мери, унапређивати нашу примитивну неразвијену земљорадњу.

У овом погледу нарочиту похвалу заслужују учители: *Младен Обреновић* и *Петар Вучковић* у Домуз Потоку, *Јован Крагуљевић* у Врановцу и *Милорад Миловановић* у Лоћници. Ови су учители уредили узорне школске баште, обрађивали су их увек са ученицима и трудили се да *преко ученика и сељане науче обрађивању воћа*, поврћа итд. Поред нашег обичног поврћа, опазио сам да су почели обрађивати нашем сеоском ставовништву мало или нимало позната варива, као што су: *кељ*, *карфијол*, *келераба*, *патлиџан*. Уз то су преко ученика а и непосредно упућивали своју околину како да их оставља за зиму.

Но остало је још општина, у којима или школа нема довољно места за шк. башту, или сами учители још нису довољно спремни за подизање угледног шк. врта. Држим да би Господин Министар одмах могао помоћи и једној и другој оскудици. У погледу оснивања башта, имао сам прилике и пре две године и летос уверити се, да су општине скоро увек готове одазвати се лично, усменом позиву да за школску башту нају и устуне потребно земљиште. Ја сам и ове, као и 1896-те године у свима селима где нисам нашао довољно простране школске баште, сазивао у седницу општински одбор и износио преда њ жељу Господина Министра да се школи, одмах онога дана, одреди место за угледну шк. башту. Сељаци и сами увиђају какву ће несумњиву корист од добро урађеног угледног врта имати и деца им и ови сами, и већином одмах, без околишења, у истој тој седници уступају или купују школи потребно земљиште. На тај начин су, за време мога овогодишњег путовања, основане школске баште у Багрдану, Врановцу, Јовцу, Праћини и у граду Јагодини, — о чем под 2. 3. 4. 5. и 6. прилажем оригиналне записнике из седнице тамошњих општинских одбора. У осталим школским општинама нашао сам довољно велике шк. баште; у селу Белици учитељ и општ. председник су у омрази, те се овај последњи није хтео како треба одазвати моме позиву, услед чега је урађено само онолико, колико у себи садржи прилог под 7. Крагујевачка је општина у овај мах заузета пословима и оптерећена издацима у толикој мери, да нисам сматрао за умесно у овај мах покретати ову ствар.

Само спремање учитеља за поједине врете пољопривреднога рада иде већ и сада врло добро; само држим да треба тражити начина, да сви учители до последњег буду поучени у воћарству, по-

* М. Ј. Мору (а министарства сам нисам известио)

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Јовану Добрословића, Драгана Билић
ШКОЛСКИ ЛЕТОНИС

вртарству и пчеларству, било да у току шк. године најменше иду на привредне курсове, било да им се у села пошљу спремни путнички учитељи, које треба неизоставно одмах увести у праксу. Мађарско Министарство Народне Привреде завело је пре 15—20 година путничке учитеље пчеларења и постигло је ванредне успехе. Пчеларење покретним саћем постало је данас у Угарској врло популарна ствар; — сељаци пчеларе већином са ђерзонкама, вештачким саћем и са истресаљком — и стручни људи веле да је мађарско пчеларење међу првима у свету. Држим да би Министарство Просвете у договору с Министарством Нар. Привреде ову ствар лако могло извести; а у колико се код нас у земљи не би нашао довољан број за овај посао спремних лица, могло би се једно Министарство обратити ученом и родољубивом српском пчелару Јовану Живановићу у Сремским Карловцима, да исти међу својим ученицима и следбеницима изабере а препоручи потребан број путника-пчелара.

Споменућ пољопривредне курсеве не могу а да не поменем да и црвено и светско певање у осн. школи неодложно захтева да се што пре установе *музички курсеви* било у два, три већа места, било у свим окружним местима. Настава музике је у осн. школи најпримитивнија, или — ако ћемо право да говоримо — она управо и не постоји. Она у већини случајева ради у негативном правцу, уништава и оно мало од куће донесеног слуха и музичког смисла. Певање и појање у осн. школи веома често у музичком смислу стоји далеко ниже од певанке, која се, истина у скромном обиму али правилно и армонички, разлаже по нашим луговима и драгама.

24. јуна прегледао сам и јагодинску школу мушког *ручног рада*, којом рукује вредан и спреман учитељ Јован Л. Срећковић. Не будући познат са овом струком основне наставе, уздржавам се од ближе оцене наставникова и деџег рада; — јављам само то, да су деца израдила довољну количину лепих, чистих предмета од чврсте артије, и да се на први поглед види да се и њима и наставнику мили овај посао. Нема сумње да ће ово занимање на будући састав деџих душевних особина *угицати у најлешем смислу*. Учитеља Срећковића треба у овом раду потпомагати, слати га на нове курсове да се упозна са столарством, четкарством и плетењем котарица, и дати му што пре могућности да се бави искључиво овом струком, за коју показује и *ванредну вољу* и несумњив таленат.

За добре учитеље мушког ручног рада држим да би се могли, кад би им се за то дала при-

лика, спремити и учитељи: Милорад Миловановић из Лоћике и Станоје Савић из Багрдана.

За време мог бављења у Јагодини обављен је испит и у раденичкој школи тамошњег женског друштва. Овом сам испиту присуствовао, и нашавши да школа лепо напредује, захвално сам се у име Господина Министра и управном одбору и наставници на њиховом заузимању и труду. Како сам се од увек интересовао овим школама, те ми је рад и стање истих довољно познато, користим се овом приликом да обратим пажњу Господина Министра на ове школе. То је без сумње веома корисна установа, али је штета и грехота што се скоро све наше раденичке школе веома *тешко и кубурно издржавају*, те им сваког дана прети опасност да остану без најнужнијих средстава. Школе се ове издржавају: од текућих улога друштвених чланица, од школарине незнатног броја имућнијих ученица, од веће или мање потпоре од општинских судова и од своје сопствене зараде. Но сви су ти извори и незнатни и нестални (нарочито сопствена зарада, јер све свршене ученице ових школа постају самосталне раденице) и школе, услед недовољности и несигурности средстава, немају маха ни полета да се како треба развијају. Дана, кад је на дневном реду оснивање занатлијских и индустријских школа, држим да би Министарство Просвете могло у своје руке узети ове женске индустријске школе, те, повећавајући програм, узети на се спремање и постављање учитељица и надзор школа, а уз постојећа већ материјална средства сходним начином набавити колико је још потребно. У Хрватској и Славонији има неколико оваких школа (н.пр. у Загребу, Осеку, Руми): у њима се у току од 4 године предају све врсте женског ручног рада, а примају се у школу свршене ученице осн. школе. Министарство Просвете израђује наставни програм, поставља наставнице и врши сталан надзор, а сва материјална средства дају општине. Држим да би се и у нас могле остварити три, четири оваке школе.

Разгледајући учитељске (школске) и ученичке књижице, нашао сам да прве стоје жалосно, а на друге још нигде нико и не помишља. Није ретка појава да се у учитељску књижицу сеоских осн. школа преко целе године унесу цило две, три нове књиге, — а како су учитељи већином оскудног става те често с муком и насупини хлеб и одело набављају, није им могућно из својих средстава набављати стручне књиге и листове, те се тако

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

лако, дешава да сеоски учитељ остари у свом звању, не прочитав две, три књиге озбиљније садржине. Знање, понесено из учитељске школе, место да се умножава, мало по мало ишчезава, и учитељ постаје шаблонски радник, који ради онако исто механички и без унашања у рад своје индивидуалности, своје душе, као најсухопарнији, писаћој машини сличан преписивач у Суду или у Главној Контроли. Чини ми се да ће то тако вечно трајати, догод набављање књига буде зависило од неписмених, често цинички према школи расположених сељака.

Ученичким књижицама нисам нигде још ни заметка нашао. Није ми познат рад Министарства на оснивању ове веома важне школске установе, али ако још није састављен стадац, од Министарства издан списак књига које имају и смеју ући у ове ђачке књижице, онда ми се чини да је још боље што такве књижице нису већ основане. Јер оставити да књиге бира сам учитељ по свом разумевању и укусу, било би од штетних последица. Данашња „дечја књижевност“ има, поред нешто одабраних ствари, читаву хрпу књига писаних без икакве књижевне, поетичке, педагошке контроле — и њихова бледоћа, безбојност, њихова садржина, која или је слаба, или је „ни добра, ни рђава“, није кадра у довољној мери одушевити децу за читање, а дете које ће само осн. школу учити, свакојако треба да из школе изнесе наклоност према читању.

Опазио сам да велика већина наших учитеља нема литерарног укуса; у овом погледу они веома често стоје на нивоу обичних наших грађана. Није овде место да истражујемо томе узроке; износим само своје опажање, да је више по сигурно да они из великог броја данашњих „књига за децу“ неће знати издвојити онај мањи, бољи део, тим пре што наша дечја литература још не располаже тако великим класичним делима, која би била веома популарна и сваком позната, као што је случај у западним књижевностима. Да бисмо дакле дошли до ученичке књижице, која би својим згодно изабраним књигама сигурно освајала дечју душу, улевала им племенита и узвишена чувства и трајно их задовољала за читање добрих књига, предлажем да Министарство одмах *изради списак књига*, које имају бити саставни део ученичких књижица, при чем би ваљало нарочито нагласити, да се књиге, неименоване у том списку, ништо у библиотеку не смеју уносити. Књиге, које би после тога списак излазиле, а показале би се добре за ученичку лектуру, могле би се накнадно школама за књижице препоручивати.

Овим завршујем свој извештај и захваљујући на указаном ми поверењу, остајем

Господину Министру веома поштан слуга
Јован Максимовић,
професор у крагујевачкој гимназији.

Статистика испита зрелости за 1896.—1897. школску годину — Statistique de l' examen de maturité pour l' année 1896.—1897.

ПРЕГЛЕД

На овом месту учинићемо поређење између процената из године 1897. и 1892., и то најпре посебно, за тим у опште, за гимназије и реалке.

I. Гимназије

На испиту зрелости било је у гимназијама:

	1892. год.	1897. год.
I београдској	22	40
II „	18	40
зајечарској	7	9
крагујевачкој	14	10
крушевачкој	11	18
нишкој	8	15
пиротској	—	8

пожаревачкој	10	12
шабачкој „	10	12
свега	110	164

У свима гимназијама, сем крагујевачке и пожаревачке, број је приправника порастао за последњих пет година.

На сто приправника у 1892. години долазило је приправника у 1897. години у гимназијама:

I београдској	182
II „	222
зајечарској	129
крагујевачкој	71
крушевачкој	164
нишкој	188
пожаревачкој	60
шабачкој	120
у опште	149

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Од ученика, који су се пријавили за испит зрелости, положило је испит *на чисто* у гимназијама:

	1892. год.	1897. год.
I београдској	20	36
II „	18	18
зајечарској	7	7
крагујевачкој	8	7
крушевачкој	8	15
нишкој	8	11
пиротској	—	7
пожаревачкој	18	5
шабачкој	7	8
свега	94	114

Процент приправника, који су на чисто положили испит, износио је у гимназијама:

	1892. год.	1897. год.
I београдској	90·90	90·00
II београдској	100·00	45·00
зајечарској	100·00	77·78
крагујевачкој	57·15	70·00
крушевачкој	72·73	83·33
нишкој	100·00	73·33
пиротској	—	87·50
пожаревачкој	90·00	41·67
шабачкој	70·00	66·67
у опште	85·46	69·51

У 1892. години биле су три гимназије, у којима су сви приправници положили испит на чисто, а то су: II београдска, зајечарска и нишка; у 1897. год. није било ни једне такве гимназије.

У 1892. год. најмање је положило испит на чисто у крагујевачкој гимназији, а у 1897. у II београдској.

У опште проценат приправника, који су на чисто положили испит, био је мањи у 1897. години за 15·95.

Одбијених на три месеца било је у гимназијама:

	1892. год.	1897. год.
I београдској	—	—
II „	—	14
зајечарској	—	1
крагујевачкој	5	1
крушевачкој	1	2
нишкој	—	4
пиротској	—	1
пожаревачкој	1	5
шабачкој	1	4
свега	8	32

У проценту било је одбијених на три месеца у гимназијама:

1892. год. 1897. год.

I београдској	—	—
II „	—	35·00
зајечарској	—	11·11
крагујевачкој	35·72	10·00
крушевачкој	9·09	11·11
нишкој	—	26·67
пиротској	—	12·50
пожаревачкој	5·00	41·67
шабачкој	10·00	33·33
у опште	7·27	19·51

1892. године највише је било одбијених на три месеца у крагујевачкој гимназији, а најмање у пожаревачкој.

1897. године највише је било у пожаревачкој, а најмање у крагујевачкој.

На сто приправника одбијених на три месеца 1892. год., долазило је у 1897. години 268.

Одбијених на годину дана било је у гимназијама:

1892. год. 1897. год.

I београдској	2	2
II „	—	7
зајечарској	—	—
крагујевачкој	1	2
крушевачкој	2	1
нишкој	—	—
пиротској	—	—
пожаревачкој	1	2
шабачкој	2	—
свега	8	14

Процент одбијених на годину дана износио је у гимназијама:

1892. год. 1897. год.

I београдској	9·10	5·00
II „	—	17·50
зајечарској	—	—
крагујевачкој	7·13	20·00
крушевачкој	18·18	5·56
нишкој	—	—
пиротској	—	—
пожаревачкој	5·00	16·67
шабачкој	20·00	—
у опште	7·27	8·54

Одбијених на годину дана највише је било 1892. год. у шабачкој гимназији, а најмање у пожаревачкој; 1897. године највише је било у крагујевачкој, а најмање у I београдској гимназији.

У опште је било одбијених на годину дана у 1897. год. више него у 1892.

По успеху од сто ученика било је:

у гимназијама	1892. године				1897. године			
	одличних	в. добрих	добрих	слабих	одличних	в. добрих	добрих	слабих
I београдској	22-73	59-09	9-09	9-09	22-50	37-50	37-50	2-50
II »	22-22	55-56	22-22	—	7-50	25-00	40-00	27-50
зајечарској	—	42-86	57-14	—	22-50	—	66-67	11-11
крагујевачкој	7-69	30-77	23-08	38-46	10-80	40-00	40-00	10-00
крушевачкој	27-27	36-37	9-09	27-27	16-67	16-67	61-11	5-55
нишкој	—	62-50	37-50	—	20-00	40-00	40-00	—
пиротској	—	—	—	—	25-00	37-50	37-50	—
пожаревачкој	10-00	70-00	20-00	—	—	25-00	58-33	16-67
шабачкој	10-00	50-00	20-00	20-00	—	58-33	41-67	—
у опште	14-68	53-21	21-10	11-01	14-02	31-10	44-51	10-37

У 1892. години највише *одличних* било у крушевачкој гимназији, а најмање у крагујевачкој; у 1897. највише је било у пиротској, а најмање у II београдској.

Врло добрих је било највише 1892. године у пожаревачкој, а 1897. у шабачкој гимназији.

Добрих је највише било у зајечарској гимназији и 1892. и 1897. године.

Слабих је било 1892. год. највише у крагујевачкој гимназији, а 1897. године у II београдској.

У опште 1892. године највише је било врло добрих, а 1897. год. добрих ученика.

Средња оцена успеха износила је у гимназијама :

	1892. год.	1897. год.
I београдској	4-0	3-8
II београдској	4-0	3-1
зајечарској	3-7	3-3
крагујевачкој	3-1	3-5
крушевачкој	3-6	3-4
нишкој	3-5	3-8
пиротској	—	3-9
пожаревачкој	3-9	3-1
шабачкој	3-4	3-6
у опште	3-7	3-6

У 1892. години био је најбољи успех у I београдској гимназији и у II београдској гимназији, а најслабији у крагујевачкој.

У 1897. години најбољи је успех у пиротској гимназији, а најслабији у II београдској и пожаревачкој.

У опште успех је био бољи у 1892. години само за 0-1.

Просечна година живота једног приправника износила је у гимназијама :

	1892. год.	1897. год.
I београдској	18-82	20-13
II »	19-17	20-65
зајечарској	19-86	20-11
крагујевачкој	19-36	19-40
крушевачкој	20-56	19-72

нишкој	20-00	19-40
пиротској	—	19-63
пожаревачкој	19-30	20-08
шабачкој	19-40	19-83
у опште	19-50	20-07

По месту рођења било је ученика :

у гимназијама	ИЗ СРБИЈЕ		ВАН СРБИЈЕ	
	1892.г.	1897.г.	1892.г.	1897.г.
I београдској	21	33	1	7
II »	17	34	1	6
зајечарској	6	8	1	1
крагујевачкој	14	9	—	1
крушевачкој	9	16	2	2
нишкој	7	13	1	2
пиротској	—	8	—	—
пожаревачкој	20	11	—	1
шабачкој	9	12	1	—
свега	103	144	7	20
п р о ц е н а т				
I београдској	95-45	82-50	4-55	17-50
II београдској	94-44	85-00	5-56	15-00
зајечарској	85-71	88-89	14-29	11-11
крагујевачкој	100-00	90-00	—	10-00
крушевачкој	81-82	88-89	18-18	11-11
нишкој	85-71	86-67	14-29	13-33
пиротској	—	100-00	—	—
пожаревачкој	100-00	91-67	—	8-33
шабачкој	90-00	100-00	10-00	—
у опште	93-64	87-80	6-36	12-20

У опште страних је било готово два пута више у 1897. години, него у 1892.

Од сто приправника рођених у Србији било је:

у гимназијама	1892. године		1897. године	
	грађана	сељана	грађана	сељана
I београдској	85-71	14-29	81-82	18-18
II »	82-35	17-65	70-59	29-41
зајечарској	50-00	50-00	62-50	37-50
крагујевачкој	92-86	7-14	66-67	33-33
крушевачкој	44-44	55-56	68-75	31-25
нишкој	42-86	57-14	84-62	15-38
пиротској	—	—	75-00	25-00
пожаревачкој	60-00	40-00	72-73	27-27
шабачкој	88-89	11-11	50-00	50-00
у опште	72-82	27-18	72-22	27-78

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Разлика између грађана и сељана врло је мала у 1892. и 1897. години.

У проценту било је ученика рођених ван Србије:

у гимназијама	1892. године		1897. године	
	грађана	сељана	грађана	сељана
I београдској	100-00	—	42-86	57-14
II »	100-00	—	66-67	33-33
зајечарској	100-00	—	100-00	—
крагујевачкој	—	—	—	100-00
крушевачкој	100-00	—	100-00	—
нишкој	—	100-00	100-00	—
пиротској	—	—	—	—
пожаревачкој	—	—	100-00	—
шабачкој	100-00	—	—	—
у опште	85-71	14-29	65-00	35-00

У 1897. години било је више сељана по грађана.

Односна размера између приправника у 1892. и 1897. године била је код ученика: грађана као 100 : 97, сељана као 100 : 109.

У 1892. години било је процената ученика од родитеља :

у гимназијама	свештеника	чиновника	наставника	трговаца	занатлија	слугу	земљорадника	др. занимања
II »	—	22-23	16-67	—	5-56	5-56	11-11	38-87
зајечарској	14-29	14-29	—	14-29	14-29	—	28-57	14-28
крагујевачкој	—	7-14	7-14	28-57	14-29	14-29	14-29	14-28
крушевачкој	18-18	9-10	—	27-27	—	—	27-27	18-18
нишкој	12-50	37-50	25-00	—	—	—	12-50	12-50
пожаревачкој	5-00	10-00	5-00	25-00	30-00	—	20-00	5-00
шабачкој	—	30-00	—	40-00	30-00	—	—	—
у опште	5-45	20-00	7-27	21-82	15-46	2-72	13-64	13-64

У 1897. години проценат ученика износио је од родитеља :

у гимназијама	свештеника	чиновника	наставника	трговаца	занатлија	слугу	земљорадника	др. занимања
II »	7-50	20-20	2-50	30-00	5-00	5-00	22-50	7-50
зајечарској	11-11	11-11	—	55-56	11-11	—	11-11	—
крагујевачкој	—	—	—	20-00	30-00	10-00	20-00	20-00
крушевачкој	16-66	22-22	5-56	44-44	—	5-56	5-56	—
нишкој	13-33	40-00	13-33	20-00	6-67	—	6-67	—
пиротској	12-50	12-50	12-50	37-50	12-50	—	—	12-50
пожаревачкој	8-33	25-00	—	33-34	—	—	25-00	8-33
шабачкој	—	16-67	—	33-33	16-67	8-33	8-33	16-67
у опште	7-32	25-00	3-66	32-31	6-71	3-66	14-02	7-32

Највише је било ученика од родитеља трговаца, за тим од чиновника и у 1892. и 1897. години. У 1892. години било је најмање свештеничких синова, а у 1897. наставничких и служитељских.

НАУКА И НАСТАВА

Мисли о задаћи и важности естетичког васпитања, с погледом на историју васпитања и примену у васпитним школама

од
проф. д-ра Стев. М. Окановића

(НАСТАВАК)

II

Естетичко васпитање и највиши васпитни циљ.

1. Вредност човекова није ни у његовој умној снази нити у јачини осећања, ако му не достаје *истрајна морална воља*. „Der Wert des Menschen liegt zwar nicht im Wissen, sondern im Wollen“, вели Хербарт.¹⁾ И умна снага и јачина осећања, која би с њоме била скопчана, манифестује се тек, ако је и овај фактор психичког живота развијен и проширен на целокупном психичком унутрашњошћу и доследно господари њом у служби вољиних максима. С тога и ум и осећање стоје у служби *образовања воље* и тек као средство према извесном циљу добивају своје место у систему науке о васпитању. Према томе, ако је говор о интелектуалном или буди коме другом циљу у васпитању, то се никако под тим не требају разумети неки приређени циљеви васпитни, који би напоре до стајали, као што то чини *Сенсер* у своме пом. делу, већ под тим називима ваља разумети крајњу тачку извесних васпитних радња, али увек у служби врховног циља: *образовања воље*. У овом одељку није наша задаћа да се позабавимо јединством васпитног циља с погледом на хармонију с оним духовним просецима, који служе његовом остварењу, већ да се позабавимо самим тим циљем с психичке, етичке и педагошке стране, да би смо затим могли одредити, у какав положај се обично назива „естетичким васпитањем“.

Како постаје морална воља и какви су захтеви педагошки, које треба морална воља да постигне, јесу питања, која нас воде расматрању разних теорија о постанку воље. Далеко би нас одвео, кад би макар и у грубим потезима само покушали, да се ставимо у положај према разним радовима о вољи, који постоје у књижевности обра-

зованијих народа. С тога се ограничавамо за сада на ове две теорије, које се битно тичу васпитања. Садржина тих теорија јесте питање о примарним и секундарним појавама психичког живота и о могућности међусобног утицаја појединих врста психичких појава. По *првој* теорији главни извор целокупне психичке радљивости јесу осећања¹⁾ која на вишем и компликованијем ступњу прелазе у онај стадијум психичког живота, који називамо вољном радњом. По *Вунту* је воља афекат, „који нагло мења садржину представљања и осећања“²⁾ а разликује се од ефекта само тиме, што за њим непосредно долази радња, која својим последицама изазива осећања, која стоје у контрасту с осећањима афекта, који вољну радњу производи, те га тим умирује, задовољава.³⁾ Већ из ових цитата види се гледиште, које данас нарочито заступају *Вунт* и његови ученици, којим се емоционално-вољни процеси, као процеси узети, а не као емпиричке чињенице свести, стављају као основ за развој целокупне психичке унутрашњости. Та хипотеза Вунтове психологије руши целокупну зграду научне педагогике, која је прокламовала *истрајну моралну вољу*, оличену у моралном карактеру (о чему ћемо доцније више говорити) као врховни циљ васпитања. Јер, ако су емоционално-вољни процеси психичког живота основица целокупне психичке зграде, ако је све процес, ако се све наводи у току, а ако нема бар релативно сталних психичких чињеница, до којих би се могло доћи васпитањем, овда немамо ни нарочитих средстава за образовање воље, пошто она не ступа пред нас као циљ, одређен другим психичким елементима, већ као средство за одређивање других психичких творевина, — на просто, та теорија искључује васпитање у смислу образовања воље, као што то захтева научна педагогика. Нема сумње, да не бисмо имали разлога да бранимо научну педагогику, кад би поменуте претпоставке ове теорије биле доказане ствари, а не научникове хипотезе; али кад је тако, онда се с више психолошког убеђења бацамо у наручје другој теорији, која и ако не стоји потпуно слободна од напада, али бар више даје наде

¹⁾ *Adolf Horwicz*, Psychologische Analysen. II. Analyse der qualitativen Gefühle, Magdeburg, 1878. стр. 2.

²⁾ *Wundt*, Grundriss der Psychologie. Leipzig, 1896. Стр. 215.

³⁾ *Wundt* опет тамо, стр. 216.

¹⁾ *J. F. Herbart*, Umriss pädagogischer Vorlesungen. Herbarts päd. Schriften. I. Langensalza. 1890. Стр. 304. према томе циљу ступа онај део васпитања, који

на могућност постигнућа врховног васпитног циља: образовања воље.

По тој другој теорији, коју заступа асоциона психологија у Енглеској и Хербартова филозофска школа у Немачкој, а у новије време и поједини знатнији радници и на пољу физиолошке психологије, који с успехом воде научну опозицију противу изложене доктрине Вунтова и његових ученика, — примарни елементи свију психичких творевина јесу елементи интелектуалног живота, те се с тога тај правац и назива *интелектуалистичким*. Воља пак ступа пред нас као најзначајнија чињеница, али не као најзначајнија с психичке, већ с *етичке* стране. С психичке стране воља је само активна страна свести,¹⁾ а по своме постанку — воља је производ представе и осећања. „Ако хоћемо да поставимо вољу само тамо, где постоји свесан избор међу могућностима, то воља претпоставља виши развој знавања и осећања и према томе не може постојати на најнижем ступњу свести. Свесан избор претпоставља садржину, која је дана, да би се могла бирати,“ вели учени дански психолог *Хефдинг*.²⁾ Ми се нећемо упуштати у даље излагање и доказивање оправданости ове теорије; констатујемо пак само, да је њом призната могућност одређивања воље помоћу представе и с овим свезаних осећања, на кратко могућност, да се *образовање воље* стави као врховни васпитни циљ, који се постизава другим психичким функцијама, производним васпитним радом.

Са овог гледишта посматрамо постанак воље. Да извесна психичка садржина у даном моменту добија облик вољне радње, потребно је испуњење извесних претходних услова. Ти су услови: 1.) *јасна свест о циљу воље*, која се огледа у јасности оне представе или онога низа представа, које представљају предмет воље; 2.) с том представом мора да је скопчано *јако осећање пријатности* (или *непријатности*, у ком се случају не тежи предмету, већ је воља негативна); 3.) мора постојати *свест о средствима* за постигнуће вољна циља, која се огледа у оном низу асоцијација представа, које одговарају замишљеном реду вољних манифестација; 4.) с тим представама средства мора да је скопчано *осећање самопоуздања* у погледу њихове употребе и савлађивања препрека и непријатности, које та употреба собом доноси; и напослетку 5.) *одлука*. Ово су психички услови воље. Можда овако поређани на први поглед изгледају сувише одређени и једно од другог одвојени, али не треба

¹⁾ Dr. H. Höfding, Psychologie in Umrissen. Leipzig, 1893. стр. 425.

²⁾ Опет тамо.

заборавити, да је то одређивање и одвајање резултат њихове анализе, која би се и даље могла изводити. У самој ствари ови елементи воље нити долазе у овом одређеном реду, нити с подједнаком јачином, већ се често преливају један у други и слободно се јављају једно за другим према психичкој конституцији у опште и у ономе моменту на по се.

Већ из овог излагања може се увидети, који је од ових услова од особите важности по садржину (квалитет) воље, а који по јачину (интензитет) воље. Први и последњи услов се односе у главном на садржину воље; други, трећи и четврти пак на јачину њену. Не упуштајући се у дубљу анализу појединих ових момената — позабавићемо се више само одлуком, јер је она за наш рад од особите важности. Одлука је она психичка радљивост, којом се врши избор међу извесним даним могућностима, међу активношћу и пасивношћу, међу овим или оним правцима, накратко, којом се врши *избор мотива*. Сами мотиви пак нису ништа друго до или свест о циљу воље или о средствима за постигнуће, било пак сама осећања, која их прате. Ако се човек *у више сличних прилика* на један и исти начин рада — дакле на једну врсту примене своје воље — одлучи и ако та примена буде релативно повољно до краја изведена, до испуњења циља вољног, то *одлука губи свој индивидуални карактер и постаје општа* за све сличне случајеве и у будућности. Па не само да то бива код појединаца, већ често и читави сталежи, народи, па и људи у опште у колико живе у сличним приликама — имају такве *опште одлуке*, које се после с колена на колена преносе и као опробана мудрост у животу употребљавају. У колико су прилике сличније, у којима се воља извесне групе појединаца примењује, у толико је и ових општих, заједничких одлука више. Пошто су такве опште одлуке, до којих је дошло било какво друштво било појединац, створене апстракцијом с конкретних одлука, које су за собом имале повољан рад, то су и ове опште одлуке обично скопчане с интензивним осећањем пријатности. Те опште одлуке се зову код појединаца *максиме*; код читавих друштава пак испољавају се у обичајима, пословицама, изрекама, јавном мњењу ит.д. У колико који човек има више правилних максима, у толико је мање изложен случајностима, у толико је код њега одлучивање брже, јер нема борбе око мотива; његова је радња конзеквентнија и истрајнија, него ли других, код којих није тај случај. На кратко, таквим човеком не управљају прилике, у којима се нађе; у бури живота је непобедан; такав човек управља приликама, које га окружавају. Још један

је захтев потребан, па да такав човек буде и моралан, а тај је захтев, да његове максиме буду у сагласности с моралним идејама или с представама о оним одношајима човечјих воља, који у нама буде безусловно допадање.¹⁾ Такав човек, чијом вољом доследно и истрајно управљају моралне максиме, јесте човек *с моралним карактером*, а то је други облик за одредбу васпитног циља, који у почетку овога одељка определисмо речима: *образовање воље*.

2. При даљем посматрању морамо у самој примени воље разликовати две ствари једну од друге. Прва јесу пом. максиме моралног карактера, које одређују циљ вољин, а и познавање оних предмета и одношаја у кругу којих треба да се воља примени. Друга је пак ствар сама примена воље, непосредан додир тих предмета и одношаја с нашим максимама, т.ј. с нама самим. Прву ствар назива научна педагогика *увиђавношћу*, другу пак *вољом* у ужем смислу. Према томе се и функције позитивног васпитања деле у две групе: *наставу*, којој је задаћа да створи увиђавност, и *непосредно васпитање*, које треба непосредно да утиче на вољу васпитаника, како би његова увиђавност нашла примене. К тим функцијама ступа још и *отклањање* свију препрека, које би могле наступити у васпитном раду пре но што би васпитаник био у стању да се управља по својим максимама, под називом *влада над децом* (по Хербарту и Цилеру) или *педагошка полиција* (по Стоју). Влада над децом с непосредним васпитањем чини *ходегетику* (други је зову погрешно укорењеним именом: дисциплина), а настава је предмет *дидактике*. Питање о естетичком васпитању мало засеца у ходегетику, већ у главном спада међу дидактичка питања, т.ј. међу питања наставе.

3. Како васпитање не спрема васпитаника за овај или онај круг примене његова рада, већ тежи да у њему образује моралне максиме за примену у друштву *у опште*, то и настава не ствара овај или онај круг представа у васпитанику, који би био потребан за овај или онај позив, већ за позив човека као члана друштвеног у опште. Посмотримо ли пак онај круг стварности, у коме ће васпитаник примењивати своју моралну вољу као човек у опште, то морамо исти круг стварности поделити у два дела: 1) у први део спада одношај васпитаников с бићима, која су равна њему и које он сматра као делове свога душевнога света; 2) у други део долазе они предмети и појави, који ступају према васпитанику као нешто страни, које добија своју

вредност тек у примени својој за друге циљеве. Први део назива се *опхођење*, а други *сазнавање* (или искуство у ужем смислу). Опхођење и сазнавање јесу два поља са којих прибира настава своју грађу. Из опхођења се уче одношаји човечјих воља и одатле се стварају максиме за моралан рад, а из сазнавања се црпе грађа за упознавање средстава за примену воље. Скупа пак узев ствара се *увиђавност*.

Али увиђавност може остати мртво знање без снаге да буде примењено. С тога је неопходно потребно пронаћи психичке услове за прелаз увиђавности у вољу, за прелаз знања у моћ. Раније смо већ напоменули, да како представе о циљу воље тако исто и представе о средствима, која су потребна за извршење воље, мора да су скопчане с *јаким осећањем пријатности* (односно непријатности при негативној вољи), и да то осећање условљава прелазак са интелектуалних чињеница свести у вољу. Из тога се већ види огромна важност осећања за образовање воље, што је опет индентично с васпитањем једнога човека у опште. Да би увиђавност, која је добивена наставом, прешла у вољу, потребно је да иста не буде слободна од учешћа осећања, ако не желимо, да увиђавност остане голо знање без снаге да буде примењено, и тежње за усавршавањем. Али не буди које осећање може да да увиђавности ту животну снагу, која јој је потребна за прелазак у вољу. Ко би пак мислио, да то може да учини свако осећање, лично би на учитељицу, која би слаткишима будила вољу на учење код својих малишана. Да увиђавност пређе у вољу потребно је осећање, које је условљено самом том увиђавношћу, односно природним психичким путем, којим се дошло до исте увиђавности; *потребно је, дакле, да осећање стоји с увиђавношћу у међусобном одношају зависности*.¹⁾ Такво осећање називамо *интерес*. Према томе циљ је наставе образовање увиђавности и свестраног интереса, који се састоји у оном осећању, које је скопчано с том увиђавношћу и које нас гони, да увиђавност приведемо у дело.

4. Интерес се јавља као тежња да се наше знање разјасни, допуни и прошири, и везује се увек уз природним психичким путем већ добивене представе, те према томе оне и одређују како његов правац тако и садржину. По себи се разуме, да тежња за разјашњавањем, допуњавањем и проширивањем нашега знања може тек тако наступити, ако смо свесни, да је исто нејасно, непотпуно и да се може проширивати. Тога ради је потребно да

¹⁾ W. Rein, Charakter. „Encyklopädisches Handbuch der Pädagogik“ I. Langensalza, 1895. стр. 517.

¹⁾ Ср. J. Helm, Handbuch der allg. Pädagogik, Erlangen und Leipzig, 1894. стр. 102.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

је знање уређено; ред у знању производи интерес, а задовољавање интереса проширује увиђавност. Услед овога узајамног одношаја увиђавности и интереса настава се стара у исто време и у истом обиму како за развој увиђавности тако и за развој интереса. То нису два васпитна циља, које би требало настава да постигне, већ су то само две различне стране једног и истог циља. Интерес се може наставом развити до тог степена снаге и живости, да запста може утицати пресудно на целокупно наше осећање и тежење, па изазвати и појаве воље у истом правцу. За то се претпоставља свестрано знање од вредности, које би се састојало од јасних и јаких представа, које би биле способне за психички покрет у разним правцима; даље, да су те представе у међусобној вези по садржини и да су сједињене у органској целини. Ако је с увиђавношћу свезан интерес, онда се иста увек јавља и као

воља. Према врстама стварности, у кругу које се примењује васпитаникова воља, делимо и интересе на интересе опхођења и интересе сазнавања. Даља њихова деоба види се из овог прегледа.

Стварност

<i>Опхођење</i> (које изазива саучешће)	<i>Сазнавање</i> (које ствара знање).
Интереси религиозни, симпатични и социјални.	Интереси <i>естетички</i> , емпирички, спекулативни.

Из овога прегледа се види, каквих врста интереса имамо, а у исто време и положај естетичког интереса у системи осталих васпитних интереса. У томе естетичком интересу и његовом развијању крије се задаћа нашега рада. крије се оно, што се у педагогици назива „естетичким васпитањем“.

(НАСТАВИТЕ СЕ)

О Ц Е Н Е И П Р И К А З И

Тајно писање у споменицима српским. Написао Драгутин Костић. (Примљено на скупу Академије философских наука 7. априла 1897. године). Београд. Штампано у Државној Штампарији 1898. 8°, стр. 137—166. (Прештампано из Гласа Краљевске Академије LIII).

Још од најстаријих времена, можда још у доба, како се писменост стала мало више ширити, почело се употребљавати и тајно писање — затајивање појединих речи или читавих реченица, и то је рађено из потребе да се очувају тајне, или пак из задовољства у загонетању. За тајно писање знало се у Византији и њиме су се служили, те је отуда оно пренето и нама, у брзо после писмености, коју смо преко Византије добили.

Било је разних начина, на које је вршено ово затајивање у писању. У расправици, чији је натпис горе исписан, износе се и објашњавају сви ти начини, у колико имају везе с нашим писаним споменицима.

Према карактерним одликама сви се многобројни начини тајнога писања могу уврстити у у три гомиле: тајни записи, где бројеви у разним својим односима замењују писмена; други, где се писмена међусобно замењују, и на послетку они, где се поједина писмена замењују нарочитим знацима.

Замена писмена бројевима, односно писменима са обзиром на њихову бројевну вредност, у глав-

номе вршена је на четири начина. Први, готово и најчешћи начин био је, да се сва писмена, према својим бројевним вредностима, поделе у три гомиле, па се писмена сваке гомиле међусобно замењују, пажећи на њихову бројевну вредност. Тако су у једној групи била писмена, чије бројевне вредности представљају јединице; у другој групи писмена, чије су бројевне вредности десетице, и у трећој писмена, чије су бројевне вредности стотине. Сад се писмена у свакој групи међусобно тако замењују: да збир њихових бројевних вредности даје у првој групи 10, у другој 100 и у трећој 1000. На овај начин су остајала незамењивана, односно замењивана су самим собом, писмена, чије су бројевне вредности: 5, 50 и 500. Али тако је било само у прво доба, а касније су и она замењивана.

У овој књижици сва су ова замењивања представљена врло лепо концентричним круговима: сва писмена из буквице, која имају бројевне вредности, поређана су у правој линији. Писмена чије су бројевне вредности 5, 50, 500 представљају средишта, око кога се сваког описују по четири концентрична круга. Тако се се добивају три гомиле концентричних кругова. Ови кругови додирују писмена, која се међусобно замењују, односно писмена чијих бројевних вредности збир износи 10 у првој групи, 100 у другој и 1000 у трећој. И средишта, односно

писмена у средини ових кругова не остају незамењена, већ се писмена *д* и *н*, чије су бројевне вредности 5 и 50, а која представљају средишта прве и друге гомиле концентричних кругова, међусобно замењују, а писме *ђ*, које представља средиште треће групе концентричних кругова, замењује се другим једним писменом, које нема бројевне вредности, а овамо је уведено.

Други начин замењива писмена према њиховим бројевним вредностима онај је, што га је протумачио проф. Љ. Ковачевић, где знаци у тајноме запису нису писмена већ бројеви. Овде нема само обичнога замењивања једнога писмена другим, према њиховим бројевним вредностима, већ се место једнога писмена узимљу по два знака, чији збир бројевних вредности представља или удвојену или праву бројевну вредност замењенога писмена.

На трећи начин опет се писмена замењују према својим бројевним вредностима, само су писмена у азбучноме реду поређана и подељена у редове, па се писмена, која су једно над другим или једно под другим међусобно замењују. За овај начин тајнога писања још нису нађени примери у српским споменицима.

Четврти је начин право загонетање с бројевима, где се одгонетка налази, кад се бројеви замене писменима, чију бројевну вредност ти бројеви представљају.

Узајамно замењивање писмена, без икаква обзира на њихову бројевну вредност, вршено је у главноме на два начина. Најобичнији и најпростији је био начин да се речи пишу натрашке. Други је начин био већ много сложенији: поједина писмена, која су долазила као замена другим писменима, имала су над собом или испод себе једну или више тачака. Број тачака *испод* писмена показивао је, за колико места ваља ићи натраг у лево, па да се нађе замењено писме, а тачке над писменом показивале су, за колико је места ваљало ићи напред, у десно. Тако је било у почетку. Али касније, кад је овај начин затајивања постао обичнији, они су га изменили, да би се тајна боље сачувала, и место тачака дошли су други знаци, или су тачке промениле вредност.

Замењивање писмена нарочитим знацима, вршено је на тај начин, што су поједина писмена извртана, или су према грчкој буквици *а* и иначе преправљана, те су тако добивала сасвим други облик. Записе, писане овим начином тајнога писања, најтеже је разрешавати, нити се може утврдити какав нарочити ред за њихово разрешавање. Зато се о њима у овој расправи и говори сразмерно врло мало.

Ова расправа је добро дошла свима, који се баве читањем и тумачењем наших писмених споменика, нарочито тајних записа. Њену писцу само се може захвалити на великоме труду око прикупљања растурене грађе и реткоме мару на истраживању поузданих правила за разрешавање тајних записа.

Дач.

Данак у крви. Приложак проучавању историје српског народа у XVI веку од Јов. Н. Томића. (Оштампано из Извештаја Учитељске Школе у Алексинцу за 1897—1898. школ. годину). Београд Електрична штампарија Ђуре Станојева 1898. 8°, стр. 19.

Доласком Турака на Балканско Полуострво из основа су измењени друштвени односи у земљама, којима они завладаше. Турци су огласили себе за неограниче господаре освојених земаља, а покорено становништво тих земаља за бесправну рају, која је само за то, да њима, пророковим љубимцима, служи. Разни су данци, које је раја морала давати својим господарима Османлијама. Али у главnome данци су били у новцу, у производима и у *крви*.

Прошлост нашега народа није још у довољној мери растветљена, па и о овој установи у нас је до сада мало говорено. Мијатовић је први, који је о томе прикупио и објавио изводе из путописа неколиких путника, који су у то доба пролазили кроз балканске земље, којима су Турци владали, и писали о судбини хришћанскога становништва тих земаља. То је дало повода одличноме познаваоцу баш онога најнепознатијега дела наше историје, — XVI столеће — писцу овога историјскога прилога, да прикупи све сачуване помене о данку у крви, у колико се то могло, и по њима да изложи потанко и узроке установи и сâм начин како је прибиран тај данак.

Установа данка у крви није случајна, већ ју је изазвала сама државна потреба. Турци су имали непрестане и крваве ратове, који су знатно смањивали османлијску војску. Да се редовно попуњује војска новим снагама није било друге могућности, него да се за то употребе деца покорених хришћана, која ће се, истурчена, борити за веру пророкову врло смело, да би се само препоручила и стекла наклоности у пророка. Сем тога пробирањем и одвођењем најразвијеније и најздравије хришћанске деце хришћански елеменат знатно је слабо, и тако је све лакше било њиме господарити.

Данак у крви плаћали су сви хришћани у земљама, којима су владали Турци, и у Малој Азији и у Јевропи. Ослобођавани су само они крајеви, који су драговољно признали над собом турску власт, или појединци, који су се нарочитим услугама били препоручили и добили и фермане за то.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Данак у крви вије купљен сваке године, већ, према потреби, сваке друге, треће или четврте године. Купили су га нарочити харачари, који су се отимали за то звање, јер је доносило велике дохотке, које су, наравно злоупотребом свога положаја, истеривали од хришћана. У почетку је и овај данак купљен десетком, после су од сваке породице узимали по једно или два детета, према броју деце у породици и према потреби, а касније није било никаква реда, већ су узимали колико су од кога хтели. Родитељи су крили децу од харачара, зато су ови долазили изненада, и на разне су начине мучили родитеље, да само децу не крију. Чим су дошли харачари, пред њих су изводили сву децу и они су пробирали најбољу и најразвијенију. У почетку су узимали децу од 6—7, и после од 12 година. Децу, чији би родитељи добро платили, или, касније, која су била већ ожењена, харачари нису дирали, ма како да су била развијена.

Пробрану децу одмах су водили у Цариград. Тамо су их остављали два три дана да се одморе, па су их турчили и поново одабирали. Најдаровитију и најокретнију децу одвајали су за службу султану, и то су били ичоглани. Осталу су децу, као аџам-оглане, одводили у турске крајеве, и тамо их раздавали појединим турским породицама на чување: да им бесплатно раде, и да, удаљени од своје домовине, науче турски језик и привикну се теретним пословима.

Ичоглани су нарочито спремани за каснију службу. То спремање имало је четири течаја. Први је течај трајао шест година, и за то време ичоглани су се учили уљудности, читању, писању и вери.

Други је течај трајао четири године, и то је време употребљавано на учење разних језика, где је био и српски, на вежбање у телесноме раду, бацању стреле и копља. У трећем течају ичоглани су се упознавали с пословима потребним за опслуживање око султана. За све време учења ичоглани су били под непрестаним јаким надзором: да би се што боље уочиле личне особине свакога од њих, како би им се према томе касније могла служба одредити. Ко је имао какав недостатак или је изгледао као сумњив, упућиван је у коњицу — спахије; остали су пуштани у четврти течај, и од тада су почињали служити у непосредној близини султановој, и од њих су временом бивали султанови саветници, велики државници и војсковође.

Аџам-оглани су се разликовали према томе, да ли су у селу или у вароши; они у вароши радили су занате и лакше послове, и после три године враћали су се у Цариград, а они по селима радили су најтеже послове и у Цариград су се враћали тек после шест година. По повратку у Цариград аџам-оглане су одређивали на рад у султанову серају, на галије, или у службу појединим турским великашима у Цариграду. Од њих су после пробрани јаничари, — та чувена турска пешадија, која је највише допринела нагломе ширењу турске моћи.

Књига је писана лепим стилем и чистим језиком, и ми је топло препоручујемо свима, који желе што боље упознати се с прошлосту нашега народа.

Жив.

ПРЕГЛЕД ШКОЛСКИХ ЛИСТОВА

Nastavni Vjesnik. Časopis za srednje škole. Na svijet izdaju: glavni urednik dr. A. Musić, kr. sveuč. profesor i suurednik O. Kučera, kr. realno-gimn. prof. Knjiga VI. Naklada kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zem. vlade. U Zagrebu 1898. Kralj. zemaljska tiskara. 8°, стр. 386.

Из тежње да се унапреди средње-школска настава, пре десетак година у нас је покренут *Наставник*, орган Професорског Друштва, који је одмах у почетку добио за сараднике готово све наше боље, и старије и млађе, школске раднике, и тако је у довољној мери одговорио циљу, ради кога је покренут. Појава овога нашега часописа за средње школе није остала неопажена. У брзо после тога јавља се у Загребу *Nastavni Vjesnik*, часопис за средње школе, са истим готово задатком, који има и *Наставник*.

С четвртном свеском шесте књиге *Nast. Vjesnik* је навршио шесту годину свога излажења. И у тој години, као и обично, изишле су четири свеске. У свакој су свесци напред стручни чланци о појединим научним и школским питањима; затим су оцене и прикази уџбеника и других дела, која имају веза са школском књижевношћу; иза овога су белешке, па школске вести и кратак преглед школских листова.

Чланцима је сразмерно највише места уступљено у овоме часопису. А доста је пажње поклоњено како избору самих чланака, тако и њиховој обради и предметима, које расправљају. Сви су ови чланци од интереса и за наставнике наших средњих школа, јер махом сви расправљају или додирују питања, која су у нас већ расправљана, — нека баш у *Наставнику*.

Свака се свеска одлукује множином чланака.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

У првој их је свесци шест: др. И. Шерцера, *Тумачење „Сагира“ М. А. Рељковића*, који је леп прилог за историју наше покрајинске књижевности; В. Рожића *Словенски језични елементи у Врза*; др. Ј. Флоршица *Из историје компаративне граматике германских језика*; др. С. Бурашина *Гљиве из околине Госпићке*, који лепо пристаје уз ваљану и исприну расправу о гљивама у Србији, од Мил. Симића, која је недавно угледала света баш у Наставнику; О. Кучере *Апарат за магнетичну инфлуенцију земаљским магнетизмом*, и др. Д. Грубера *Средње школе у Италији*.

У другој свесци такође је шест чланака: др. И Шерцера *Биљешке о Ст. Вразу*; У. Кантоција *О Есхиловој Прометији*, добар прилог историји класичне уметности; др. Т. Матића *Молеров „Г Агаге“ и његови претходници*, прилог новијој историји опште књижевности (види 27. књигу Срп. Књ. Задруге, предговор Ј. Ђаје.); С. Хондла *О сверним и њима сродним функцијама*; Д. М. Опачића *Разматрања о тумачењу брзине* и Д. Франића *Поучна корист двају фачких стручних излета*, који може послужити као допуна расправи Луја Адамовића о ученичким екскурсијама, прочитаној на VIII год. Збору Проф. Друштва, и ранијем чланку др. Ник. Ј. Петровића.

У трећој свесци поред продужења Кантоцијева, Матићева, Хондлова и Опачићева чланка, још су друга четири: Д. Хирца *Сензационално откриће у Ботаници*; М. Зделара *Ошгледан доказ једнога поучка из планиметрије*; Ј. Мајцена *Хипербола и елипса као специјализирани резултати поларне реципрочности*, и др. Ј. Голика *Квинтилијан као педагог*.

У четвртој свесци од чланака су само свршени Кантоцијева чланка о Есхиловој Прометији и Матићева Молиеров „L' Avaro“ и његови претходници.

Под насловом *Књижевне обзирне* оцењено је и приказано деветнаест дела, међу којима је доста и уџбеника, домаћих и страних.

Од осталих прилога у овоме школском часопису највише пажње заслужују кратки али лепо прегледи школских стручних листова.

Техничкој страни листа поклања се пристојна пажња.

Наставни Вјесник излази у свескама од 7 табака, и за једну годину изиђу четири свеске. Годишња је цена три форинте. Желети је, да читаоци нашега Наставника редовно читају Наставни Вјесник, као што би требало да и читаоци Н. Вјесника нису без Наставника.

Ж. О. Д.

К О В Ч Е Ж И Ђ

ПОЉОПРИВРЕДНИ КУРСЕВИ ЗА УЧИТЕЉЕ

Да би учитељи наших народних школа могли своје ученике и друге у својој околини са успехом упућивати у пољопривреди, министар народне привреде, у договору с министром просвете и црквених послова, наредио је, те су о великоме школском одмору ове године отворени нарочи пољопривредни курсеви за учитеље: у *Букову*, *Топчидеру* и *Краљеву*.

У Букову је курс трајао од 10. јула до 10. августа. Било је тридесет редовних и један нередован слушаалац. Од њих су само двојица због болести отишли с курса пре испита. Предавања су почела 10. јула и трајала су непрекидно свакога раднога дана и то: теоријска предавања од 7 до 9 часова пре подне и практична од 9—11 пре и од 2—6½ часова после подне. На курсу су предавани ови предмети: градинарство, воћарство, винодеље, пчеларство, свишларство и, огледа ради, *плетарство*. У свима предметима слушаоци су показивали одличан успех. Нарочито су се интересовали за плетарство, и за све време курса сваки је на потпуно задовољство радио све ствари, које су по програму биле предвиђене, и то почевши од чишћења плетарског материјала, па до израде шешира, свих врста економ-

ских корпа за брање и паковање свежег воћа и грожђа, за ношење хране стоци и ручних корпа и корпа за женски рад. Неколико слушаалаца израдили су и по који оквир (рам) за слике. Свега је израђено 198 предмета, у вредности 142 динара, и сви су ти предмети поклоњени слушаоцима, који су их и радили. Сваки је израдио најмање четири а највише осам комада. Од 31 слушаоца у плетарству су девет њих показали врло добар успех, а двадесет и два одличан.

Сви су слушаоци становали у школској згради, где им се и храна готовила.

У Топчидеру је било тридесет и два слушаоца, од којих је само један напустио курс пре времена, и то због болести. Предавања су почела 10. јуна и трајала су до 5. августа закључно. Испити су били 7. и 8. целог дана и 9. и 10. пре подне. Предавања су била више практична и била су из ових предмета: воћарства, виноградарства, пчеларства, свишларства и плетарства. Општи резултат је био: добар *један*, врло добрих *дванаест* и одличних *осамнаест*; просечан је, дакле, успех одличан.

У Краљеву је било двадесет и осам слушаалаца. Курс је почео 10. јула, а завршен, са испитима, 10. августа. Предавања су држана свакога раднога дана

WWW.UNILIB.RS

од 8—11 пре и од 4—7 часова после подне. Поред тога су, због извођења и довршавања практичних радова, често предавања и продужавана. Предавања су држана из виноградарства, пчеларства, свидарства, воћарства, градинарства и плетарства. Предавачи су додиривали теорију тек колико је било потребно ради објашњења појединих практичних радова, иначе су настојавали да, извођењем практичних радова и приказивањем, у својих слушалаца што више прошире круг знања из појединих предмета, како би ови стечена знања могли одмах даље самостално у пракси примењивати. Испити су били врло строги, и опет је осамнаест њих показало одличан успех и десеторица врло добар.

И у Букову, и у Топчидеру, и у Краљеву слушаоци су за све време били врло уредни и марљиви. Предавања су слушали с највећом пажњом и вољом, а тако су вршили и све практичне радове. Сви су се збиљски трудили, да то време што корисније употребе и утроше једино на своју практичну спрему у пољопривреди.

*

За ове курсове било се пријавило много више учитеља, но што је могло бити примљено, те су многи од пријављених остали да другом приликом дођу на курс.

Били су на овогодишњем пољопривредном курсу:

У Букову: Атанасије Витић, Антоније Стоиљковић, Василије Мршић, Драгољуб Тодоровић, Драгомир Агабановић, Ђорђе Тршић, Живојин Првдовић, Јован Срећковић, Јован Нешић, Крета Денић, Марко Марковић, Марко Матејић, Милан Богдановић, Милан Недељковић, Миладин Терамичлац, Мирко Поповић, Михајло Стојановић, Михајло Ристић, Михајло Веселиновић, Милвоје Пауновић, Прока Дамњановић, Радисав Стојановић, Петар Нешић, Светозар Милошевић, Сретен Динић, Стојан Илић, Тодор Вељковић, Тодор Костић, Христивој Тасић, Михајло Миљковић и Никанор Дутановић (јеромонах и ученик Богословије у Београду);

У Топчидеру: Атанасије Тодоровић, Владимир Вапа, Ваца Гребенаревић, Драгољуб Петровић, Ђорђе Илићић, Јован Петронијевић, Јеремија Маринковић, Јаков Мајашевић, Јован Тодоровић, Јанићије Ложичковић, Коста Милосављевић, Кузман Јовановић, Лазар Матић, Ламбра Петровић, Лазар Јанковић, Љубомир Гавриловић, Љубомир Игросанац, Милан Савић, Милсав Ђурић, Михајло Цветковић, Никола Ђорђевић, Рајко Мићић, Стеван Маринчевић, Светозар Стојановић, Софроније Радовановић, Светозар Ивковић, Стеван Радовановић, Светислав Жујевић, Стерије Васиљевић, Светозар Крстић, Тома Савић и Цветко Цветановић;

у Краљеву: Светислав Богдановић, Милан Станковић, Милан Станојевић, Милсав Дедовић, Ђорђе Стојановић, Прока Стојановић, Никола Ристић, Радомир Милошевић, Петар Огњановић, Велимир Кузмановић, Војин Путниковић, Драгољуб Буквић, Саватије Грбић, Стапимир Спасић, Стојан Росић, Никола Загорчић, Михајло Николић, Лазар Акашановић, Милија Петровић, Драгољуб Шибалић, Вићентије Тировић, Драгољуб Рајковић, Радован Лазаревић, Радомир Бандић, Александар Терамичлац, Велимир Перишић, Раде Миловић и Сретен Петровић.

— ч —

СА III МЕЂУНАРОДНОГ ЗБОРА ЗА ПРИМЕЊЕНУ ХЕМИЈУ

Нигде се наука и пракса не преплићу тако блиско и по човека корисно, као у области техничке хемије. Ради унапређења ове важне гране људског знања и умења установљени су и ови међународни хемичарски конгреси, који имају још и ту задаћу, да заснују личне везе између представника ове струке у разних народа. Први збор за примењену хемију одржан је у Брислу год. 1894.; други у Паризу 1896., по чијем је решењу одређен Беч за збориште III конгреса. Овај збор заседавао је у Бечу од 15. до 21. јула (27. јула — 2. августа по нов.) ове год. На њему беше 765 учасника са свих страна света; међу њима беше и знаменити француски хемичар Моасан, чувени произвођач вештачких дијаманата и велики мајстор у примени електрине у хемији. Према начелу поделе рада, конгрес је, ради лакшег савлађивања својих послова, био подељен на 12 секција, од којих су се неке опет делиле на пододељке, тако да је свега било 18 одељења; у њима је претресао 161 предмет у 76 посебних седница.

Претходни састанак чланова ради личног познавања беше 15. јула, свечано отварање конгреса 16. јула пре подне у великој и богатој дворници универзитетској (ауди). Том приликом поздравише збор хемичара: председништво конгреса; влада која беше заступљена у лицу аустријског министра трговине; председник општине бечке; изасланици царске академије наука и универзитета. За тим је настала прва општа седница конгреса, у којој је Dr. E. Бухнер, професор из Тибингена, држао значајно предавање о врењу без квасних ћелија, изневши своју нову теорију „енцима“ (фермената). Супротно досадашњој виталној теорији врења, заснованој поглавито Пастеровим радovima, Бухнер је навео експерименталне доказе, према којима врење није физиолошки чин, условљен живот-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ним процесом квасних ћелица, већ чисто хемијски процес, изазван неким ензимом — „цимазом“ — беланчевинастом материјом, која је растворена у ћелицама квасца.

Од осталих предавања најпре ваља поменути Моасаново, које је држано у XII секцији (за електрохемију): „О добијању и особинама калција“. У њему је проф. Моасан изнео нове начине за добивање овога метала и показао, да је чист калције беле а не жућкасте боје, и да кристалише у хексагоналној системи. Сем тога је Моасан држао још једно предавање о ретком елементу берилију (глацинију), са демонстрацијама. Вредно је поменути и предавање Дг. Страха у VII секцији (индустрија анорганских материја): „О садашњем стању осветљења“; при том је предавач доказивао, да је т. зв. „водени гас“ који се добија из угља и воде, услед своје јевтиноће, светлило будућности. Са овим предавањем беше скопчан излет у фабрику воденога гаса, која снабдева светлошћу све просторије опште државне болнице. У II секцији, која је обухватала хемију лекарија и хране, значајно беше предавање Дг. Лидиенфедда о синтези једног беланчевинастог тела, лептона, што га је исти хемичар добио кондензацијом фенола и гликокола. Ваља још поменути из VII секције два предавања с демонстрацијама, што их је држао професор трговачке академије бечке, Теклу, пореклом Румун, о своме нову апарату за мерење јачине светлости и о пламену, при чем је показао своју нову светиљку (Теклу-бронер), која је практичнија од Бунзенове.

Са предавањима зборским беху скопчани и неколики излети у оближње фабрике и огледне станице. У недељу 19. јула беше заједнички излет у Пратер, ради похођења јубилејне изложбе. У овој су нарочито привлачили пажњу посетилаца: изложба дечјих забавишта, основних и грађанских школа са збиркама физичких и хемијских апарата; сем тога Уранија, одељак за популарисање наука, са позориштем за популарна предавања.

Завршна, општа седница конгреса одржана је 21. јула по подне у аули универзитетској; из извештаја главног секретара, о разноврсном и обилатом раду овога збора, ваља поменути две-три резолуције.

У I секцији (општа аналитична хемија и познавање инструмената) донета је резолуција: да се коначно усвоје одлуке претходног, париског конгреса, што се тиче ареометара, тегова и судова за мерење у аналитичној хемији.

У V секцији (индустрије основане на врењу): „Трећи међународни конгрес за примењену хемију

признаје велику важност Бухнерове теорије, која обележава прекрет у нашим погледима на врење и која знатно доприноси да се ове, у пракцици веома важне појаве, осветле“.

Секција VI (хемија вина) одредила је комисију, која ће израдити заједничке методе, од међународне вредности, за испитивање и оцену вина. Сем тога је донела ову резолуцију: „У производњи вина не ваља сем сумпорасте киселине употребити никоја друга антисептична средства, ма под којим именом долазила“ (н. пр. формалдехид). Даље: „Значајна испитивања у огледној станици у Клостернајбургу о утицају озона на вино доказала су, да озон веома снажно утиче на особине вина. На потпуно преврела вина озон утиче неповољно. Мање неповољно утиче на вина богата алкохом и екстрактом. Код обичних слатких вина он побољшава укус и гради их старијим. Вина с мапама, као буђава, судовна, показиваху после озонисања у мањој мери ове мане“.

Секција VII изјаснила се: да је у интересу опште безбедности од пожара, да се ради на повишењу температуре запаљивости петролеја за осветљење.

Секција VIII (металургија и индустрија прскавих материја) изјавила је: „да се што скорије израде једнолике методе, које ће имати општу вредност за испитивање експлозивних материја и средстава“.

Занимљиво беше питање о зборном месту наредног конгреса. Хемичари из Немачке, са проф. Фишером из Гетингена на челу, предлагашу да исти буде у Берлину; пу већина конгреса прихвати писмени позив Моасана и другова му, те доноси одлуку: да се будући конгрес за примењену хемију састане у Паризу год. 1900. За председника припремног одбора би изабран проф. Моасан из Париза.

Алексинач.

Петар М. Илић.

ГЛАСОВИ О ШКОЛАМА

Школе у Србији

Приватне средње школе. — Према члану 7. закона о средњим школама, одобрено је да се отворе и одржавају приватне средње школе: у Смедереву четвороразредна, и у Крушевцу, Јагодини, Алексинцу и Ужицу са шест разреда.

* * *

Грађанске Школе. — Првога септембра ступио је у живот закон о Народним Школама, и према одредбама овога закона одмах ће се приступати отварању Гра-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ђанских Школа. У првоме реду отвориће се Грађанске Школе у Неготину и Књажевцу, чији су грађани тражили одобрење да отворе и одржавају приватне гимназије.

Школе у Српству

Српске школе у Скопљу. — И у српској мушкој гимназији у Скопљу и у Вишој Девојачкој Школи ове године почеће предавања доцније по обично због оправака на зградама, у којима ће бити интернат.

* * *

Српска Богословија у Призрену. — Ове године неће бити првога разреда у Призренској Богословији.

Школе у Аустро-Угарској

Нов наставни план за аустријске реалке. —

Наставни план за реалке у Аустрији од 1879. године показао се као неподесан, те је угарски министар просвете изменио наставни план за те школе. По тој измени неки су предмети добили већи број часова као: веронаука 5, матерњи (немачки) језик 3, и француски језик 3 часа; а другима је опет смањен број часова. Тако је узето: математици 2, јестаственици 3, хемији 1, физици 1, геометријскоме цртању 2, и цртању слободном руком 4 часа.

Тај нови наставни план је овакав:

Предмети	РАЗРЕДИ							Свега
	I	II	III	IV	V	VI	VII	
Веронаука	2	2	2	2	2	2	1	13
Немачки језик	4	4	4	4	3	3	4	26
Француски језик	6	5	5	3	3	3	3	28
Билески језик	—	—	—	—	3	3	3	9
Земљопис	3	2	2	2	—	—	—	9
Историја	—	2	2	2	3	3	3	15
Математика	3	3	3	3	5	4	5	26
Јестаственица	2	2	—	—	2	2	3	11
Хемија	—	—	—	3	3	2	—	8
Физика	—	—	3	2	—	4	4	13
Геометријско цртање	1	2	2	3	3	3	2	16
Цртање слоб. руком	4	4	4	4	3	2	3	24
Писање	1	1	—	—	—	—	—	2
Гимнастика	2	2	2	2	2	2	2	14
Свега часова	28	29	29	30	32	33	33	214

У четвртоме разреду хемија се учи заједно с јестаственицом.

ж.

Школе у Немачкој

Школски надзор у Пруској. — При претресу буџета министарства просвете утврђено је, да у Пруској има сада 21.864 свештеника, који су и месни школски надзорници, а само 1.181 стручни надзорник над протестантским и 283 над католичким школама. Међутим има око 1.000 свештеника, који су окружни надзорници поред 267 школских окружних надзорника, којима је надзор школа једино занимање.

* * *

Учитељске плате у Саксонској. —

1-ог јануара 1900-те године ступа у живот нов закон о учитељским платама, у Саксонској, по коме је најмања плата сталног учитеља 1200 марака; управитеља, који има више од

девет сталних учитеља у својој школи, 3000 марака, а ако има мање од девет учитеља, плата му је 2600 м.; учитељски приправник имаће 850 м.; поред плате сваки од њих имаће бесцелатан стан или накнаду у новцу. Управитељи имају још после пете, десете и петнаесте године повишицу по 300 м. годишње.

Стални учитељи, који имају преко 40 ученика, добивају повишицу плате и то кад наврше 25 година живота 1400 м. (до 25 г. имају, дакле, само 1200 м.) па после 10 г. даље службе 1600 м., после 15 год. 1750 м., после 20 г. 1900 м., после 25 г. 2000 м., а после 30 г. службе 2100 марака.

Учитељи који имају испод 40 ученика добивају у свакој од шест горе побројаних периода само по 100 марака повишице. Највећа ће, дакле, плата у будуће бити управитељима 3500 и 3900 м. а сталним учитељима 1800 и 2100 марака.

* * *

Оскудица у учитељима. — У Рајсу још је велика оскудица у учитељима, те се морају да траже из других немачких држава и државица особито из Баварске.

* * *

Пливање обавезан предмет у школи. — У Eimsbüttel-у у једној школи уведено је као обавезно занимање — вежбање ученика у пливању, проба ради.

Школе у Белгији

Резултати народног школовања. — Белгијска влада нерадо саопштава резултате о народном школовању, само да не би о томе страници што тачније сазнали. Али белгијско друштво за ширење просвете (Ligue de l'Enseignement) говори о томе у свом најновијем спису, из кога се види да од 1.600.000 Белгијанаца, који су навршили 21 годину, 423.000, дакле више од 25%, не умеју да читају и пишу. Код женскиња је овај проценат још већи, јер од 1.700.000 одраслих девојака само 568.000, дакле 33.5%, умеју читати и писати.

Школе у Шведској и Норвешкој

Народне школе. — По новом школском закону у Шведској, који је објављен 26-ог јануара, настава је обавезна за сву децу од 7.—14. године.

Деца прво иду у забавишта (Kleinschulen), у којима се припремају за праву основну школу. Сасвим сиротне општине могу установити школе за сиротињу (Armenskolen), у којима се уче најпотребније ствари; сем овога могу и више породица основати породичне школе (Hausvaterschulen), у којима децу уче путујући учитељи, и сваки од њих има под собом више ових школа. Ови учитељи морају свршити Учитељску Школу и положити државни испит.

У Норвешкој је прошле године донесен нов закон. Основну школу учи свако дете пет година, па после овог једни ученици иду у средње а други у грађанске школе. Стари су језици сасвим избачени, у вишим школама место тога уведена је гимнастика и ручни рад. Свака школа има свог лекара. Телесне казне за женску децу забрањене су, а код мушкарца се смеју

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

применити само у случају врло велике кривиде. Ниједно предавање не сме трајати више од 45 минута.

Школе у Кини

Виша Женска Школа у Шангају. — У Шангају је отворена прва Виша Женска Школа и то захваљујући пожртвовању жена. У завод ће се у први мах примити 40 ученица (Кинескиња и странкиња) од 8.—12. године, и биће у интернату. Која ученица хоће да буде примљена у завод пре 10-те год. мора знати кинеску азбуку, а која после 10-те год. мора већ умети читати. Заводом управљају две управитељице, једна Кинескиња а друга странкиња. У школској управи, као и цела послуга, само су женске. Школарина се плаћа тромесечно по један долар, а за послугу још по пола долара; сем тога свака ученица плаћа за храну. Сиротне девојчице могу се и бесплатно примити у завод, али не и деца оних жена, које у школи послужују.

Љ. М. П.

ПРОСВЕТНИ ЗАПИСИ

Измене у уредби Велике Школе. — Чл. 30. оште уредбе о Великој Школи, по коме се стечај ради попуњавања упражњених катедара на Великој Школи морао објављивати на три месеца пре избора, показао се као непрактичан, зато је претписом министра просвете и црквених послова од 12. августа ове године измењен овако: „Стечај објављује министарство просвете преко Српских Новина, а по могућству и преко других словенских листова, на један месец дана пре избора“.

Упражњене катедре на Великој Школи. — На Великој Школи упражњене су катедре: у одеку лингвистичко-литерарном за *Историју Југословенске Књижевности*, и у одеку јестаственичко-хемијском за *Зоологију и Хемију*. Сви који желе тражити коју од ових катедара, ваља да се са својим пријавама и потребним документима јаве министарству просвете, и то за катедру Историје Југословенске Књижевности и Зоологије најдаље до 12. септембра, а за катедру Хемије до 24. септембра ове године.

Књижевни одбор Матице Српске. — 21. августа била је седница књижевног одбора Матице Српске у Новоме Саду, и у тој седници изабрани су нови чланови у одбору: Стеван Милованов, Аркадије Вараћини, Јован Грчић, Стеван Лекић, Никола Јоксимовић, д-р Милан Савић, Сава Петровић, Милан А. Јовановић, Радивој Врховац, Милутин Јакшић, Паја Марковић и Ђорђе Магарашевић.

Библиотека Матице Српске. — Још раније је скупштина Матице Српске у Новоме Саду била допела одлуку, да се подигне парочита зграда за библиотеку. Та је одлука скупштинска већ извршена, и Матица сад има нарочито одељење за своју библиотеку. Основано је и нарочито звање библиотекара и та дужност привремено је поверена проф. Ст. Милованову.

Природњачко-лекарски конгрес. — Недавно је у Кијеву отворен природњачко-лекарски конгрес, на који је дошло преко 1500 руских природњака и лекара, међу којима има и женскиња.

Невен опет излази. — Змај Јован Јовановић покреће од 1. септембра ове године опет свој *Невен*, омиљени деџи лист. Невен ће излазити у Загребу, сваког 1. и 15. дана у месецу. „У Невену ће наћи и најмања и већа и одрасла деца свако по нешто за себе. Биће по нешто и за оне, који ни читати не знају да им прочитају и протумаче родитељи и старија браћа и сестре. А што они мањи не буду одмах сасвим разумели, разумеће до године и до две у толико више, што ће им то онда доћи као нешто познато“.

Цена је Невену за Србију осам динара на годину.

Нова слика Паје Јовановића. — Познати наш уметник у сликарству, Паја Јовановић, израдио је за двор Њ. В. Краља слику, која представља Такоски Устанак. На слици се истиче као главна особа Милош у богатом војводеком оделу како предаје барјак Сими Паштрџцу. Десно од Милоша је враћевинички архимандрит Милентије, који с кретом у руди заклиње искупљене војводе и благосиља почетак народнога устанка. Милош је пун самопоуздања, а и на осталима се огледа решеност на истрајну борбу.

Ова је слика умножена у првом уметничком париском заводу за то. Сачувала је све одлике оригиналне слике Јовановићеве, те ће ово бити најлепши украс српских домова.

Пословођа Главног Просветног Савета. — На место д-р Стевана Окановића, дојакошњег пословође Гл. Просветног Савета, који иде у Алексинац за професора Учитељске Школе, постављен је за пословођу Петар Ј. Петровић, секретар министарства просвете.

Промене у уредништву Просветног Гласника. — Претписом министра просвете и црквених послова од 11. августа ове год. постављени су: за уредника Просветног Гласника Јован Миодраговић, референт за основну наставу, и за сауредника Живојин Дачић, писар министарства просвете.

Годишње земаљско свечано гађање Савеза стрељ. дружина. — 29., 30. и 31. августа ове године било је у Београду годишње земаљско свечано гађање Савеза стрељачких дружина. У исти мах био је и конгрес свих чланова овога Савеза. Министар просвете одобрио је потребно одсуство од дужности свима наставницима средњих школа, који су чланови Савеза стрељ. дружина, те су могли доћи на конгрес и земаљско гађање.

Дар д-р Емила Холуба српској школи. — Прослављени амерички путник, д-р Емил Холуб, сетио се Српске Више Девојачке Школе у Панчеву и послао јој од своје богате збирке 86 примерака из минералогije, 9 из ботанике и 6 из зоологије.

Изложба у Будинињу. — Чеси у Будинињу спремају се, да 1900. године приреде велику изложбу, на којој ће се показати цео развој индустрије, заната, школа и пољопривреде на југу Чешке. Изложба ће имати чисто чешки карактер, те ће на њој учествовати само чешки излагачи.

Противу пушења. — У Данској је пушење у омладини врло раширено, те је издана парочита законска забрана противу пушења код омладине. Тако забрањује се продавцима да продају дуван деци испод 16 година. У селу смеју продати деци дуван само онда, ако их старији пошљу. Старијима је забрањено, да деци дају дувана и у опште да им допуштају пушење, и ко се противу овога огреши, казни се новчаном казном или затвором.

ВЕЛЕШКЕ ИЗ НАУКЕ

Нансен хоће и на јужни пол. — Чувени поларни путник *D-r Fritjof Nansen*, који је допри на север до 86° и 14' сев. ширине и то прилично заобилазним путем, прошле (1897. г.) зиме држао је неко време у Америци своја предавања о томе. Његов пратилац *Hjalmar Johannsen* казује интересантну вест, како Нансен сада планира једну експедицију на јужни пол. Ово предузеће треба да буде веће него оно на северни пол. Осим лађе „*Fram*“ имаће још једну велику лађу, коју ће крстити именом „*Starkodder*.“ Требаће и многе псе да поведе. У експедицији би учествовао велики број научара. Једна лађа требаће да уђе међу ледене санте, колико је могуће даље, и док се управо не замрзне; од те тачке онда да се праве експедиције на санкама. Друга ће лађа пловити поред глечерског северног (према полутару) орајка, и предузети мерења дубине, даље истраживати суву земљу и друга научна истраживања чинити.

Зашто је кожа у Негара црна? — Треба најпре да се зна, да до данас не смогасмо наћи доброг разлога, да себи објаснимо, у којој је сврси природа створила црну кожу у раса, које живе у тропским климатима (поднебљима). Наши класички појмови из физике казиваху нам, да је црnilо управо боја, која највише апсорбује топлотне зраке, и сваки покушај телеолошког објашњења судараше се с овим фактом, који указиваше да је провиђење погрешило и окривљаваше га, да је негарску кожу управо снабдело бојом, која ће телу да повећа муке од жарког сунца.

Опти, које је чинио *Duclaux* о хемијској моћи светлости — о тз. хемијском активизму — упоређеном с хемијском моћи саме топлоте, показали су, да топлота, која сама за се врло слабо дејствује разлажући или тачније речено сагоревајући, добија врло велику моћ за ово у светлости.

Дакле, да се тело бори против сагоревања дејством сунчане топлоте, довољно је да је заштићено од његових светлосних зракова.

Тако је италијански физиолог *Mosso* могао показати, да су ожеготине произведене на кожи човека, који борави на високим планинама, веома мање, кад

се кожа опрни чађу, што на први мах изгледа парадоксално.

Дакле, ми сада знамо, да црnilо, и ако повишава температуру, доста умањава светлосно дејство (задржавајући светлост у се, те да не продре до крви, пошто се црни бојени пигмент налази само у слузном или Маллигневу слоју покожице, а не и у крзну), да, укупно, умањи и што више уништи оно сунчево дејство, које би човеково тело сагорело.

Што су дакле Негри црни, то није зато, да би изгали мање топлоте, него да не би од ње изгорели.

Плод скоцац. — У Америци расте једна биљка, чији плод садржи малу ларву од лептира *Carposapsa saltitans*.

Та биљка је један шиб доста редак, пронађена је у једном риту од пола квадрат. миле у околини вароши *Alamesa* поред *Rio Sonora* у Мексици. Плод њен по својој деоби у окца личи на плод од курковине (*Evolvulus Europaeus* L.; пор. *Celastraceae*), али свако окце различно по облику има пре форму на семена од *Troscolum majus* или камена зрна.

Плод је овај подељен у три по величини једнака дела, два од ових садрже по једно мало црно а сферично семе, а треће је уочиште поменутој малој ларви, дужине 11 а ширине 3 мм.

Кад је плод зрео, он пада на земљу и пуца. Део који садржи ларву одмах се покреће, и, скачући на особити начин, удаљује се од дрвета, на коме је плод родно, и тако се семење овога плода растури на већу даљину.

Мотив овим покретима још није добро познат. Један швајцарски зоолог, *E. Dellestert*, мисли да се животиња, бојећи се да не буде изненађена од непријатеља, инстинктивно удаљује од места, где се родила и пала.

Она по свој прилици много не једе и за дуго не тражи да изађе из свог обмотача: на против, она је само срећна, што је овако затворена у њему. Ако се направи мала рупа на једном од чауриних зидова, где се ларва завукла, она се одмах стави у рад, да поправи штету и за кратко време она је покрила рупу финим свиластим платном као научина. Учинивши то, она понова предузима своје скокове и путовања. Буде ли зрно пак доста издробљено, његов обитавалац још је у стању да га оправи.

Средство да плод учини врло активне покрете јесте да се *загреје* површина, на којој се одмара. Ако се загреју мало, чауре чине скокове од 5—6 мм. висине. Ако се хоће да се престане кретати, ваља само такнути плод. Овај плод сазрева у јулу и августу; ну не губи моћ клијања ни до маја идуже године. Не подноси много хладноћу и треба метнути га на суво и осветљено место, а нарочито довољно топло, и то првенствено од сунчане топлоте.

Најпосле на први мах изненађује ланка то, што се у почетку на овим плодовима не види ниједна рупа, ниједан канал, који би показивао, куда је инсект ушао. Али је ту случај као и с нашим црвљивим плодовима. Овде имамо једну тз. *непаразитну симбиозу (удруженије)*. Инсекат је сneo јаје још у цвет и то у његов плодник; том је приликом он један невестан посредник за биљкино оплођење, вршећи имполинизацију

(преношење цветног праха на тучак). Кад је плод што носи јаје развијен, и јаје се излегло; млада се ларва помало храни у унутрашњости свога стана (зато у окву овога плода, где је ларва, кад сазри нема семена). Али овде ларва специјално чини плоду још и ту услугу, што га с његовим семењем разноси на што већи простор.

М. М. Томић

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ

Приципи историје. Књига прва. Ред у историји. Написао Божо Кнежевић, Београд. Штампано у краљевско-српској државној штампарији. 1898. 8^о, стр. 302.

О овој ваљаној књизи, која је штампана о грешку задужбине пок. Димитрија Николића-Беље, донећемо опширнији приказ у свесци за овом.

Земљопис за први разред гимназије од Пера Андрића, професора. Крагујевац. Штампарија Андре Јовановића 1898. 8^о, стр. 64.

Садржина је овог новог уџбеника за географију: Земља као небесно тело, Земља као физичко тело, Положај и обале континента, Висинска разграна копна, Воде на копну, Човек и његове државе.

Географија (земљопис) за средње школе. Написао Рад. Васовић. Први део: Основна знања опште географије; посебна географија појединих делова света. За I разред. Београд. Штампарија код „Просвете“ С. Хоровица 1898. 8^о, стр. 80.

Из опште географије су у ову књигу ушла: основна знања математичке географије, основна знања физичке географије, и основна знања антропологије. А из посебне географије: Аустралија, Америка, Африка, Азија, Европа и Балканско Полуострво. У свакоме делу се излаже: положај, обала, топографија, клима, биље и животиње, становници и поједине земље.

Рачуница за V и VI разред продужне основне школе и за свакога. Написао Н. Врсаловић, проф. математике. Издање Д. К. Јовановића, књижара у Нишу. Ниш. Прва нишка штампарија Ж. Радовановића 1898. 16^о, стр. 159.

Галски рат од Гаја Јулија Цесара. С картама и плановима. С латинског превоо и објаснио М. Живковић. Београд. Штампарија Драгољуба Миросављевића 1898. 8^о, стр. 279.

Овај превод изишао је у Зборнику грчких и латинских писаца у српском преводу, који уређује проф. Спира Калик.

Света Гора. Написао монах Сава Хилендарац. С оригинала у рукопису превео Ђура Б. Димић, професор I београдске гимназије. Београд. Штампано у државној штампарији Краљевине Србије 1898. Мала 8^о, стр. 337.

На првоме је месту Физички земљопис Св. Горе, па Историјски преглед великих брстава, за овим одељак Калуђери међу собом, — што све чини увод у књигу, у којој су светогорски манастири редом описани. Посао је израђен зналачки, те ће ова књига бити добра дошла свима, који се желе упознати са Св. Гором.

Ти ћеш бити земљорадник, живот једне тежачке породице. Читанка о земљорадњи и пољској привреди. Написао француски Анри Маршап, начелник у мн. земљорадње. Са петог францускога издања превео Милован Р. Маринковић. Београд. Електрична штампарија Ђ. Станојева 1898. 8^о, стр. 375. Дело је украшено са 160 слика.

Ово дело, које је у Француској наградила, Француска Академија Наука, Задруга за земљорадњу, Задруга француских земљорадника и Друштво за унапређење народне радности, „није никакав спис о земљорадњи; оно је веома обична приповетка о једној поштеној породици, која се својом уредношћу, својом вредношћу и својим знањем полагано уздизала, па нај-после дошла до своје среће“. Писац је желео показати: да човек може сретно живети у селу, да земљорадничко занимање, и ако је мучан посао, опет „одржава здравље, даје самосталност, где кад производи угодно, а свагда ствара задовољство и веселост, што човек не налази ни у каквом другом занимању“.

Сваки народни учитељ ваља да има ову ваљану књигу.

Основи Емперичке Психологије проф. др. Јерузалема. Превео и местимце допунио и разрадио проф. Свет. К. Матић. Београд. Парна радикална штампарија 1898. 8^о, стр. 160.

(Реферат у Искри, бр. 15., 16. и 17.)

Напредак, српски омладински годишњак, са сликама. Књига прва. Спремно Ж. О. Дачић. Београд. Парна Радикална Штампарија 1898. 12^о, стр. 136.

Садржина: За сећање; Отаџбина; Последњи пут у школи (по Додеу); Да будете здрави (По Пр. Гл.); Марко Краљевић; Млади Добротвор; Очеви савети сину; Драгоцени споменици из прошлости; Из наше новије историје: Птичије гнездо; Непушњен уговор; Размештање бројева.

(Приказ у 13. броју Искре и 25. броју Бранкова Кола).

Граматика пољскога језика. Саставио Радован Кошутић. Штампано и издање краљ. срп. Државне Штампарије 1898. 8^о, стр. 201.

Писац се при изради ове граматике служио делима А. А. Кривског и В. Неринга, а наменио је ученицима Велике Школе.

Српска читанка за IV разред основних школа у Краљевини Србији. Саставили П. П. Ђорђевић и У. Благојевић. Пето издање. Државна Штампарија Краљевине Србије. 1898. Мала 8^о, стр. 210.

Српска граматика за I разред гимназије. Саставио Љуб. Стојановић. Пето издање. У Београду.

Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије 1898. 8^о, стр. 60.

*

Граматика за четврти разред основне школе. По прописаном програму написао Живојин П. Симић, професор. У Београду. Државна Штампарија Краљевине Србије 1898. Мала 8^о, стр. 79.

Главни Просветни Савет и министар просвете одобрили су ову књигу за школски уџбеник.

*

Немачка граматика за школску и приватну употребу. III део. Наука о реченицама или синтакса. Израдио Стеван Предић, професор. У Београду. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1898. 8^о, стр. XII и 138.

Ово је трећи и последњи део Предићеве Немачке граматике, од које су раније штампани први и други део.

*

Зоологија за више разреде средњих школа. Израдио Љубомир М. Давидовић, професор врањске гимназије. Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије 1898. 8^о, стр. 392.

(Реферати у Пр. Гласнику за 1897., свеска за јули, и у Наставнику за ову годину, свеска за јуни и свеска за септембар).

*

Босанске искрице, једна патриотска опомена од непознатог писца. С немачког Доб. Бакић, правник. Београд. Штампарија Петра К. Танасковића 1898. 8^о, стр. 33.

Књижица је прештампана из „Босанско-херцеговачког Гласника“.

*

Ча Митина школа, Наше школовање у Лесковцу до ослобођења (1877.). Са сликама. Написао Глишо Костић, учитељ. Књига прва. Београд. Штампарија Драгољуба Миросављевића 1898. 8^о, стр.

Ово је леп пример историји школовања у нас пре ослобођења.

*

За унапређење домаћег свиларства, од Благ. Д. Тодоровића. (Прештампано из Српских Новина), Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије 1898. 16^о, стр. 15.

*

Споменица на прославу шездесетогодишњице Краљеве Гарде. 1838.—1898. Београд. Штампано у штампарији Краљевине Србије 1898. 8^о, стр. 150.

*

Женски заводи и кластери. Вршац — Ораовица — Темнишвар — Менцинген — Минхен — Цирих — Париз. Написала Љ. Сладојевићева, управитељица Вишег завода за васпитање девојака. Београд. Штампарија код „Просвете“ — С. Хоровица 1898. 8^о, стр. 66.

*

Школска башта. Непо оснивање и уређење. Написао Филип Јерговић, професор. Цетиње. Државна Штампарија 1898. 8^о, стр. 24.

*

Школски Музеј у Београду. I. Извештај за 1896. 1897. и 1898. год. Саставио Д. Ј. Путниковић,

учитељ, управитељ Школског Музеја. Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије 1898. 8^о, стр. 12.

*

O болестима желуца, од д-р Ј. Боаса, берлинског лекара — стручњака за болести желуца и црева, са 3 дрворезне слике. С допуштењем пишчевим пренео с четвртог издања д-р Ђока Николић. Београд. Парна радикална штампарија 1898. 8^о, стр. 112.

У књизи је лепо изложено све о болестима желуца и њихову лечењу. (Реферат у Делу, свеска за август).

*

Реч на опелу Ђорђа С. Ђорђевића, доктора словенске филологије, професора треће београдске гимназије итд. Говорио у београдској Саборној цркви Бож. Јовановић свештеник. Београд. Штампано у Електричној штампарији Ђуре Станојева 1898. 8^о, стр. 7.

*

Последњи осмејак, приповетка из учитељског живота. Написао Мих. Сретеновић. Београд. Штампарија код „Просвете“ — С. Хоровица 1898. 8^о, стр. 47.

Писац је посветио ову своју приповетку српским учитељима, којима је топло препоручујемо.

*

Барањчице, приче из живота Срба Барањаца. Написао Стеван Радић. Ср. Карловци, 1898. Манастирска Штампарија. 8^о, стр. 158.

Садржина: Буше; Фратар; Сад сме играти у колу; Хрвачи; Назарен; Доживљаји деде Вуксана; Драшко; Пуцањ; Очево понос.

(Реферат у 34. броју Бранкова Кола).

Архив за философију, педагогију и друштвене науке. Издају и уређују проф. д-р М. Н. Јовановић и проф. д-р Ств. М. Окановић у Београду, уз сарадњу више стручњака. Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије 1898. Књига прва, свеска прва, 8^о, стр. 151.

Садржина је ове свеске: Развитак Философије Историје, од проф. д-р М. Н. Јовановића; Прилог ка историји експерименталне физике, од д-р М. Арера; Утисци са трећег међународног психолошког конгреса, од д-р М. Арера; Поглед на педагогику, од проф. П. Љотића; Задатак васпитне наставе, од проф. Љ. Протића; о естетичком представљању света као главном послу васпитавања, од проф. д-р Ств. Окановића; Социјални оптимизам, од проф. П. Штајна; Књижевни преглед и Ковчежић.

(Реферат у Делу, свеска за август).

*

Босанска Вила. Лист за забаву, поуку и књижевност. Власник и уредник Никола Т. Кашиковић-Сарајлија. Година XIII.

Изишао је 14. и 15. број овога лепо уређенога листа са овом садржином: Искусеник, песма Бор. Цетића; Вилин Ђердан, песма Даринке Неранчић-Брашованове; Заробљени борац, песма Богдана-Крајишнина; Апатија, песма Доб. В. Бакића; Зетско Благо, песма Илије Хајдуковића; Моје побратиму, песма Османа А.

Биџића; Велики жуџан Часлав, приповетка од Сенђанина; Р'з, приповетка Бранислава Ђ. Нушића; Напољон Бонапарт, приповетка Стевана Милијевића; Несретан случај, приповетка Милке Гргуrowe; Моћ милосрђа, од Софије Лазаревићеве; Драгомир Брзак; Српски народни обичаји око мртваца при укуду, од Петра Ст. Иванчевића; Корњача и кокош, од М. М. Томића; Српске народне умотворине; Листак.

*

Бранково Коло за забаву поуку и књижевност. Власник и уредник Паја Марковић Адамов. Српска Манастирска штампарија у Ср. Карловцима.

Садржина је 34. и 35. броја: У вечери летње, песма Миливоја Радовића; У Каику, песма Османа А. Биџића; Поп Ђира и поп Спира, приповетка Стевана Сремца; Злато и част, роман Ота М. Мелијера; Montenegrina, И. Руварца; Кућа на обали језера, А. Териа; Шта су рудњачање, од Моје Медића; Књижевни прикази; Књижевне белешке; Просветни и друштвени гласник.

Бранково Коло излази сваког четвртка.

*

Дело, лист за науку, књижевност и друштвени живот, Година пета. Уредник д-р Драг. М. Павловић. Београд. Парна радикална штампарија 1898.

Изишла је свеска за август са овом садржином: Ифигенија у Тавриди, драмат Гетеов, превео Змајова; Ноћу, прича К. М. Стањковића; Српски народ у скопљанској епархији и његове школе у 1896-7. години, од П. Балканског; Песник и свет, од Н-ћа; Тржиште људских тањина, роман без јунака, написао Виљем Меклин Текере (наставак); После педесет година, од Г. Гершића (свршетак); Враћа и њено поморавље; Психолошке студије о драматским писцима (Виктор Сарду, Александар Дима); превео М. Арер; Врађска бања, белешке једног бањског лекара, од д-р Војислав Ј. Ђорђевића; Симо Матавуљ, од сарадника; Отон Бизмарк, од Д.; Алфонз Ривје, од Г.; Критика и библиографија: Архив за Философију, Педагогију и Друштвене Науке, реферат д-р Бранислава Петронијевића; О болестима желуца, реферат д-ра В. М. Суботића; L'Érreur Byzantine à la fin du dixième siècle, реферат од Н.; Белешке: Друштва, Књижевност, Новинарство, Уметност, Лични гласови.

*

Зора, лист за забаву, поуку и књижевност. Уређују Алекса Шантић и Јован А. Дучић. Година III. У Мостару. Штампана издавачке књижарнице Пахер и Кисића 1898.

Изишла је свеска за јули и август са овом садржином: Троједна Молитва и Осокољен, песма Аливерића Тузлака; Разорено гинјездо, приповетка из Мостара од Свет. Ђоровића; Снови, песма Јована А. Дучића; Мој први деби, од Милке Гргуrowe; Опроштај, песма † Јефтана Р. Шантића; О обожавању ота и отаџина, од др. Николе Гржетића; Збогом, по Некрасову, песма Бор. А. Ценића; Јустин и Јустина, превео Ђ. Поповић-Данчар; Кавказ, од А. С. Пушкина, превела Д. Ј. Димитријевићева; Дениза, драма Александра Диме Сина; превео Милан Вл. Ђорђевић; Кнез Сребрени, роман А. К. Толстога, преводи Вукосава Иваншевићев;

Острошки рат 1853., од професора Лазара Т. Перовића; Живот и обичаји српскога народа, из биљежака и биљешчица Ст. Р. Делића; Подвележје и Подвелешци, географско-етнографска цртица Сава Н. Семиза; Оцјене и прикази; Кроника.

*

Искра, илустровани књижевни лист, уредник Андра Гавриловић, власник и издавалац А. М. Станојевић, Парна Радикална Штампарија.

Изишао је 16. број са овом садржином: Чаробна ружа, из рукописа † дра М. Јовановића; Фантазија о љубави, песма Милорада Ј. Митровића; Ватра се гаси, приповетка; Самохраној ружи, прска народна песма, прев. Борислав; Пивљанин Бајо, од Мил. М. Вукићевића; Умирени, песма П. П. Славејкова, прев. Р.; српска писма из Конга, од дра К. Динића; Из „Раних увелака“, песме Д. Ј. Д.; Клин клином, ратне успомене Бран. Петровића; Матија Ваљевац, књижевна слика; Од Београда до Оршаве, црте с пута, од Олге Гавриловићеве; Наша писма; Уз наше слике; Кроника: наука, књижевност; Гласник.

*

Летопис Матице Српске. — Уређује Милан Савић. У Новоме Саду. Штампарија српске књижаре Браће М. Поповића 1898. Књига 195. 8°, стр. 199.

Летопис излази у тромесечним свескама. Ово је трећа свеска за ову годину, и ове је садржине:

Гусле и Гулари, прилог уз културно-историјску расправу „Музичка уметност у Срба“, написао Владимир Каракашевић (са сликама); У спомен 1847. год. у српској књижевности, говорио о Св. Сави 1898. год. у свечаној седници Књижев. одељења Матице Српске проф. Ђорђе Магарашевић; Подаци из историје старог српског живота, саопштио проф. Полигронije Сирку; Ричард III, трагедија у пет чинова, од Шекспира, с енглеског превео др. Лаза Костић (4. и 5. чин); Устројство ц. кр. тителског крајинског шајкајског батаљона за доба народног покрета 1848.—49., од А. Ђукића (наставак); Писма Ђуре Даничића Јовану Бошковићу, с допунама, за штампу приредио Ђорђе Магарашевић (наставак); Сезона Српског Народог Позоришта год. 1898. у Новом Саду, од Јована Грчића; Тајно писање у споменицима српским, од Драгутина Костића, приказ Станоја Станојевића.

Нарочиту пажњу читалаца Пр. Гласника заслужују чланци Гусле и Гулари и У спомен 1847. год.

ПРОСВЕТНИ ДОБРОТВОРИ

Г-ђа *Јелена Стојана Новаковића* поклонила је одличним ученицима основне школе у Врањској Бањи десет примерака „Споменка“, на чему јој школска управа изјављује своју тошлу захвалност.

Господин *Горча Паруновић*, трговац из Власотинаца, поклонио је 20 примерака разних књига, да се раздаду о годишњим испитима одличним ученицима власотиначких школа. На овом дару му школска управа изјављује своју захвалност.